

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Fredrik Banke

Bör HD pröva HD?

Om prövningsordningen för frågor om resning och domvilla i mål avgjorda av Högsta domstolen

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Martin Sunnqvist

Termin: HT 22

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING.....	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR.....	6
1 INLEDNING.....	8
1.1 Bakgrund.....	8
1.2 Syften och frågeställningar	9
1.3 Metod, material, perspektiv och utgångspunkt.....	10
1.3.1 Metod.....	10
1.3.2 Material	12
1.3.3 Perspektiv och utgångspunkt.....	13
1.4 Avgränsningar	14
1.5 Forskningsläge	16
1.6 Disposition	17
2 HÖGSTA DOMSTOLEN OCH EXTRAORDINÄRA	
RÄTTSMEDEL	19
2.1 Inledning.....	19
2.2 Högsta domstolens funktion	19
2.3 Allmänt om extraordinära rättsmedel.....	21
2.4 Resningsinstitutet i dispositiva tvistemål.....	21
2.5 Särskilt om resningsgrunderna	23
2.5.1 Punkt 1 – Brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse	23
2.5.2 Punkt 2 – Förfalskat bevis eller falsk utsaga.....	25
2.5.3 Punkt 3 – Ny omständighet eller bevisning.....	25
2.5.4 Punkt 4 – Rättstillämpning uppenbart i strid mot lag.....	27
2.6 Domvilloinstitutet i dispositiva tvistemål.....	29
2.7 Särskilt om domvillogrunderna.....	30
2.7.1 Punkt 1 – Rättegångshinder som högre rätt haft att beakta självmant	

2.7.2	Punkt 2 – Dom mot någon som inte varit rätteligen stämd eller förfång för någon som inte varit part i målet.....	32
2.7.3	Punkt 3 – Oklar eller ofullständig dom	33
2.7.4	Punkt 4 – Annat grovt rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång	34
3	SAMMANSÄTTNINGEN I HD OCH DEN NUVARANDE PRÖVNINGSORDNINGEN	36
3.1	Inledning.....	36
3.2	Sammansättningen i HD	36
3.3	Prövningsordningen	37
3.3.1	Möjligheten att förordna justitieråd från HFD	39
3.3.2	HD:s tillämpning av förordnandemöjligheten.....	40
3.4	Sammanfattning	42
4	JÄVSPROBLEMATIK I PRÖVNINGSORDNINGEN?	43
4.1	Inledning.....	43
4.2	Kort bakgrund om EKMR och artikel 6.1 EKMR	43
4.2.1	EKMR	43
4.2.2	Artikel 6.1 EKMR	44
4.2.3	Förhållandet mellan artikel 6.1 EKMR och 4 kap. 13 § 10 p. RB	45
4.3	En prövning av om jäv föreligger i prövningsordningen.....	46
4.3.1	Allmänt om jäv i praxis	46
4.3.2	Jäv när arbetsgivaren är part i målet.....	46
4.3.3	Jäv vid motstående myndighetsintresse, lojalitet mot arbetsgivare och yrkesrollen som sådan.....	48
4.3.4	Jäv vid ledamots intresse i strid med partens eget intresse	49
4.3.5	Kravet på internt rättsligt oberoende	52
4.3.6	Jäv på grund av domares relation till kollegor och dubbla funktioner i rättsväsendet.....	54
4.3.7	Delikatessjäv om jäv enligt lagens mening inte föreligger	56
4.4	Sammanfattning	58
5	FÖRBÄTTRINGSFÖRSLAG AV PRÖVNINGSORDNINGEN UTIFRÅN 11 KAP. 8 § RF	60

5.1	Inledning	60
5.2	Redogörelse för 11 kap. 8 § RF	60
5.2.1	Bakgrund och överväganden	60
5.3	Analys i förhållande till nuvarande prövningsordning	63
5.3.1	Fullständig överföring av prövningen eller förordnande?.....	63
5.3.2	Omfattas samtliga resnings- och domvillogrunder?.....	65
5.3.3	Fakultativ eller obligatorisk överföring/tjänstgöring?.....	66
5.3.4	Uppenbart ogrundade ansökningar?	66
5.3.5	Upprepad användning av extraordinära rättsmedel?	67
5.4	Sammanfattning och förbättringsförslag	69
6	SLUTSATSER OCH REFLEKTION	71
6.1	Inledning.....	71
6.2	Slutsatser	71
6.3	Avslutande reflektion	71
6.4	Förslag till framtida forskning.....	72
BILAGA A – FÖRESLAGNA LAGÄNDRINGAR		73
6.5	11 kap. 13 § RF.....	73
6.6	3 kap. 7 § RB	74
6.7	58 kap. 4 § RB	75
6.8	59 kap. 2 § RB	76
KÄLLFÖRTECKNING		77
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING		83

Summary

A decision by the Supreme Court can only be challenged through extraordinary remedies. When the Supreme Court receives an application for relief due to a substantive defect or a complaint on the grounds of grave procedural errors the general rule is that other justices of the Supreme Court than those who decided the case in question review whether there are grounds for granting such an application or complaint. These justices may then be faced with the task of assessing whether their colleagues in the court have delivered sentences in obvious violation of the law or committed other serious judicial procedural errors. This thesis initially investigates if there is an issue of conflict of interest built into the current review procedure for applications for relief due to substantive defects and complaints on the grounds of grave procedural errors in cases decided by the Supreme Court.

The thesis shows that the current review procedure probably would not withstand a review of impartiality based on Chapter 4, Section 13, Note 10 of the Swedish Code of Judicial Procedure and Article 6.1 of the European Convention on Human Rights. Because of the possibility that the justices that are conducting the examination might have conflicting interests in the form of, for example, loyalty to their professional role and an interest in maintaining respect for the Supreme Court and its rulings, there is a risk that the European Court of Human Rights would consider that the review procedure is in conflict with the requirement of a trial before an independent and impartial tribunal as stated in Article 6.1. Even if that were not the case, it is argued in the thesis that a conflict of interest based on delicacy (*sw. delikatessjäv*) at least is at hand because of the difficulty that must appear regarding staying completely objective as to the circumstances of a case when assessing colleagues' proceedings with a case.

Since 2017, the Supreme Court has been able to appoint justices from the Supreme Administrative Court to serve in the Supreme Court, and vice versa. This can, for example, be done with the purpose of eliminating the problem of conflict of interest that arises in the current review procedure. However, the possibility is not used for this purpose. Rather, it is almost exclusively used to carry out a kind of knowledge exchange between the courts. Therefore, suggestions are given regarding how the review procedure can be improved with the purpose of eliminating the problem of conflict of interest.

The thesis investigates if it would be appropriate to introduce a solution similar to the one that is found in Chapter 11, Section 8, Paragraph 2 of the Swedish Instrument of Government. In this paragraph, the legislator has transferred the responsibility to the Supreme Administrative Court to examine whether a justice should be dismissed or suspended from employment or be required to undergo a medical examination. This has been done to avoid suspicions of conflict of interest and to preserve public confidence in the

impartiality of the courts and the justice system in general. The conclusion is that this is deemed to be an appropriate solution to the problem of conflict of interest in the current review procedure. It is proposed that the Supreme Administrative Court completely takes over the review of applications for relief due to substantive defects and complaints on the grounds of grave procedural errors in cases decided by the Supreme Court. In addition, it is proposed that the general possibility of appointing justices from the Supreme Administrative Court is left untouched. Such a solution would not hinder the knowledge exchange that already is taking place between the Supreme Administrative Court and the Supreme Court.

Sammanfattning

Ett avgörande av Högsta domstolen kan endast angripas genom extraordinära rättsmedel. När Högsta domstolen får in en ansökan om resning eller klagan över domvilla i ett mål avgjort av Högsta domstolen är det som utgångspunkt andra justitieråd i domstolen än de som avgjorde det aktuella målet som prövar huruvida grund finns för att bevilja en sådan ansökan eller klagan. Dessa justitieråd kan då ha som uppgift att bedöma huruvida kollegor i domstolen dömt uppenbart i strid mot lag eller begått grova rättegångsfel. Förevarande uppsats undersöker inledningsvis om det finns en jävsproblematik inbyggd i nuvarande prövningsordning för resningsansökningar och klagomål över domvilla i mål avgjorda av Högsta domstolen.

Uppsatsen visar att nuvarande prövningsordning troligtvis inte klarar sig igenom en jävsprövning utifrån 4 kap. 13 § 10 p. rättegångsbalken (1942:749) samt artikel 6.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna. På grund av möjligheten att de justitieråd som företar prövningen kan ha motstående intressen i form av, exempelvis, lojalitet till sin yrkesroll och ett intresse av att bevara respekten för Högsta domstolen och dess avgöranden finns nämligen en risk att Europadomstolen skulle anse att prövningsordningen strider mot kravet på en prövning inför en oavhängig och opartisk domstol enligt artikel 6.1. Även om så inte skulle vara fallet, argumenteras det i uppsatsen för att delikatessjäv åtminstone föreligger på grund av den svårighet som torde infinna sig att förhålla sig helt objektiv till omständigheterna i målet vid bedömningen av kollegornas handläggning av ett mål.

Sedan 2017 får Högsta domstolen förordna justitieråd från Högsta förvaltningsdomstolen att tjänstgöra i Högsta domstolen, och vice versa. Detta kan exempelvis göras i syfte att eliminera den jävsproblematik som uppstår med nuvarande prövningsordning. Möjligheten används emellertid inte i detta syfte. Snarare används den nästan uteslutande för att genomföra ett slags kunskapsutbyte mellan domstolarna. Således ges förslag på hur prövningsordningen kan förbättras i syfte att eliminera jävsproblematiken.

I uppsatsen undersöks huruvida det skulle vara lämpligt att införa en lösning lik den som återfinns i 11 kap. 8 § 2 st. regeringsformen (1974:152). I denna bestämmelse har nämligen lagstiftaren lagt över ansvaret på Högsta förvaltningsdomstolen att pröva om ett justitieråd ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning. Detta har gjorts i syfte att undvika misstankar om jäv och för att bevara allmänhetens förtroende för domstolarnas opartiskhet och för rättsväsendet i stort. Slutsatsen är att detta bedöms vara en lämplig lösning på jävsproblematiken i nuvarande prövningsordning. Det föreslås att Högsta förvaltningsdomstolen helt och hållet tar över prövningen av resningsansökningar och klagomål över domvilla i mål som avgjorts av Högsta

domstolen. Därutöver föreslås att den generella möjligheten att förordna justitieråd från Högsta förvaltningsdomstolen lämnas orörd. En sådan lösning skulle inte hindra det kunskapsutbyte som redan sker mellan Högsta förvaltningsdomstolen och Högsta domstolen.

Förord

Då var tiden kommen. Mina år på juristprogrammet i Lund har varit givande och roliga. Det finns många människor jag skulle vilja tacka, och nedan uppmärksammas några som särskilt förgyllt studietiden och uppsatsskrivandet.

Först och främst min handledare, Martin Sunnqvist. Tack för goda råd och gott engagemang vad gäller denna uppsats.

Kollegorna på nätkurskontoret. Utan sammanhanget ni erbjudit hade studietiden inte varit alls lika rolig. Ett särskilt tack riktar jag till mina kollegor i LL, för alla givande diskussioner och fina stunder.

Bunkergrabbarna. Vilket privilegium det har varit att dela dessa år med er. Det hade inte varit i närheten av lika kul utan er. Ett stort tack för alla minnen.

Mina föräldrar. Tack för att ni alltid stöttar mig i alla möjliga projekt jag ger mig in i och för att ni finns där när jag behöver er.

Allra sist vill jag tacka Miriam. För att min tid i Lund verkligen inte hade varit densamma om jag inte träffat dig och för att du varit min stöttepelare under studietiden.

Lund i december 2022,

Fredrik Banke

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Domarlagsutredningen	Utredare i SOU 2011:42
EKMR	Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Emissionsgarantimålet	NJA 2016 s. 107
Europadomstolen	Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971:291)
Grundlagsutredningen	Utredare i SOU 2008:125
HD	Högsta domstolen
HFD	Högsta förvaltningsdomstolen
JK	Justitiekanslern
JO	Justitieombudsmannen
JT	Juridisk Tidskrift
LAFD	Lag (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar
LOA	Lag (1994:260) om offentlig anställning
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
Processlagberedningen	Utredare i SOU 1938:44
Prövningsordningen	Den nuvarande ordningen för prövningen av frågor om resning och domvilla i mål avgjorda av Högsta domstolen

RB	Rättegångsbalk (1942:740)
Regeringsrätten	RegR
RF	Regeringsform (1974:152)
RÅ	Regeringsrättens årsbok
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Högsta domstolens (HD) avgörande i NJA 2016 s. 107 (emissionsgarantimålet) och de efterföljande avslagen på klagan över domvilla¹ respektive ansökan om resning² genererade stor uppmärksamhet i den svenska juristvärlden. Flera framstående röster ansåg att HD i avgörandet dömde uppenbart i strid mot lag samt begick grova rättegångsfel och att förutsättningar för att bevilja resning samt undanröja domen på grund av domvilla förelåg.³ HD höll inte med.

Det framgår i HD:s avslag på klagan över domvilla att fem justitieråd i HD deltog i avgörandet av klagomålet.⁴ Ytterligare fem justitieråd deltog i beslutet om avslag på ansökan om resning.⁵ Inga av dessa deltagande justitieråd får som utgångspunkt ha deltagit i det tidigare avgörandet.⁶ HD är ingen gigantisk arbetsplats; i skrivande stund arbetar 16 justitieråd i HD.⁷ Håstad framhåller att det är uppenbart att det kan vara en känslig fråga för justitieråd att pröva huruvida kollegor i domstolen begått grova rättegångsfel eller dömt uppenbart i strid mot lag.⁸ Han menar att varje intryck av jäv bör minimeras och att Högsta förvaltningsdomstolen (HFD) bör överta HD:s ansvar att pröva frågor om domvilla och resning i mål avgjorda av HD.⁹

Det finns inga mål avgjorda av HD som undanröjts på grund av domvilla till följd av att ett grovt rättegångsfel begåtts.¹⁰ Även om resningsansökningar avseende mål avgjorda av HD beviljats har så endast skett som en följd av att Europeiska unionens domstol ändrat praxis och HD följaktligen nödgats bevilja resning för att tillgodose ett effektivt rättsmedel.¹¹ Således finns det inte heller några beviljade resningsansökningar avseende mål avgjorda av HD på grunden att HD dömt uppenbart i strid mot lag. Däremot finns det flera exempel på mål avgjorda av hovrätterna där HD beviljat resning på grund av

---

¹ Se NJA 2016 N 11.

² Se NJA 2017 N 7.

³ Se Håstad (2016); Håstad (2017); Schöldström (2017); Unnersjö (2016).

⁴ Se NJA 2016 N 11. Deltagande justitieråd var Ella Nyström, Svante O. Johansson, Lars Edlund, Anders Eka (referent) och Sten Andersson.

⁵ Se NJA 2017 N 7.

⁶ Se 3 kap. 7 § rättegångsbalken (1942:740) (RB).

⁷ Högsta domstolen, 'Justitieråd' <<https://www.domstol.se/hogsta-domstolen/justitierad/>> (besökt 2022-10-03).

⁸ Håstad (2016) s. 62.

⁹ Håstad (2017) s. 145.

¹⁰ Däremot har HD:s domar stått sig i flera prövningar av HD; se NJA 1999 s. 629; NJA 2012 N 36; NJA 1996 C 78.

¹¹ Håstad (2016) s. 622; se exempelvis NJA 2015 s. 882.

uppenbart rättsstridig rättstillämpning alternativt undanröjt domen på grund av domvilla för att grovt rättegångsfel begåtts.¹²

Det sista beslutet i emissionsgarantimålet togs 19 april 2017, när HD avslög ansökan om resning.¹³ Sedan dess har det införts en möjlighet för HD att förordna den som är justitieråd i HFD att tjänstgöra i HD.¹⁴ Detta är alltså inget som måste göras, utan endast en möjlighet som HD får använda sig av.¹⁵ Domen meddelas formellt sett fortfarande av HD, även om denna möjlighet utnyttjas. Mot bakgrund av Håstads förslag och den nyss nämnda möjligheten att förordna justitieråd i HFD att tjänstgöra i HD är frågan om den nuvarande prövningsordningen är lämplig eller om ytterligare åtgärder bör vidtas av lagstiftaren. Det är just denna fråga som förevarande uppsats behandlar.

1.2 Syften och frågeställningar

Uppsatsens huvudsyfte är att undersöka huruvida den nuvarande ordningen för prövningen av frågor om resning och domvilla i mål avgjorda av HD (prövningsordningen) är lämplig ur en jävssynpunkt. Inledningsvis är det således nödvändigt att förstå hur den nuvarande prövningsordningen ser ut. För full förståelse av densamma behövs grundläggande kunskap om HD och reglerna kring domvilla samt resning. Således lyder de första två frågeställningarna enligt följande:

- Hur ser regleringen ut beträffande resning och domvilla i HD?
- Hur ser den nuvarande prövningsordningen ut?

För att till fullo kunna utvärdera lämpligheten av möjligheten att förordna in justitieråd från HFD till HD, och därmed lämpligheten av nuvarande prövningsordning, är det nödvändigt att förstå hur bestämmelsen tillämpas i praktiken. Detta är även nästa frågeställning:

- Hur tillämpas möjligheten att förordna in justitieråd från HFD i HD?

För att därefter pröva lämpligheten av prövningsordningen kommer jag att göra en jävsprövning utifrån generalklausulen i 4 kap. 13 § 10 p. RB. Implicit i denna prövning kommer det ingå att redogöra för denna bestämmelse. Denna redogörelse kommer inte vara lika omfattande som redogörelsen för regleringen av domvilla och resning, varför den inte ges en separat

---

¹² Se exempelvis NJA 2010 s. 643; NJA 2003 s. 141; NJA 1992 s. 517; NJA 2016 s. 668; NJA 2018 s. 361; NJA 2019 s. 802.

¹³ Se fotnot 2 ovan.

¹⁴ Se 3 kap. 4 § 5 st. RB. Vice versa gäller även i HFD enligt 3 § lag (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar (LAFD).

¹⁵ Se exempelvis Högsta domstolens beslut den 1 februari 2019 i mål Ö 5726-17, där möjligheten utnyttjades.

frågeställning. Bestämmelsen ska emellertid tolkas fördragskonformt, varför det är nödvändigt att exempelvis undersöka hur prövningsordningen förhåller sig till kravet på en prövning inför en oavhängig och opartisk domstol enligt artikel 6.1 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR) om rätten till en rättvis rättegång.¹⁶ Således lyder frågeställning fyra enligt följande:

- Hur förhåller sig prövningsordningen till bestämmelsen om domarjäv i 4 kap. 13 § 10 p. RB samt artikel 6.1 EKMR?

Utöver att pröva lämpligheten i nuvarande prövningsordning ur en jävssynpunkt finns en ambition att ge förslag på hur prövningsordningen kan förbättras, om det är så att problem identifieras utifrån frågeställningarna ovan. Detta är uppsatsens andra syfte. 2010 infördes i 11 kap. 8 § 2 st. regeringsformen (1974:152) (RF) en ordning där HFD prövar om ett justitieråd i HD ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning. Om en sådan talan avser ett justitieråd i HFD, prövas frågan i stället av HD. Lagstiftaren har alltså infört en ordning där dessa frågor korsvis prövas av respektive högsta instans. Jag undrar om inte en motsvarande ordning även bör gälla då ett avgörande av HD angrips genom ansökan om resning respektive klagan över domvilla. På grund av denna undran blir uppsatsens sista frågeställning följande:

- Hur lämpligt skulle det vara att för nuvarande prövningsordning införa en ordning lik den som återfinns i 11 kap. 8 § 2 st. RF?

1.3 Metod, material, perspektiv och utgångspunkt

1.3.1 Metod

Uppsatsen är en rättsvetenskaplig studie med två syften: (1) identifiera eventuella brister i nuvarande prövningsordning och (2) komma med förslag på förbättring av nuvarande prövningsordning. Det är enligt mig svårt att konstatera vilket syfte som skulle utgöra det viktigaste, och jag har efter noga överväganden landat i att jag inte kan avgöra det.¹⁷ Denna oförmåga präglar även hur jag väljer att presentera de metoder som ligger till grund för uppsatsen; i och med att syftena får anses vara lika viktiga torde även metodvalen för respektive syfte vara lika viktiga. Således går det inte att säga

---

¹⁶ Se prop. 1993/94:117 s. 37 samt NJA 2010 s. 274.

¹⁷ Oförmågan grundar sig i att det enligt vissa kanske fordras en helt annan lösning än den jag själv kan komma fram till vad gäller uppsatsen andra syfte och för dessa blir således endast det första syftet relevant. Dessutom bedömer jag att respektive syfte är värdefullt i sig självt, även om det andra syftet är klart avhängigt det första.

att metoden för det ena eller andra syftet utgör den huvudsakliga uppsatsmetoden utan jag betraktar dem snarare som något fristående från varandra.

De första fyra frågeställningarna omfattas av det första syftet. De första två frågeställningarna besvaras på bästa sätt genom att fastställa gällande rätt. En rättsdogmatisk metod kommer att användas för att besvara dessa frågeställningar. Den traditionella definitionen av den rättsdogmatiska metoden är att fastställa gällande rätt med ledning i de vedertagna rättskällorna,¹⁸ som utgörs av lagstiftning, förarbeten, praxis och den juridiska litteraturen.¹⁹ Det bör uppmärksammas att åsikter om denna metod skiljer sig åt i juridisk litteratur.²⁰ Det sätt metoden tillämpas på inom ramen för denna uppsats torde emellertid vara i linje med den traditionella definition som presenterats ovan.

Inom den rättsdogmatiska metoden brukar man skilja mellan bunden och fri argumentation. Den bundna argumentationen innebär ett strikt iakttagande av rättskällorna och gällande rätt. Den fria argumentationen kan däremot grunda sig på andra aspekter, exempelvis skälighetsinriktade rättviseargument.²¹ Uppsatsen kan sägas tillämpa en bunden argumentation beträffande de första två frågeställningarna, medan den fjärde frågeställningen präglas av en friare argumentation när det gäller att exempelvis förstå hur extensivt avgöranden från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) ska tolkas, då i förhållande till prövningsordningen.

För besvarande av den tredje frågeställningen gäller det att undersöka avgöranden från HD för att se när och hur möjligheten att förordna in justitieråd från HFD har använts. Eftersom ett beslut att förordna justitieråd från HFD att tjänstgöra i mål i HD inte är prejudicerande tillämpas här inte en rättsdogmatisk metod. I stället tillämpas en empirisk metod; en sådan innebär en systematisk insamling av information och en efterföljande analys av informationen. Informationen kan komma från ett stort antal källor och analysen innebär en tolkningsprocess, där resultatet av informationsinsamlingen kopplas till den eller de frågeställningar som motiverat insamlingen.²² Inom ramen för uppsatsen utgörs informationen av samtliga avgöranden av HD där justitieråd från HFD varit med och dömt. Analysen består sedan i att undersöka hur förordnandemöjligheten har tillämpats, främst vad gäller antalet justitieråd som förordnats att tjänstgöra i HD samt i vilka typer av mål detta gjorts.

Den femte frågeställningen omfattas av det andra syftet. För detta syfte och denna frågeställning utförs närmast en rättspolitisk argumentation då syftet

---

¹⁸ Se Sandgren (2021) s. 51.

¹⁹ Jfr Kleineman (2018) s. 21.

²⁰ Se Sandgren (2021) s. 52; Kleineman (2018) s. 24 f.

²¹ Kleineman (2018) s. 28.

²² Cane och Kritzer (2010) s. 4.

primärt är att analysera om rätten bör ändras.²³ Det blir således tydligt att denna frågeställning utgår från ett perspektiv om *de lege ferenda*. Det går att föra en rättspolitisk argumentation utifrån objektiva argument, men inte sällan inryms värderingar som inte inryms i det auktoritativa material som utgör gällande rätt.²⁴ Förhoppningen är att denna argumentation kan stödja sig på argument som återfinns genom besvarandet av det första syftet, men det går inte att komma undan att argumentationen även kan komma att baseras på personliga värderingar beträffande nuvarande prövningsordning.

För det andra syftet och femte frågeställningen tillämpas en rättsanalytisk metod. Detta eftersom det för dessa moment inte handlar om att fastställa gällande rätt, utan snarare att analysera och kritisera gällande rätt. Med det sagt kan det i en sådan metod ändå ingå som ett led att fastställa gällande rätt, men det är ej huvudsyftet.²⁵ Den rättsanalytiska metoden är även friare än den rättsdogmatiska metoden i bemärkelsen att den inte alltid utgår från att det finns ett rätt svar på rättsliga problem.²⁶ Denna metod rimmar väl med uppsatsens andra syfte och femte frågeställning, då det rimligtvis måste finnas flera olika lösningar på eventuella problem med prövningsordningen.

1.3.2 Material

Utöver förarbeten och praxis har för besvarande av den första frågeställningen främst standardverken på området använts.²⁷ Det finns flera verk som övergripande behandlar processrätt,²⁸ men få redogör djupgående för de fenomen som den första frågeställningen avser. De verk som slutligen har använts har främst valts utifrån auktoritet och relevans.²⁹ Det rör sig primärt om *Cars*,³⁰ *Ekelöf och Edelstam*,³¹ samt *Welamson och Munck*.³² Vad gäller förarbeten har främst *SOU 1938:44* använts.

För besvarande av den andra frågeställningen har främst förarbeten använts. Vad gäller möjligheten att förordna justitieråd från HFD har mycket information hämtats från *prop. 2016/17:174* samt *SOU 2011:42*. Vad gäller den tredje frågeställningen har alla avgöranden av HD från 2017 och framåt där något justitieråd från HFD varit med och dömt undersökts. Därutöver har HD:s verksamhetsberättelser använts.

---

²³ Ibid. s. 52.

²⁴ Ibid. s. 53.

²⁵ Ibid. s. 50 f.

²⁶ Sandgren (2021) s. 53 f.

²⁷ Notera alltså att det rör sig om juridisk litteratur.

²⁸ Se exempelvis Lindell (2021); Mellqvist och Lindh (2020).

²⁹ Jfr Sandgren (2021) s. 38 f.

³⁰ Cars (1959).

³¹ Ekelöf och Edelstam (2008).

³² Welamson och Munck (2022).

För redogörelsen av 4 kap. 13 § 10 p. RB samt artikel 6.1 EKMR, som görs i förhållande till den fjärde frågeställningen, har i stor utsträckning juridisk litteratur använts. För den förstnämnda bestämmelsen är det främst *Ekelöf m.fl.*³³ och *Tiby*³⁴ som har beaktats. För den sistnämnda artikeln används främst *Barkhuysen m.fl.*,³⁵ *Danelius*,³⁶ *Harris m.fl.*,³⁷ och *Sandgren*.³⁸ På grund av att standardverken som beskriver artikel 6.1 EKMR riktar anmärkningsvärt lite uppmärksamhet på kravet på en prövning inför en oberoende domstol,³⁹ har främst artiklar från juridiska tidskrifter använts vad gäller redogörelsen av kravet. Det rör sig om *Lawson*⁴⁰ och *Sillen*.⁴¹ Vidare har rättsfall från HD, HFD och Europadomstolen beaktats genomgående i kapitlet. Anledningen till att rättsfall från HFD beaktats är att samma jävsbestämmelse tillämpas i denna domstol,⁴² varför avgöranden därifrån även är relevanta för processen i HD.

Eftersom den femte frågeställningen baseras på en analys av 11 kap. 8 § RF används främst förarbeten till bestämmelsen, såväl som en föregångare till bestämmelsen. Det rör sig om *prop. 1973:90*, *prop. 2009/10:80* och *SOU 2008:125*. För uppfyllande av uppsatsens andra syfte resoneras fritt utifrån vad som framkommit vid besvarandet av övriga frågeställningar.

Det kan slutligen tilläggas att Fitgers lagkommentar till RB genomgående använts i uppsatsen för att beskriva ett flertal bestämmelser i RB.⁴³

1.3.3 Perspektiv och utgångspunkt

Förevarande uppsats ämnar identifiera problem med nuvarande lagstiftning och finna lösningar på sådana eventuella problem. Det implicita målet kan sägas vara en lagstiftning beträffande det avhandlade området som eliminerar de problem som identifieras. Med det konstaterat är det tydligt att uppsatsen är skriven utifrån lagstiftarens perspektiv.

Därutöver tillämpas ett rättssäkerhetsperspektiv genomgående i uppsatsen. Detta eftersom eventuella problem med nuvarande prövningsordning främst grundar sig på en jävsprövning och det yttersta målet med uppsatsen är att resonera fram en så rättssäker prövningsordning som möjligt.

---

³³ Ekelöf m.fl. (2016).

³⁴ Tiby (1993).

³⁵ Barkhuysen m.fl. (2018).

³⁶ Danelius (2015).

³⁷ Harris m.fl. (2018).

³⁸ Sandgren (2014b).

³⁹ Lawson (2018) s. 250.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ Sillen (2019).

⁴² Se 41 § förvaltningsprocesslag (1971:291) (FPL).

⁴³ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740) (JUNO).

Till förmån för kravet på intersubjektivitet vill jag skriva några ord om vad min utgångspunkt har varit under uppsatsskrivandet.⁴⁴ Det ska för tydlighetens skull uppmärksammas att jag, när jag först satte mig in i prövningsordningen, ansåg att den inte var idealisk ur en jävssynpunkt och att en översyn var påkallad. Det har alltså varit den utgångspunkt jag har tagit med mig in i uppsatsskrivandet. Beaktat detta, har jag försökt att vara medveten om denna utgångspunkt och strävat efter att inte låta den prägla uppsatsen i bemärkelsen att resultatet påverkas.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen kommer att utgå från regleringen så som den ser ut för dispositiva tvistemål. Således kommer regleringen för resning avseende domar i brottmål inte behandlas.⁴⁵ Detta innebär emellertid inte att slutsatserna som nås inte skulle kunna vara relevanta för brottmål. Prövningsordningen ser ju likadan ut, även om regleringen i andra avseenden skiljer sig mellan brottmål och dispositiva tvistemål.

Prövningsordningen i HFD och förvaltningsprocessrätt i övrigt kommer inte heller att behandlas i uppsatsen. Regleringen i förvaltningsprocessrätten ser något annorlunda ut jämfört med dispositiva tvistemål. Exempelvis finns inte domvilla som extraordinärt rättsmedel i förvaltningsrättsliga mål. Till skillnad från regleringen i RB får resning beviljas i mål eller ärende om det på grund av något särskilt förhållande finns synnerliga skäl att pröva saken på nytt.⁴⁶ Jävsproblematiken i prövningsordningen för dispositiva tvistemål aktualiseras på grund av känsligheten i att bedöma sina kollegors handläggning av ett mål utifrån grovt rättegångsfel eller uppenbart rättsstridig rättstillämpning. En sådan jävsproblematik kan aktualiseras i vissa resningsmål i HFD även om det inte är ett rekvisit för resning att dömandet exempelvis ska ha skett uppenbart i strid mot lag. Detta då resning i praxis har beviljats i HFD till följd av att rättstillämpning som legat till grund för domen uppenbarligen har stridit mot lag.⁴⁷ Eftersom prövningsordningen i övrigt ser likadan ut som i HD och att det även i HFD arbetar 16 justitieråd är det möjligt att de slutsatser som dras i uppsatsen kan vara relevanta även för HFD:s prövningsordning.⁴⁸ Det är alltså möjligt både vad gäller brottmål såväl som mål i HFD att slutsatserna i förevarande uppsats kan vara aktuella även för dessa måltyper. Detta måste emellertid undersökas närmare för att med

---

⁴⁴ Jfr Sandgren (2021) s. 56. Min användning av ordet *utgångspunkt* kan sägas innefatta mina värderingar och fördomar i förhållande till det studerade problemet.

⁴⁵ Se 58 kap. 2–3 §§ RB.

⁴⁶ Se 37 b § FPL.

⁴⁷ Se RÅ 2006 ref. 76.

⁴⁸ Högsta förvaltningsdomstolen, 'Justitieråd' <<https://www.domstol.se/hogsta-forvaltningsdomstolen/justitierad/>> (besökt 2022-09-12); se 6 § LAFD.

säkerhet kunna konstatera att så är fallet, vilket inte görs inom ramen för denna uppsats.

Det är endast resning och domvilla som behandlas i uppsatsen. Övriga extraordinära rättsmedel, återställande av försutten tid⁴⁹ samt klagan över godkänt strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot,⁵⁰ behandlas inte. Återställande av försutten tid behandlas inte eftersom detta rättsinstitut i princip aldrig torde aktualiseras för ett avgörande av HD. Även om så skulle vara fallet, skulle någon jävsproblematik inte aktualiseras eftersom rättsinstitutet inte tar sikte på fel som begåtts av domstolen. Klagan över godkänt strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot behandlas inte då en sådan klagan inte får överklagas efter det att hovrätten meddelat beslut.⁵¹ Dessa mål hamnar alltså inte i HD. Det finns dessutom ingen möjlighet att få upp målet i HD genom att tillämpa bestämmelserna om klagan över domvilla.⁵² Däremot torde det vara möjligt att bevilja resning till förmån för tilltalad, men en sådan ansökan prövas av hovrätten och kommer avvisas om den hamnar i HD.⁵³ Dessutom kan det anföras att detta extraordinära rättsmedel aktualiseras vid brottmål och att den ursprungliga avgränsningen för uppsatsen skulle utesluta en behandling av detsamma. Hur som helst aktualiseras inte jävsproblematiken i HD, varför det redan av denna anledning inte är relevant att behandla.

Beskrivningen av prövningsordningen i HD kommer att utgå från klagan över domvilla och ansökan om resning. Det fyller inget syfte att på ett mer ingående sätt beskriva målhanteringen vid dispensmål eller dispenserade mål, då det inte är relevant för uppsatsen. Således läggs inget fokus på exempelvis domförhållningsreglerna för dispenserade mål. Därutöver läggs inget fokus på prövningsordningen som rör andra inblandade än just justitieråd, exempelvis justitiesekreterare.

Vid undersökningen av hur möjligheten till korsvis tjänstgöring (förordnande av justitieråd från HFD till HD) tillämpas kommer inte avgöranden från HFD att beaktas. Detta hänger ihop med att uppsatsen helt och hållet utgår från dispositiva tvistemål i HD. Det undersöks alltså inte hur möjligheten tillämpas i HFD.

Det finns flera punkter i 4 kap. 13 § RB som konstituerar domarjäv. Däremot kommer endast generalklausulen i nämnda bestämmelses tionde punkt att inkluderas vid prövningen utifrån jävsbestämmelsen för besvarande av den fjärde frågeställningen. Anledningen till detta är att de övriga punkterna inte har bedömts vara aktuella för situationen som analyseras. Inledningsvis var

---

⁴⁹ Se 58 kap. 11–12 §§ RB.

⁵⁰ Se 59 kap. 6–9 §§ RB.

⁵¹ 59 kap. 8 § 2 st. RB.

⁵² Se Welamson och Munck (2022) s. 241.

⁵³ Se 58 kap. 10 a § RB; NJA 1993 s. 607.

tanken att även inkludera 4 kap. 13 § 7–9 p. RB för att undersöka om det utgör ett problem att samma justitieråd kan komma att avgöra ansökan om resning respektive klagan över domvilla beträffande ett avgörande de varit med och dömt i.⁵⁴ Så har emellertid inte gjorts då Europadomstolen konstaterat att jäv endast föreligger om de domare som deltagit i det tidigare avgörandet redan tagit ställning till frågan som ska bedömas.⁵⁵ Min bedömning är nämligen att ett justitieråd i en sådan situation som utgångspunkt inte har tagit ställning till den specifika fråga som ska bedömas i klagan över domvilla respektive ansökan om resning genom att ha deltagit vid avgörandet av det klandrade målet. Därav undersöks alltså endast 4 kap. 13 § 10 p. RB i ljuset av artikel 6.1 EKMR.

Vad gäller EKMR kommer alltså endast artikel 6.1 att beaktas. Detta motiveras av att artikel 6.2–3 endast aktualiseras vid anklagelser för brott, som alltså inte är relevant i förhållande till dispositiva tvistemål. Att endast kravet på en prövning inför en oavhängig och opartisk domstol beaktas beror på att övriga aspekter i 6.1 EKMR inte bedömts vara problematiska i förhållande till nuvarande prövningsordning.

I förslagen kring ändring av nuvarande prövningsordning beaktas den lösning som återfinns i 11 kap. 8 § 2 st. RF, det vill säga att HFD övertar prövningen. Det har emellertid inte undersökts närmare huruvida en sådan ordning faktiskt är lämplig för HFD. Detta ligger i linje med att uppsatsen utgår från HD:s perspektiv. Jag har däremot inte funnit något under arbetet med uppsatsen som skulle tala emot en sådan lösning även för HFD. I linje med detta resonemang ges inga lagändringsförslag för lagar som reglerar förvaltningsprocessrätt; tanken med uppsatsen är att presentera en inledande ordning som sedan kan utvecklas vidare. Det skulle därutöver vara för omfattande att även beakta förvaltningsprocessrätt i uppsatsen.

Förbättringsförslagen utgår alltså från 11 kap. 8 § 2 st. RF och det undersöks exempelvis inte huruvida prövningsordningen skulle kunna förbättras genom införande av en specialdomstol eller dylikt. Det finns alltså flera lösningar som skulle vara relevanta att beakta, men i syfte att få en så skarp och detaljerad analys som möjligt har jag avgränsat omfånget till att endast beakta lösningen i 11 kap. 8 § 2 st. RF.

1.5 Forskningsläge

Frågor om jäv och opartiskhet i rättssystemet skulle jag vilja påstå är eviga frågor som alltid har och alltid kommer att aktualiseras i olika sammanhang. Frågorna är inte främmande för rättsvetenskapen.⁵⁶

---

⁵⁴ Se 3 kap. 7 § RB.

⁵⁵ Se Danelius (2015) s. 226; *Fazli Aslaner mot Turkiet*, p. 35.

⁵⁶ Se förslagsvis Tiby (1993); Heuman (2005); Sandgren (2014a); Sandgren (2014b).

Beträffande HD som instans och processen däri finns det mycket skrivet.⁵⁷ Flera författare har skrivit artiklar innehållande tankar om att HD respektive HFD borde reformeras eller förändras på olika sätt. Exempelvis har Fredrik Wersäll föreslagit en sammanslagning av HD och HFD för att stärka domstolarnas ställning och oberoende.⁵⁸ Före detta hovrättspresidenten Johan Hirschfeldt har resonerat kring reformen om korsvis tjänstgöring i HD och HFD och presenterat förslag att införa något slags författningsdomstol i syfte att förstärka prejudikatbildningsfunktionen i de högsta instanserna.⁵⁹

Det är endast Håstad som i en artikel i Juridisk Tidskrift (JT) uttryckligen har resonerat kring lämpligheten i att HD prövar klagan över domvilla respektive ansökan om resning i mål avgjorda av HD.⁶⁰ Han menar att HFD bör överta prövningen i sådana frågor, och vice versa. Efter det att ansökan om resning i emissionsgarantimålet avslogs av HD återkom Håstad med ytterligare en artikel och menade att frågan blivit än mer brännande efter resningsbeslutet, som av honom kritiserades på flera punkter.⁶¹

Sedan möjligheten att förordna justitieråd i HFD att tjänstgöra i HD, och vice versa, infördes har ingen behandlat frågan.⁶²

1.6 Disposition

Det andra kapitlet inleds med en övergripande redogörelse för HD, med fokus på domstolens funktion och förutsättningarna för att få upp ett mål till prövning i domstolen. Därefter påbörjas besvarandet av den första frågeställningen. Detta görs inledningsvis genom att beskriva funktionen av extraordinära rättsmedel på ett övergripande plan. Först därefter avhandlas regleringen av resning och domvilla i dispositiva tvistemål. Kapitlet kan betraktas som en bakgrund till resten av uppsatsen och redogörelsen utgör nödvändig förkunskap att ha med sig i efterföljande kapitel.

I det tredje kapitlet besvaras den andra och tredje frågeställningen. En redogörelse ges inledningsvis för sammansättningen i HD. Därefter behandlas prövningsordningen i HD vid ansökan om resning respektive klagan över domvilla i mål avgjorda av HD. Ett särskilt fokus läggs på möjligheten i 3 kap. 4 § 5 st. RB att förordna justitieråd från HFD att tjänstgöra i HD. Därefter undersöks samtliga domar där denna möjlighet har tillämpats för att utröna hur bestämmelsen tillämpas i praktiken.

---

⁵⁷ Se exv. Höglund (1989); Freivalds (1989); Strömholm (1989); Welamson och Munck (2022).

⁵⁸ Wersäll (2017).

⁵⁹ Hirschfeldt (2017).

⁶⁰ Håstad (2016).

⁶¹ Håstad (2017).

⁶² Se 3 kap. 4 § 5 st. RB.

Det fjärde kapitlet besvarar den fjärde frågeställningen. Först och främst redogörs kort för 4 kap. 13 § 10 p. RB och hur domstolar och domare hanterar denna bestämmelse samt omfattningen av densamma. Därefter ges en kort bakgrund till EKMR och artikel 6.1 EKMR. I denna bakgrund redogörs även för förhållandet mellan artikel 6.1 EKMR och 4 kap. 13 § 10 p. RB. Först därefter påbörjas själva jävsprövningen av prövningsordningen.

Kapitel fem besvarar den femte frågeställningen och uppsatsens andra syfte. Kapitlet inleds med en redogörelse för 11 kap. 8 § RF med fokus på bestämmelsens bakgrund och vissa överväganden som gjordes beträffande utformningen av densamma. Därefter ges förbättringsförslag av nuvarande prövningsordning utifrån 11 kap. 8 § 2 st. RF.

I kapitel sex ges en sammanfattande slutsats om problemet med nuvarande prövningsordning och hur nuvarande prövningsordning kan förbättras. Därutöver ges en avslutande reflektion och förslag till framtida forskning.

2 Högsta domstolen och extraordinära rättsmedel

2.1 Inledning

För att förstå den prövning som görs när ett justitieråd, efter klagan över domvilla respektive ansökan om resning, bedömer sina kollegors handläggning av ett mål är det nödvändigt att förstå vad resning och domvilla är och på vilka grunder ett avgörande kan klandras genom dessa institut. Detta kapitel syftar till att ge den nödvändiga kunskap som förutsätts i senare kapitel.

2.2 Högsta domstolens funktion

HD är överrätt i mål och ärenden som överklagas från hovrätten.⁶³ Eftersom hovrätten i sin tur är överrätt i mål och ärenden som överklagas från tingsrätten,⁶⁴ och tingsrätten utgör allmän underrätt,⁶⁵ innebär detta att HD är sista instans bland de allmänna domstolarna. Det finns med andra ord ingen domstol kvar i kedjan efter HD.

Rättskipningen i HD kan sägas fylla två funktioner. Den ena är att säkerställa att avgöranden i enskilda fall blir materiellt riktiga. Den andra är att ge vägledning för domstolarnas framtida avgöranden i likartade fall.⁶⁶ Sedan 1971 är emellertid domstolens främsta roll att vara en prejudikatinstans som skapar avgöranden som är vägledande för rättstillämpningen vid de allmänna domstolarna.⁶⁷ Denna prejudikatbildande roll är bland annat nödvändig eftersom lagstiftaren inte kan förutse alla tänkbara situationer som kan uppstå, och en lagstiftning som skulle försöka sig på att göra så skulle vara problematisk på flera sätt.⁶⁸ Dessutom är det nödvändigt för rättssäkerheten och för vägledning av de allmänna domstolarna att rättsliga principfrågor kan prövas av en för hela riket gemensam instans.⁶⁹

På grund av att HD främst utgör en prejudikatbildande instans är det inte möjligt att ohindrat få till stånd en prövning i HD.⁷⁰ Även om det generellt sett är möjligt att ohindrat överklaga en dom avgjord i en hovrätt,⁷¹ innebär

---

⁶³ Se 3 kap. 1 § RB.

⁶⁴ Se 2 kap. 1 § RB.

⁶⁵ Se 1 kap. 1 § RB.

⁶⁶ Welamson och Munck (2022) s. 134.

⁶⁷ Prop. 1971:45 s. 1; Freivalds (1989) s. 170.

⁶⁸ Se Welamson och Munck (2022) s. 135; Ekelöf och Edelstam (2008) s. 143 f.

⁶⁹ Welamson och Munck (2022) s. 135.

⁷⁰ Dessutom har prövningsmöjligheterna begränsats för att minska arbetsbelastningen i HD. Se Welamson och Munck (2022) s. 136.

⁷¹ Se 54 kap. 1 § RB.

det alltså inte per automatik att domen kommer att tas upp i HD. För att HD ska pröva en dom krävs nämligen, som utgångspunkt, prövningstillstånd.⁷²

Enligt 54 kap. 10 § RB får prövningstillstånd meddelas endast

1. om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av HD (prejudikatdispens) eller,
2. om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att domvilla förekommit eller att målets utgång i hovrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag (extraordinär dispens).

Det kan inledningsvis noteras att ovan nämnda bestämmelse är fakultativ, vilket innebär att det inte är ett krav för HD att meddela prövningstillstånd även om förutsättningarna som nämns i bestämmelsen föreligger. Därefter bör även noteras att det alltså krävs synnerliga skäl för att få till en prövning som inte kan tas upp inom ramen för prejudikatdispens. Tröskeln för att beviljas prövningstillstånd med det enda syftet att få ett materiellt riktigt avgörande är alltså mycket hög.⁷³ HD:s främsta funktion som prejudikatinstans lyser tydligt igenom vid en läsning av ovan återgivna bestämmelse.⁷⁴ Enskilda parter och fall får alltså stå tillbaka till förmån för denna funktion. Det kan därutöver tilläggas att den vedertagna uppfattningen är att parternas rättssäkerhet tillgodoses tillräckligt genom att ett mål kan prövas i två instanser.⁷⁵

När kan då prejudikatdispens meddelas? Flera olika situationer kan föranleda prejudikatdispens. I det följande ges några exempel. Först och främst när tidigare prejudikat saknas i en viss fråga.⁷⁶ Det kan också vara så att ett tidigare prejudikat finns men att lagbestämmelser och rättsgrundsatser behöver klarläggas genom flera avgöranden av HD för att vägledningen ska vara tillräcklig.⁷⁷ Därutöver kan prejudikatdispens aktualiseras om HD vill bryta en hittillsvarande praxis och komma med ett nytt prejudikat.⁷⁸

---

⁷² 54 kap. 9 § RB. Det finns undantag för när prövningstillstånd behövs. Se exempelvis nyss utskrivna bestämmelses andra stycke. Se Ekelöf och Edelstam (2008) s. 154 ff. för en mer ingående redogörelse beträffande när prövningstillstånd inte krävs.

⁷³ Det går att argumentera för att denna höga tröskel inte utgör något problem beaktat att HD i övervägande antal fall ändå inte ändrar hovrättens avgörande även när målet faktiskt får prövningstillstånd. För att läsa mer om detta rekommenderas prop. 1971:45 s. 33 f. samt Welamson och Munck (2022) s. 133 f.

⁷⁴ Jfr Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 54 kap. 10 §, 2022-09-09 (JUNO).

⁷⁵ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 143.

⁷⁶ Welamson och Munck (2022) s. 154.

⁷⁷ Ibid. s. 154.

⁷⁸ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 158.

2.3 Allmänt om extraordinära rättsmedel

Sedan tid för talan utgått vinner en dom rättskraft, såvitt därigenom avgjorts den sak varom talan väckts.⁷⁹ Den konkreta innebörden av rättskraften, utan att gå in i denna diskussion närmare,⁸⁰ är att den hindrar en ny prövning av samma tvist.⁸¹ Om en ny talan väcks om samma sak kommer alltså den rättskraftsvunna domen utgöra ett processhinder och medföra att talan måste avvisas genom ett slutligt beslut.⁸² I och med att det inte finns någon möjlighet att överklaga en dom från HD, vinner domen rättskraft så fort HD meddelat domen.

Det finns en viktig trygghetsfunktion beträffande reglerna om domens rättskraft: den vinnande parten måste kunna lita på att avgörandet är orubbligt sedan det fått rättskraft.⁸³ Domens orubblighet är emellertid inte absolut; för att inte skada tilltron till rättskipningen finns en möjlighet att exempelvis låta materiellt uppenbart oriktiga domar eller domar som tillkommit på sätt som står i strid med processuella rättssäkerhetsgarantier omprövas genom utnyttjande av extraordinära rättsmedel.⁸⁴ För domar som HD meddelat finns inget annat sätt att rubba på dessa än genom utnyttjande av extraordinära rättsmedel.

2.4 Resningsinstitutet i dispositiva tvistemål

Resning utgör ett rättsmedel som är subsidiärt i förhållande till de allmänna rättsmedlen. Det kan alltså endast användas gentemot ett lagakraftvunnet avgörande eller beslut.⁸⁵ En beviljad resningsansökan innebär inte att det väcks någon ny talan; snarare medför det att målet bedöms i sak ännu en gång.⁸⁶ Varken ansökan om resning eller bifall till sådan ansökan påverkar giltigheten av den dom som ansökan avser. Däremot får resningsinstansen

---

⁷⁹ 17 kap. 11 § RB.

⁸⁰ Det finns mycket skrivet om innebörden av rättskraften som inte kommer att behandlas här. För den intresserade rekommenderas Olivecrona (1943) och Ekelöf m.fl. (2018).

⁸¹ 17 kap. 11 § 3 st. RB.

⁸² Se 17 kap. 1 § RB. För den som är intresserad av vad som utgör samma sak rekommenderas Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 17 kap. 11 § (JUNO). Det finns mycket att skriva om detta, men det faller utanför uppsatsens omfattning.

⁸³ Se Westberg (2021) s. 414.

⁸⁴ Se Welamson och Munck (2022) s. 177.

⁸⁵ Se Ekelöf och Edelstam (2008) s. 175.

⁸⁶ 58 kap. 7 § 1 st. RB.

förordna att verkställighet av den avsedda domen inte ska äga rum till dess annat föreskrivs.⁸⁷

Vad gäller mål där HD finns med i instansordningen, stadgas det redan i grundlagen, 11 kap. 13 § RF, att resning beviljas av HD eller, om det anges i lag, av en annan domstol som inte är förvaltningsdomstol.⁸⁸ I 58 kap. 4 § RB specificeras emellertid den gällande ordningen, nämligen att ansökan om resning sker skriftligen hos hovrätten om domen meddelats av en tingsrätt och i annat fall hos HD.⁸⁹ Detta innebär alltså att för avgöranden avgjorda av hovrätt och HD ska ansökan om resning göras hos HD.

Sökanden ska i resningsansökan ange den dom som ansökan avser, förhållandet som ansökan grundas på och skälen för ansökan och den utredning eller de bevis som sökanden vill åberopa samt vad vederbörande vill styrka med varje bevis.⁹⁰ För de flesta resningsgrunder krävs att resningsansökan måste vara ingiven inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningen grundas på.⁹¹

Avslås en resningsansökan utgör det inte res judicata i förhållande till andra resningsskäl än de som åberopats till stöd för ansökningen i fråga.⁹² En avslagen resningsansökan hindrar alltså inte att resning senare kan beviljas i samma mål, men på andra grunder.

Om resningsansökan beviljas skall rätten samtidigt förordna att målet åter tas upp vid den domstol som sist dömt i målet. Rätten får dock omedelbart ändra domen om resning beviljas i tvistemål och saken är uppenbar.⁹³ Om ansökan om resning beviljas beträffande ett avgörande från hovrätten är alltså huvudregeln att HD ska förordna att målet återupptas vid hovrätten. Gäller ansökan ett avgörande från HD prövar alltså HD målet på nytt om ansökan beviljas.⁹⁴ Det finns visserligen en möjlighet för HD att vid beviljande av resning av ett mål som avgjorts av HD förordna att förnyad behandling tas upp i lägre instans.⁹⁵ Denna möjlighet avser främst när omständigare

---

⁸⁷ Se NJA 1989 s. 461 beträffande denna möjlighet.

⁸⁸ Notera att hela bestämmelsen inte har redogjorts för här. De delar som berör resning i förvaltningsrättsliga mål har inte skrivits ut.

⁸⁹ Denna ordning gäller även om det rör sig om ett beslut fattat av en domstol. Det är alltså inte endast domar som omfattas av ordningen. Detta stadgas i 58 kap. 10 § RB. Beträffande ordningen för talan mot avgörande av annan myndighet än tingsrätt, se 58 kap. 10 a § RB.

⁹⁰ 58 kap. 5 § RB.

⁹¹ Detta gäller för resningsgrunderna i 58 kap. 1 § 1–3 p. RB. För 58 kap. 1 § 4 p. RB gäller att resning ska sökas inom sex månader från det att domen vann laga kraft (se 58 kap. 4 § 2 st. RB).

⁹² Se NJA 1986 s. 666.

⁹³ Se 58 kap. 7 § RB.

⁹⁴ Notera att ett beslut av HD att inte meddela prövningstillstånd inte innebär att HD sist dömt i målet. Se Cars (1959) s. 258.

⁹⁵ Se SOU 1938:44 s 578 där Processlagberedningen förklarade att det i fall där domen meddelats av HD ofta torde vara lämpligt att målets förnyade behandling sker i lägre instans.

utredning krävs, exempelvis hörande av ett större antal vittnen eller syn å ställe, samt resningsgrunden hänför sig till underrättens handläggning av målet.⁹⁶ Därutöver kan resningsbeslutet även avse ett mål som slutligt avgjorts av två olika instanser.⁹⁷ Ett förordnande av HD att förnyad behandling tas upp i lägre instans aktualiseras alltså inte om olämpligheten skulle bero på en misstanke om jäv eller dylikt.

2.5 Särskilt om resningsgrunderna

Resningsgrunderna för dom i tvistemål regleras i 58 kap. 1 § RB. Enligt bestämmelsen kan resning, till förmån för någon av parterna, beviljas på fyra grunder: (1) om domare, tjänsteman vid domstolen, ombud eller ställföreträdare gjort sig skyldig till brottsligt förfarande, (2) om felaktigheter har förekommit beträffande i målet förekommande bevisning, (3) om ny viktig omständighet eller bevisning har förebragts eller (4) om rätts-tillämpningen som domen grundas på har varit rättsstridig.⁹⁸

Det ska inledningsvis noteras att reglerna om resning är fakultativa. Resning *må* alltså beviljas, som det står i 58 kap. 1 § RB. Att resning endast kan beviljas *till förmån för någon av parterna* innebär i praktiken att resning endast kan beviljas till resningssökandens förmån.⁹⁹ I kravet ligger även att en resningsansökan inte kan tas upp om inte resningssökanden kan hävda att det angripna avgörandet är oförmånligt för vederbörande ur ett rättsligt hänseende.¹⁰⁰

Nedan kommer resningsgrunderna i tur och ordning att närmare redogöras för. Det ska betonas att den resningsgrund som främst är relevant för uppsatsens vidkommande är 58 kap. 1 § 4 p. RB, eftersom den innebär att HD måste avgöra om justitieråd tillämpat rätten uppenbart i strid mot lag. Även om samma bestämmelses första punkt även aktualiserar felaktig handläggning från justitierådets sida har utgångspunkten legat just på bestämmelsens fjärde punkt. Grunderna som återfinns i 58 kap. 1 § 2–3 p. RB är inte lika känsliga i den bemärkelsen, då resningsgrunden inte kan härledas till en felaktig handläggning från justitierådets sida.

2.5.1 Punkt 1 – Brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse

---

⁹⁶ Cars (1959) s. 258.

⁹⁷ Se NJA 2015 s. 882 för exempel på detta.

⁹⁸ Se 58 kap. 1 § RB.

⁹⁹ Se Cars (1959) s. 124. Det är alltså den som söker resning enligt 59 kap. 4 § RB.

¹⁰⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap. 1 §, 2022-09-23 (JUNO).

Enligt denna punkt får resning beviljas om ledamot av rätten eller där anställd tjänsteman med avseende å målet gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse eller om brott som har avseende å målet ligger ombud eller ställföreträdare till last, samt brottet eller tjänsteförseelsen kan antagas hava inverkat på målets utgång.¹⁰¹

Innebörden av *ledamot av rätten* torde inte vålla någon större svårighet; det rör sig om de juristdomare som sitter som domstolens ledamöter. Nämndemän inkluderas även där,¹⁰² men eftersom de inte är med och dömer i dispositiva tvistemål berörs inte den aspekten närmare här. Beträffande *där anställd tjänsteman* är det lite mer tvetydigt vilka som faktiskt inkluderas; protokollförare omfattas åtminstone.¹⁰³ Cars anförde 1959 att gränsen borde dras till befattningar som är underkastade tjänsteansvar enligt den numera upphävda strafflagen.¹⁰⁴ Det kan noteras att tjänsteansvaret i den gamla strafflagen har ersatts av tjänsteförseelse i lag (1994:260) om offentlig anställning (LOA).¹⁰⁵ Numera står det även tjänsteförseelse uttryckligen i resningsgrunden, varför det kan vara rimligt att faktiskt dra gränsen där.

För att ett förfarande ska betraktas som brottsligt krävs att det är belagt med straff som utdöms av allmän domstol eller specialdomstol.¹⁰⁶ Både uppsåtligt och oaktsamt förfarande omfattas.¹⁰⁷ Tjänsteförseelse regleras i 14 § LOA och innebär att man uppsåtligen eller av oaktsamhet åsidosätter sina skyldigheter i anställningen. Även uppsåtlig tjänsteförseelse kan alltså aktualisera resning.¹⁰⁸ Vidare krävs det att den omfattade personkretsen gjort sig skyldig till ovan *med avseende å målet*. Detta innebär att någon ur den redogjorda personkretsen befattat sig med målet och därvid gjort sig skyldig till brottsligt förfarande eller tjänsteförseelse.¹⁰⁹

Med *ombud och ställföreträdare* avses endast resningssökandens sådana. Att motpartens representant gör sig skyldig till brottsligt förfarande är inte resningsgrundande.¹¹⁰ Brotten som avses för denna personkrets är alltså sådana som riktar sig mot den representerade parten.¹¹¹ Som exempel kan nämnas trolöshet mot huvudman.¹¹² Rättegångsförseelse omfattas däremot inte.¹¹³ För ombud och ställföreträdare gäller att det brottsliga förfarandet

---

¹⁰¹ 58 kap. 1 § 1 p. RB.

¹⁰² Cars (1959) s. 134.

¹⁰³ Ibid. s. 134.

¹⁰⁴ Ibid. s. 134.

¹⁰⁵ Se 14 § LOA.

¹⁰⁶ SOU 1938:44 s. 572; Cars (1959) s. 137.

¹⁰⁷ Cars (1959) s. 137.

¹⁰⁸ Welamson och Munck (2022) s. 201.

¹⁰⁹ Cars (1959) s. 141.

¹¹⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 54 kap. 8 §, 2022-09-16 (JUNO).

¹¹¹ Welamson och Munck (2022) s. 201.

¹¹² Se 10 kap. 5 § brottsbalken (1962:700) (BrB).

¹¹³ Se SOU 1938:44 s. 572.

eller tjänsteförseelsen, för att möjliggöra resning, *kan antagas hava inverkat på målets utgång*. Det krävs alltså att det ska ha stått i visst kausalförhållande till domslutet.¹¹⁴ Med andra ord ska det kunna antas att domslutet påverkats. Det räcker normalt sett inte att exempelvis endast domskälen påverkats.¹¹⁵ Beviskravet är här svagt och resning bör beviljas även om slutresultatet hade blivit detsamma utan det brottsliga förfarandet eller tjänsteförseelsen.¹¹⁶

2.5.2 Punkt 2 – Förfalskat bevis eller falsk utsaga

Enligt denna punkt får resning beviljas om skriftlig handling, som åberopats till bevis, varit falsk eller om part, som hörts under sanningsförsäkran, eller vittne, sakkunnig eller tolk avgivit falsk utsaga samt handlingen eller utsagan kan antagas hava inverkat på utgången.¹¹⁷

Att en handling eller utsaga är falsk innefattar både en förfalskning i strafflagstiftningens mening och att innehållet är medvetet oriktigt.¹¹⁸ Oriktiga uppgifter som inte lämnats medvetet omfattas inte av förevarande punkt. Inte heller oriktiga uppgifter som lämnas culpöst.¹¹⁹ Det finns inget krav på att förutsättningar för straffansvar föreligger,¹²⁰ men en brottmålsdom skulle kunna styrka resningsskäl enligt denna punkt.¹²¹

Även för denna punkt finns beviskravet *kan antagas hava inverkat på utgången*. Det krävs med andra ord att handlingen eller utsagan tillmätts något bevisvärde i domen.¹²² I många fall räcker det att handlingen eller utsagan åberopats i domen för att tillräcklig grund för ett sådant antagande ska föreligga.¹²³ Om det står klart handlingen eller utsagan inte tillmätts något bevisvärde föreligger inte skäl att medge resning.¹²⁴

2.5.3 Punkt 3 – Ny omständighet eller bevisning

---

¹¹⁴ Welamson och Munck (2022) s. 201.

¹¹⁵ Cars (1959) s. 209.

¹¹⁶ Jfr Welamson och Munck (2022) s. 201; Cars (1959) s. 219 f.; NJA 1982 s. 321; NJA 1985 s. 543.

¹¹⁷ 58 kap. 1 § 2 p. RB.

¹¹⁸ SOU 1938:44 s. 573.

¹¹⁹ Se NJA 1989 s. 843. Detta gäller även om förfarandet skulle straffas som ovarsam utsaga enligt 15 kap. 3 § BrB.

¹²⁰ Welamson och Munck (2022) s. 203.

¹²¹ Se SOU 1938:44 s. 573.

¹²² Ekelöf och Edelstam (2008) s. 179.

¹²³ Se SOU 1938:44 s. 573.

¹²⁴ Ibid. s. 726.

Enligt denna punkt får resning beviljas om omständighet eller bevis, som ej tidigare förebragts, åberopas och dess förebringande sannolikt skulle hava lett till annan utgång.¹²⁵ För att resning ska kunna beviljas enligt denna punkt krävs även att parten gör sannolikt att han inte kunnat åberopa omständigheten eller beviset vid den rätt som meddelade domen eller att han annars hade giltig ursäkt att inte göra det.¹²⁶

Innebörden av *omständighet och bevis* bör förstås som att det främst inbegriper rättsfakta, bevisfakta och bevismedel.¹²⁷ Punkten omfattar nya omständigheter och bevis för dessa, såväl som nya bevis beträffande redan framförda omständigheter.¹²⁸ Kravet på att processmaterialet *ej tidigare förebragts* innebär enkelt uttryckt ett nyhetskrav.¹²⁹

För att resning ska beviljas krävs att det nya processmaterialet *sannolikt skulle hava lett till annan utgång*. Resningsinstansen bör hypotetiskt pröva om den domstol som redan avgjort målet skulle ha dömt på ett annat sätt om den haft tillgång till det nya materialet.¹³⁰ Varje antagen förändring av domslutets innehåll är alltså relevant att beakta.¹³¹ Det bör noteras att sannolikhetskravet ger uttryck för ett högre beviskrav än *kan antagas* som redogjorts för i punkt 1–2.¹³² Det ska betonas att betydelsen av ett nytt bevis inte bedöms isolerad utan i samband med den bevisning som lagts fram i det angripna målet. Om denna bevisning exempelvis var stark, förutsätter det för beviljande av resningsansökan att det nya beviset har ett ännu större bevisvärde.¹³³

Beträffande ursäcksregeln, dvs kravet på att resningssökanden ska göra *sannolikt* att vederbörande inte kunde åberopa omständigheten eller hade giltig ursäkt att ej göra det vid rätten som meddelat domen, kan det sägas att sannolikhetsrekvisitet inte bör tolkas markant annorlunda än samma krav på kausalsamband.¹³⁴ Vidare har det anförts att man bör tolka och tillämpa regeln olika beroende på måltypen det rör sig om.¹³⁵ Regeln bör tolkas strängare i dispositiva tvistemål än i indispositiva sådana.¹³⁶

---

¹²⁵ 58 kap. 1 § 3 p. RB.

¹²⁶ 58 kap. 1 § 2 st. RB.

¹²⁷ Se Ekelöf och Edelstam (2008) s. 181.

¹²⁸ SOU 1938:44 s. 573.

¹²⁹ Se Cars (1959) s. 169 ff. för en mer ingående redogörelse beträffande nyhetskravet.

¹³⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap. 1 §, 2022-09-17 (JUNO).

¹³¹ Welamson och Munck (2022) s. 209.

¹³² Se SOU 1938:44 s. 573.

¹³³ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 183.

¹³⁴ Cars (1959) s. 177.

¹³⁵ Se Cars (1959) s. 175 f.; Welamson och Munck (2022) s. 215.

¹³⁶ Se Welamson och Munck (2022) s. 215 f. De menar att man i praxis för indispositiva tvistemål i princip inte tillämpar ursäcksrekvisitet alls, medan man i dispositiva sådana tar allvarligt på ursäcksrekvisitet.

Kravet på att resningssökanden *inte kunnat* åberopa omständigheten kan exempelvis vara uppfyllt om de anförda resningsskälerna inte existerade under rättegången eller var okända för vederbörande och vederbörande inte hade möjlighet att frambringa dem.¹³⁷

Det är svårt att stipulera någon generell riktlinje kring vad som utgör *giltig ursäkt*,¹³⁸ men det skulle exempelvis kunna röra sig om att resningssökanden inte åberopat omständigheter eller bevis på grund av att vederbörande inte förstod betydelsen av dessa samt att vederbörande inte agerat vårdslöshet eller försumligt i förhållande till detta faktum.¹³⁹

2.5.4 Punkt 4 – Rättstillämpning uppenbart i strid mot lag

Enligt denna punkt får resning beviljas om rättstillämpning, som ligger till grund för domen, uppenbart strider mot lag.¹⁴⁰

I förarbetena framhävs att det alltid finns ett visst mått av osäkerhet och tvekan i all form av rättstillämpning, och tanken är alltså inte att normal sådan ska undanröjas genom förevarande punkt. Snarare siktar förevarande punkt på rättstillämpning som klart och oemotsägligt framstår som oriktig.¹⁴¹

Begreppet *rättstillämpning* tar endast sikte på rättsfrågor. Även om en hantering av en sakfråga skulle leda till ett uppenbart oriktigt resultat kan det inte angripas enligt förevarande punkt.¹⁴² Ett exempel på en sådan sakfråga som inte omfattas här är felaktig bevisvärdering,¹⁴³ medan ett exempel på en rättsfråga som med all sannolikhet omfattas är felaktig tillämpning av bevisbörderegler.¹⁴⁴ Resning kan vidare beviljas även om det inte är så att domstolen felbedömt just rättsfrågan; om domstolen exempelvis förbiset ett faktiskt förhållande och därigenom kommit till fel resultat skulle det kunna förorsaka resning enligt förevarande punkt.¹⁴⁵

---

¹³⁷ Cars (1959) s. 177.

¹³⁸ Welamson och Munck (2022) s. 215.

¹³⁹ Cars (1959) s. 178.

¹⁴⁰ 58 kap. 1 § 4 p. RB.

¹⁴¹ SOU 1938:44 s. 72 f.

¹⁴² Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap. 1 §, 2022-09-19 (JUNO).

¹⁴³ Innebörden av felaktig bevisvärdering är att domaren missuppfattat relevanta rättsfakta på så sätt att vederbörande inte fått den övertygelse om de faktiska förhållandena som borde fåtts enligt en korrekt bevisvärdering. Jfr Cars (1959) s. 183; om anledningen därav se Welamson och Munck (2022) s. 216 f.

¹⁴⁴ Welamson (1956) s. 81 f.

¹⁴⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap. 1 §, 2022-09-19 (JUNO).

En felaktig rättstillämpning innebär alltså att domstolen på ett felaktigt sätt applicerar en rättsregel på de faktiska förhållandena.¹⁴⁶ Rättstillämpningen ska alltså framstå som felaktig utifrån det material som är framlagt i målet.¹⁴⁷

Kravet på att den felaktiga rättstillämpningen ska *ligga till grund för domen* är uppfyllt om det rättsliga argument som klandras i resningsansökan åberopats till stöd för domslutet.¹⁴⁸ Felet måste ha ett direkt samband med avgörandet.¹⁴⁹ Således omfattar punkten endast oriktig tillämpning av materiell rätt, medan felaktig tillämpning av formell rätt kan angripas som rättegångsfel via 59 kap. RB.¹⁵⁰ Det kan uppkomma svåra bedömningar beträffande gränsdragningen mellan materiell och formell rätt, och då är det upp till praxis att avgöra vad som är vad. Förenklat uttryckt kan man säga att en felaktig tillämpning av en civil- eller straffrättslig bestämmelse utgör ett materiellt fel som ska angripas via resning,¹⁵¹ medan en felaktig tillämpning av en handlingsregel för domstolen utgör ett formellt fel som angrips via domvillobesvär.¹⁵²

Att rättstillämpningen ska vara *i strid mot lag* innebär naturligt ett krav på att det ska vara en bestämmelse i lag som rättstillämpningen strider mot. Däremot behöver rättstillämpningen inte vara i strid mot en uttrycklig lagbestämmelse, utan det kan vara tillräckligt att rättstillämpningen strider mot grunderna eller principerna för en viss reglering.¹⁵³ Det finns alltså inget krav på att det ska vara en lag i statsrättslig mening som rättstillämpningen är i strid mot,¹⁵⁴ och det krävs inte heller alltid en anknytning till en viss författningsbestämmelse för att resning ska kunna beviljas.¹⁵⁵ Rättstillämpning i strid mot ett avgörande från HD omfattas emellertid inte av denna resningsgrund, och detta gäller både tidigare såväl som senare fastlagd praxis.¹⁵⁶ Detsamma gäller avgöranden från EU-domstolen.¹⁵⁷

Uppenbarhetsrequisitet, det vill säga kravet på att rättstillämpningen *uppenbart* strider mot lag, innebär att rättstillämpningen måste vara uppenbart

---

¹⁴⁶ Cars (1959) s. 183 f.

¹⁴⁷ Ibid. s. 184.

¹⁴⁸ Se Welamson och Munck (2022) s. 217.

¹⁴⁹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap. 1 §, 2022-09-20 (JUNO).

¹⁵⁰ Cars (1959) s. 187; notera dock NJA 1985 s. 649 där HD förklarade att ett grovt rättegångsfel i och för sig inte utesluter ett angripande genom resning.

¹⁵¹ Cars (1959) s. 187.

¹⁵² Notera dock att det inte alls är så enkelt som här presenteras. Se Cars (1959) s. 190 ff.

¹⁵³ Se exempelvis NJA 1953 s. 120 och NJA 1963 s. 398.

¹⁵⁴ Cars (1959) s. 193 f.

¹⁵⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap. 1 §, 2022-09-19 (JUNO).

¹⁵⁶ Se Welamson och Munck (2022) s. 218; jfr NJA 1983 s. 893.

¹⁵⁷ Se NJA 2013 s. 42; däremot kan resningsgrund föreligga om rättstillämpning sker i strid mot ett för det aktuella målet inhämtat förhandsavgörande. Se NJA 2020 s. 147.

lagstridig.¹⁵⁸ Rekvisitet utgår från egenskapen hos lagstridigheten och är således inget beviskrav.¹⁵⁹ För resning torde det krävas att lagstridigheten inte kan betvivlas.¹⁶⁰ Om det finns utrymme för olika meningar beträffande lagstridigheten torde den generellt sett inte vara uppenbar.¹⁶¹

2.6 Domvilloinstitutet i dispositiva tvistemål

Utifrån redogörelsen ovan torde det framgå att resningsinstitutet avser att korrigera materiella fel. Domvilloinstitutet kompletterar resningsinstitutet genom att i stället rikta in sig på formella fel som begåtts i den process där den lagakraftvunna domen meddelats.¹⁶² Enligt motiven till RB torde domvilla vara synonymt med grova rättegångsfel,¹⁶³ vilket är talande för den konkreta innebörden av institutet. I förarbetena antyds att de två instituten skulle vara helt avgränsade från varandra,¹⁶⁴ men i dagens läge torde de överlappa varandra i betydande utsträckning.¹⁶⁵

Likt resning är domvilla ett särskilt rättsmedel som endast kan användas mot lagakraftvunna domar och beslut.¹⁶⁶ En beviljad klagan över domvilla leder till att den dom eller det beslut som klagan berör helt eller delvis undanröjs.¹⁶⁷ Om klagan exempelvis grundas på domvilla i tingsrätt, men den hovrätt som meddelat det lagakraftvunna avgörandet gör så utan att upptäcka och behandla domvillan måste däremot båda domarna undanröjas.¹⁶⁸

Rätten ska även besluta att ny handläggning ska äga rum vid den rätt som meddelat avgörandet,¹⁶⁹ vilket kan innebära att en ny huvudförhandling hålls.¹⁷⁰ Om avgörandet grundas på oklara eller ofullständiga domskäl kan det i stället för att besluta om ny huvudförhandling bli aktuellt att skriva om avgörandet.¹⁷¹ Likaså kan exempelvis en felaktig omröstning föranleda en ny

---

¹⁵⁸ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap. 1 §, 2022-09-20 (JUNO).

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Cars (1959) s. 202.

¹⁶¹ Welamson och Munck (2022) s. 219.

¹⁶² Se Ekelöf och Edelstam (2008) s. 199 f.

¹⁶³ Se SOU 1938:44 s. 75 och 583; se Welamson (1956) s. 78 f. beträffande innebörden av rättegångsfel.

¹⁶⁴ Se SOU 1938:44 s. 77.

¹⁶⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 58 kap., 2022-09-22 (JUNO); jfr NJA 2011 s. 884 p. 22.

¹⁶⁶ Se 59 kap. 1 och 4 §§ RB.

¹⁶⁷ Det framgår av 59 kap. 1 § RB. Det är även möjligt att undanröjande inte sker och att den lägre instansen i stället fortsätter handläggningen. Se exempelvis NJA 2001 s. 593.

¹⁶⁸ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 202.

¹⁶⁹ Se 59 kap. 3 § 3 st. RB.

¹⁷⁰ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 202.

¹⁷¹ Se 59 kap. 1 § 3 p. RB; Ekelöf och Edelstam (2008) s. 202.

omröstning i stället för ny huvudförhandling.¹⁷² En ny huvudförhandling behöver med andra ord inte alltid beslutas om. Om avgörandet undanröjs av skälet att rätten varit obehörig eller annars inte bort ta upp målet beslutas inte om en ny huvudförhandling utan avgörandet undanröjs endast.¹⁷³

Klagan över domvilla görs skriftligen till hovrätten om domen meddelats av tingsrätt, och i annat fall till HD.¹⁷⁴ Det innebär alltså att klagomål över domvilla som avser avgöranden som meddelats av hovrätt eller HD skriftligen ges in till och även prövas av HD. Om HD meddelat ett avgörande som sedan undanröjs på grund av domvilla kommer HD alltså även att företa den fortsatta prövningen av målet. Fristen för klagan över domvilla är sex månader, men den börjar löpa från olika tidpunkter beroende på vilken domvillogrund det är fråga om.¹⁷⁵ För en av domvillogrunderna gäller inte någon frist över huvud taget.¹⁷⁶

På det hela taget sker handläggningen av en domvilloklagan och överklagande av hovrätts beslut gällande sådan enligt samma regler som gäller vid överklagande av beslut.¹⁷⁷ Detta innebär att 52, 54 och 56 kap. RB tillämpas på förfarandet. En skillnad här jämfört med vad som förskrivs i 52 kap. RB är att skrivelsen ges in till hovrätten i stället för till tingsrätten vid klagan över tingsrätts beslut.¹⁷⁸ Det krävs inte prövningstillstånd i hovrätten i och med att 52 kap. RB tillämpas. Prövningstillstånd krävs emellertid vid överklagande till HD.¹⁷⁹ Däremot krävs inte prövningstillstånd i HD för avgöranden som meddelats av hovrätt eller HD och därmed direkt ska prövas i HD.¹⁸⁰

2.7 Särskilt om domvillogrunderna

Domvillogrunderna återfinns i 59 kap. 1 § RB. Enligt bestämmelsen ska dom som vunnit laga kraft undanröjas efter klagan av den vars rätt domen rör om någon av de fyra domvillogrunderna föreligger. Domvillogrunderna är följande: (1) om högre rätt tagit upp ett mål trots rättegångshinder som självmant skulle beaktats, (2) om dom givits mot någon som inte varit rätteligen stämd, inte fört talan i målet, eller någon som inte varit part i målet lider förfång, (3) om domen är så oklar eller ofullständig att det inte framgår

---

¹⁷² Ibid. s. 202.

¹⁷³ Se 59 kap. 3 § 3 st. RB.

¹⁷⁴ 59 kap. 2 § 1 st. RB.

¹⁷⁵ 59 kap. 2 § 2 st. RB. För 59 kap. 1 § 1 och 4 p. RB börjar fristen löpa den dag då domen vann laga kraft. För 59 kap. 1 § 2 p. RB börjar fristen löpa när klaganden fick kännedom om domen. Om klaganden fick kännedom om domen innan den vann laga kraft börjar fristen löpa när domen vann laga kraft.

¹⁷⁶ 59 kap. 1 § 3 p. RB och 59 kap. 2 § 2 st. RB.

¹⁷⁷ Se 59 kap. 3 § 1 st. RB; notera att det även går att överklaga beslut av hovrätten om återförvisning till tingsrätt. Se NJA 1995 s. 686.

¹⁷⁸ Se 59 kap. 2 § 1 st. RB och 52 kap. 1 § RB.

¹⁷⁹ Se 54 kap. 9 § RB.

¹⁸⁰ Se 59 kap. 3 § 1 st. 2 m. RB.

hur rätten dömt, och slutligen (4) om det i rättegången förekommit något annat grovt rättegångsfel som kan antas ha inverkat på utgången.¹⁸¹

Som framgår av ordalydelsen är bestämmelsen obligatorisk till sin karaktär, vilket innebär att rätten måste undanröja ett avgörande om domvilla föreligger.¹⁸² I denna bemärkelse skiljer reglerna om domvilla sig åt från resningsreglerna.

Endast *den vars rätt domen rör* kan klaga och få domen undanröjd. Detta torde inte innebära någon avvikelse från hur rätten till ordinärt överklagande ser ut,¹⁸³ vilket innebär att det i första hand är parterna i det angripna målet som har rätt att överklaga en dom.¹⁸⁴ HD har exempelvis konstaterat att en miljöorganisation inte har rätt att klaga över domvilla då den inte varit part i målet som klagan avser.¹⁸⁵

Nedan kommer domvillogrunderna i tur och ordning att redogöras för närmare.

2.7.1 Punkt 1 – Rättegångshinder som högre rätt haft att beakta självmant

Enligt denna punkt ska en dom undanröjas på grund av domvilla om målet har tagits upp trots att det har förelegat ett rättegångshinder, som högre rätt haft att beakta självmant vid ett överklagande.¹⁸⁶

Det kan påpekas att denna domvillogrund korresponderar med 34 kap. 1 § 2 st. RB, som stadgar huvudregeln att en domstol självmant, ex officio, ska beakta rättegångshinder. Ett rättegångshinder, även kallat för processhinder, är ett rättsfaktum som medför att käromålet ska avvisas.¹⁸⁷ Rättegångshinder hänför sig till en viss bestämd situation och innebär alltså inte ett hinder mot rättegång över huvud taget, utan endast för den specifika situationen.¹⁸⁸ Här kommer emellertid inte ges en ingående redogörelse för innebörden av rättegångshinder.¹⁸⁹ Som exempel på rättegångshinder som domstolen

---

¹⁸¹ Se 59 kap. 1 § RB.

¹⁸² Se emellertid NJA 1957 s. 769 som antyder att viss fakultativ tillämpning är möjlig i vissa fall.

¹⁸³ Welamson och Munck (2022) s. 229.

¹⁸⁴ Se SOU 1938:44 s. 509.

¹⁸⁵ Se NJA 2017 s. 382.

¹⁸⁶ 59 kap. 1 § 1 p. RB.

¹⁸⁷ Ekelöf m.fl. (2015) s. 11.

¹⁸⁸ Ibid. s. 12.

¹⁸⁹ För en mer ingående redogörelse, se Ekelöf m.fl. (2015) s. 11 ff.

självmant ska beakta är att det redan pågår en rättegång om saken (litispens),¹⁹⁰ eller att en domstol redan dömt i saken (res judicata).¹⁹¹

Vidare, om rättegångshindret kan hänföras till en forumfråga stadgar 10 kap. 19 § RB för vilka fall den högre domstolen ex officio ska beakta forumfrågan. Så ska exempelvis ske när allmän domstol dömt över tvist som skulle handlagts av en särskild domstol.¹⁹² Däremot ska högre rätt exempelvis inte ex officio beakta att tvist om äganderätt till fast egendom felaktigt prövats vid hemvistforum.¹⁹³

2.7.2 Punkt 2 – Dom mot någon som inte varit rätteligen stämd eller förfång för någon som inte varit part i målet

Enligt denna punkt ska en dom undanröjas på grund av domvilla om domen givits mot någon, som inte varit rätteligen stämd och inte heller har fört talan i målet, eller om någon, som inte varit part i målet, lider förfång genom domen.¹⁹⁴

Trots att denna domvillogrund funnits sedan 1734 råder det stor osäkerhet beträffande dess tillämpning och räckvidd.¹⁹⁵ Det är exempelvis inte säkert huruvida det förutsätts att det förekommit ett grovt rättegångsfel eller inte.¹⁹⁶

Det första ledet i bestämmelsen, det vill säga att *dom givits mot någon som inte varit rätteligen stämd och inte heller fört talan i målet*, torde avse fall där rättegångsfel föreligger.¹⁹⁷ Ledet avser situationer där part i målet blivit dömd ohörd, vilket strider mot den kontradiktoriska principen.¹⁹⁸ Det första ledet omfattar exempelvis situationer där en person förpliktats till betalning utan att stämning i målet delgivits honom eller att han fört talan i målet.¹⁹⁹ Dessutom omfattas situationer där delgivning skett felaktigt samt svaranden inte inställt sig i målet, men även att delgivning skett med fel person på grund av namnväxling.²⁰⁰ Även käranden kan bli dömd ohörd, om exempelvis

---

¹⁹⁰ Se 13 kap. 6 § RB.

¹⁹¹ Se 17 kap. 11 §.

¹⁹² Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 59 kap. 1 §, 2022-09-26 (JUNO).

¹⁹³ Se 10 kap. 17 § 1 st. 4 p. RB; Ekelöf och Edelstam (2008) s. 202.

¹⁹⁴ 59 kap. 1 § 2 p. RB.

¹⁹⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 59 kap. 1 §, 2022-09-26 (JUNO); Welamson och Munck (2022) s. 230 f.; Ekelöf och Edelstam (2008) s. 203.

¹⁹⁶ Welamson och Munck (2022) s. 231.

¹⁹⁷ Ibid. s. 231.

¹⁹⁸ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 203.

¹⁹⁹ Ibid. s. 231; NJA 1979 C 310.

²⁰⁰ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 203.

stämning tagits ut av ett obehörigt ombud och detta ombud fullföljer kärandens talan i målet.²⁰¹

Beträffande det andra ledet, det vill säga att *någon som inte varit part i målet lider förfång genom domen*, får talan endast föras av den som påstår sig lida förfång.²⁰² Enligt vanligt språkbruk torde det kunna anses att tredje man lidit förfång om en dom utfallit i strid mot vederbörandes intressen.²⁰³ Däremot åsyftas inte alla typer av intressen, utan man kan formulera det som att endast vissa kvalificerade intressen åsyftas.²⁰⁴

I förarbetena nämns endast att en dom i regel inte torde kunna anses vara till förfång för någon annan än den som träffas av domens rättskraft.²⁰⁵ Det står åtminstone klart att domens bevisverkan inte medför någon klagorätt för tredje man.²⁰⁶ Vidare verkar det vara klart att om tredje mans bundenhet av domen inte skulle berättigat vederbörande att inträda som intervenient om ansökan hade gjorts innan målet slutligen blivit avgjort kan inte vederbörande heller anses ha lidit förfång av domen.²⁰⁷

I praxis har tredje man tillerkänts rätt att klaga över domvilla utan att något rättegångsfel begåtts i vissa typer av mål där officialprincipen tillämpas. Detta eftersom intresset av ett korrekt utfall då anses väga tyngre än orubblighetsprincipen.²⁰⁸

2.7.3 Punkt 3 – Oklar eller ofullständig dom

Enligt denna punkt ska en dom undanröjas på grund av domvilla om domen är så oklar eller ofullständig att det inte framgår av den, hur rätten har dömt i saken.²⁰⁹

Stadgandet riktar in sig på domslutet i en dom. Om endast domskälen i en dom skulle vara oklara eller ofullständiga skulle domvilla som utgångspunkt inte föreligga enligt denna punkt.²¹⁰ För att domskälen ska kunna utgöra domvilla krävs att de har betydelse gällande möjligheten att fastställa vad

---

²⁰¹ Ibid. s. 203.

²⁰² Se NJA 2004 s. 728.

²⁰³ Welamson och Munck (2022) s. 233.

²⁰⁴ Se Welamson (1956) s. 71 f. Vederbörande anför att lagtexten emellertid inte ger någon närmare vägledning beträffande vilken typ av kvalifikation det är fråga om.

²⁰⁵ SOU 1938:44 s. 583 f.

²⁰⁶ Ibid. s. 583 f.

²⁰⁷ Jfr Welamson och Munck (2022) s. 233; Ekelöf och Edelstam (2008) s. 203.

²⁰⁸ Welamson och Munck (2022) s. 233; Ekelöf och Edelstam (2008) s. 204; se exempelvis NJA 2001 s. 593 och NJA 1991 s. 37.

²⁰⁹ 59 kap. 1 § 3 p. RB.

²¹⁰ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 204.

domslutet sakligt sett innebär.²¹¹ Notera emellertid att rena skrivfel kan korrigeras genom rättelse vid den domstol som meddelat domen.²¹²

Punkten korresponderar med 5 kap. 2 § utsökningsförordningen (1981:981), som stadgar att Kronofogdemyndigheten ska hänvisa den som söker verkställighet att klaga över domvilla om en dom är så oklar eller ofullständig att det inte framgår av den hur domstolen har dömt i saken.²¹³ Om Kronofogdemyndigheten har gjort detta bör domvilla anses föreligga.²¹⁴

2.7.4 Punkt 4 – Annat grovt rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång

Enligt denna punkt ska en dom undanröjas på grund av domvilla om det i rättegången förekommit något annat grovt rättegångsfel som kan antas ha inverkat på målets utgång.²¹⁵ En klagan enligt denna punkt som grundas på en omständighet som inte tidigare har åberopats i målet ska avvisas om klaganden inte gör sannolikt att han varit förhindrad att åberopa omständigheten i rättegången eller annars haft giltig ursäkt att inte göra det.²¹⁶

Ett *rättegångsfel* kan allmänt definieras som ett fel av domstolen utifrån åsidosättande eller felaktig tillämpning av en processuell regel.²¹⁷ Som antyttis ovan omfattar rättegångsfel alltså inte materiella fel. Man kan uttrycka det som att rättegångsfel tar sikte på åsidosättande av någon för förfarandet normerande processföreskrift.²¹⁸ Således omfattas exempelvis inte felaktig tillämpning av civilrättsliga eller straffrättsliga regler. Inte heller oriktig tillämpning av bevisbörderegler.²¹⁹

Som det framgår av ordalydelsen ska det röra sig om ett *annat* grovt rättegångsfel, och med detta åsyftas att de rättegångsfel som stadgas i 59 kap. 1 § 1–3 p. RB inte kan angripas genom 59 kap. 1 § 4 p. RB.

Frågan om huruvida ett rättegångsfel är *grovt* har enligt förarbetena överlämnats åt domstolarna att bedöma i varje enskilt fall.²²⁰ Bedömningen

---

²¹¹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 59 kap. 1 §, 2022-09-23 (JUNO); se dock Bergholtz (1987) s. 181 f. angående möjligheten att angripa brister i domskälen genom 59 kap. 1 § 4 p. RB; Welamson och Munck (2022) s. 230; se även NJA 2001 s. 282 där dom undanröjdes när tingsrätten felaktigt hade angivit en viss omständighet som ostridig, trots att så inte var fallet, och grundat avgörandet på detta.

²¹² Se 17 kap. 15 § RB; Lindell (2021) s. 504.

²¹³ Welamson och Munck (2022) s. 230.

²¹⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 59 kap. 1 §, 2022-09-25 (JUNO).

²¹⁵ 59 kap. 1 § 4 p. RB.

²¹⁶ Se 59 kap. 1 § 2 st. RB.

²¹⁷ Welamson och Munck (2022) s. 118 f.

²¹⁸ Gärde m.fl. (1949) s. 773.

²¹⁹ Welamson och Munck (2022) s. 119.

²²⁰ Se SOU 1938:44 s. 584.

är inte helt självklar, men inledningsvis kan det uppmärksammas att uppsåt, vårdslöshet eller medvetenhet om felet i övrigt från domstolens sida inte påverkar utfallet i bedömningen.²²¹ Likaså spelar det inte heller någon roll för bedömningen huruvida domstolen haft goda skäl att förfara så som gjorts.²²² Bedömningen fokuserar snarare på vikten av den regel som åsidosatts.²²³ Om det rör sig om åsidosättande av en regel och åsidosättandet leder till att rättskipningens intressen går till spillo torde rättegångsfelet anses som grovt.²²⁴ Med rättskipningens intressen avses främst ett riktigt resultat av processen, varför rättegångsfel som leder till ett oriktiga resultat typiskt sett anses som grova. Därutöver torde allmänhetens synvinkel även tillhöra rättskipningens intressen, varför rättegångsfel exempelvis beträffande jävsfrågor även torde betraktas som grova.²²⁵

Tillämpningen av rekvisitet *kan antas ha inverkat på målets utgång* torde vara detsamma som har redogjorts för beträffande resningsgrunderna i 58 kap. 1 § 1–2 p. RB. Således hänvisas till vad som redogjorts för ovan beträffande detta rekvisit. Det kan dock påpekas att åsidosättandet av en rättssäkerhetsgaranti medför en presumtion om att utgången i målet påverkats.²²⁶

Beträffande 59 kap. 1 § 2 st. RB, som redogjorts för i inledningen av detta avsnitt, kan sägas att stycket till stor del motsvarar 58 kap. 1 § 2 st. RB. Skillnaden i 59 kap. 1 § 2 st. RB är att endast sådana omständigheter som inte tidigare åberopats kan prekluderas som grund för klagan över domvilla; tidigare åberopade omständigheter träffas således inte av preklusionsregeln. Om exempelvis en domstol lämnat en parts invändning utan avseende har parten således kvar sin rätt att klaga över domvilla.²²⁷

---

²²¹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 59 kap. 1 §, 2022-09-27 (JUNO).

²²² Welamson och Munck (2022) s. 236.

²²³ Se SOU 1938:44 s. 526.

²²⁴ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 59 kap. 1 §, 2022-09-27 (JUNO).

²²⁵ Ibid.

²²⁶ Welamson och Munck (2022) s. 238.

²²⁷ Ekelöf och Edelstam (2008) s. 205.

3 Sammansättningen i HD och den nuvarande prövningsordningen

3.1 Inledning

Det andra kapitlet gav nödvändig förkunskap och i någon mån en kontext för uppsatsens huvudfokus, som är den nuvarande prövningsordningen för frågor om resning och domvilla i mål avgjorda av HD. Detta kapitel avser redogöra för den nuvarande prövningsordningen i detalj, både vad gäller regleringen såväl som tillämpningen av den. Att förstå prövningsordningen är en nödvändig förutsättning för att kunna bedöma den.

3.2 Sammansättningen i HD

Enligt 3 kap. 4 § RB ska det i HD finnas fjorton justitieråd eller det högre antal som behövs. Som nämnts tidigare i uppsatsen finns det i dagsläget sexton justitieråd i HD. Av dessa arbetar två på heltid i Lagrådet med att granska regeringens lagförslag innan dessa lämnas till riksdagen.²²⁸ Dessa är endast med och dömer i mål som avgörs av HD i dess helhet (plenum).²²⁹ Detta sker emellertid väldigt sällan,²³⁰ varför det i praktiken kan sägas finnas fjorton justitieråd som är delaktiga i den dömande verksamheten i HD.

Det bör påpekas att antalet justitieråd i HD successivt har minskats de senaste decennierna.²³¹ 1971 infördes ett krav på att det minst skulle finnas tjugotvå justitieråd.²³² Därefter har antalet kontinuerligt minskats genom olika lagändringar.²³³ 2004 infördes nuvarande reglering, där antalet begränsades från minst sexton justitieråd till fjorton.²³⁴ Det ska uppmärksammas att HD på eget initiativ föreslagit minskningarna av antalet justitieråd.²³⁵ Professor Per Henrik Lindblom har kritiserat de successiva minskningarna för att utgöra något slags intern smygreform och uppmanat till en större diskussion om HD:s organisation och dimensionering.²³⁶ Detta efterfrågades även av Juridiska fakultetsnämnden vid Uppsala universitet i sitt remissvar till

---

²²⁸ Högsta domstolen, 'Justitieråd' <<https://www.domstol.se/hogsta-domstolen/justitierad/>> (besökt 2022-10-03); Svensson (2002) s. 660.

²²⁹ Se 3 kap. 6 § 4 st. RB.

²³⁰ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 3 kap. 6 §, 2022-10-03 (JUNO).

²³¹ Se Svensson (2002) s. 659 f.

²³² Se prop. 1971:45.

²³³ Se prop. 1993/94:190; prop. 1995/96:116.

²³⁴ Se prop. 2003/04:23.

²³⁵ Lindblom (2004) s. 11; se prop. 2003/04:23 s. 6.

²³⁶ Lindblom (2004).

utkastet till propositionen till den senaste lagändringen; nämnda remissinstans tillstyrkte förslaget under förutsättning att man i propositionen gjorde klart att frågan om HD:s framtida organisation, dimensionering och inriktning senare skulle sättas i ett större sammanhang.²³⁷ Denna uppmaning avfärdades emellertid i propositionen då den inte ansågs vara aktuell. Däremot påpekades att frågan skulle kunna aktualiseras vid fortsatt reformering av rättsväsendet.²³⁸ Frågan om utvecklingen beträffande antalet justitieråd i HD har alltså inte beaktats av lagstiftaren mer än de små minskningar som gradvis skett.

Den 30 november 2021 anordnade HD tillsammans med Svensk Juristtidning (SvJT) ett symposium med anledning av att 50 år passerat sedan HD blev en renodlad prejudikatinstans.²³⁹ Under detta symposium framfördes från nuvarande såväl som tidigare justitieråd åsikter om att nuvarande ordning var tillfredsställande, men att man – om något – inte borde öka antalet ledamöter framöver, utan snarare fortsätta att minska detsamma.²⁴⁰ Beaktat att HD tidigare själv tagit initiativ till minskningarna kan denna trend således förmodas fortsätta.

De fjorton dömande justitieråden är indelade i två avdelningar bestående av sju justitieråd i vardera.²⁴¹ Dessa avdelningar är inte specialiserade utan dömer i såväl brottmål, tvistemål och övriga mål. Sammansättningen ändras tre gånger om året för att undvika att avdelningarna utvecklar olika praxis.²⁴²

Det kan tilläggas att ett av justitieråden ska vara domstolens ordförande.²⁴³ Ordförandeskapet innebär ett administrativt ansvar för domstolen och av det följer naturligt att ordföranden deltar något mindre i den dömande verksamheten.²⁴⁴

3.3 Prövningsordningen

Som utgångspunkt krävs det att minst fem justitieråd ingår i rätten för att HD ska kunna pröva ett mål i sak.²⁴⁵ Fler än sju justitieråd får däremot aldrig ingå i rätten, om det inte rör sig om ett mål som avgörs i plenum.²⁴⁶ Vad gäller resningsansökningar eller klagan över domvilla gäller kravet på minst fem

---

²³⁷ Se prop. 2003/04:23 s. 5.

²³⁸ Ibid. s. 6.

²³⁹ Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2021 s. 42.

²⁴⁰ Mattsson (2022) s. 583.

²⁴¹ Högsta domstolen, 'Justitieråd' <<https://www.domstol.se/hogsta-domstolen/justitierad/>> (besökt 2022-10-03); jfr 3 kap. 4 § 3 st. RB.

²⁴² Svensson (2022) s. 660.

²⁴³ Se 3 kap. 4 § 2 st. RB.

²⁴⁴ Jfr 6 § 3 st. Högsta domstolens arbetsordning 2022.

²⁴⁵ Se 3 kap. 5 § RB.

²⁴⁶ Se 3 kap. 5 b § RB.

deltagande justitieråd endast om prövningen inte är enkel.²⁴⁷ Om prövningen bedöms vara enkel beslutar HD själv för varje mål eller ärende hur många ledamöter som ska ingå i rätten.²⁴⁸ HD kan alltså, om en prövning bedöms vara enkel, besluta att prövningen görs av en till sju ledamöter.²⁴⁹ Det kan tilläggas att HD i sin arbetsordning för 2022 beslutat att ärenden om resning samt klagan över domvilla avgörs av tre ledamöter om prövningen är enkel, eller av en ledamot om prövningen är mycket enkel.²⁵⁰

I förarbetena nämns att, åtminstone vad gäller resning, en prövning inte kan bedömas vara enkel om resningsfrågan är invecklad eller har principiell räckvidd.²⁵¹ Jag ser ingen anledning till att någon annan bedömning skulle gälla för klagan över domvilla. Det torde vara svårt att närmare utveckla hur den bedömningen görs.

Det absolut vanligaste är att klagan över domvilla och ansökan om resning avgörs av ett justitieråd. År 2021 avgjordes exempelvis cirka 89% av alla extraordinära mål av ett justitieråd. Cirka 9% avgjordes av tre justitieråd och cirka 2% av två justitieråd.²⁵² Andelarna är ganska representativa för hur statistiken sett ut de senaste åren.²⁵³

När HD behandlar en ansökan om resning eller klagan över domvilla i ett mål som avgjorts av HD, får inte något justitieråd som deltagit i det tidigare avgörandet ingå i rätten, om ett tillräckligt antal ledamöter ändå finns tillgängligt inom domstolen.²⁵⁴ Utgångspunkten är alltså att inga justitieråd från det avgörande som klandras får ingå i rätten. Regeln tillämpas även när det är fråga om en förnyad resningsansökan, där de justitieråd som deltagit i det tidigare extraordinära ärendet inte får delta i det senare,²⁵⁵ i den mån det är möjligt. Regeln torde rimligen tillämpas på samma sätt om det skulle vara så att ett avslag på klagan om domvilla följs upp av en resningsansökan.

Ett exempel på hur utfallet kan bli i gällande prövningsordning är just emissionsgarantimålet, där femton justitieråd slutligen hade befattat sig med målet beaktat det ursprungliga avgörandet, klagan över domvilla samt

---

²⁴⁷ Se 3 kap. 5 § 5 p. RB.

²⁴⁸ Se 3 kap. 5 a § RB.

²⁴⁹ Prop. 2008/09:117 s. 30.

²⁵⁰ 10 § 2 st. Högsta domstolens arbetsordning 2022.

²⁵¹ Prop. 1980/81:154 s. 42.

²⁵² Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2021 s. 48.

²⁵³ Se Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2020 s. 48; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2019 s. 48; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2018 s. 48; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2017 s. 40; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2016 s. 22.

²⁵⁴ Se 3 kap. 7 § RB.

²⁵⁵ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 3 kap. 7 §, 2022-10-04 (JUNO).

resningsansökan.²⁵⁶ Utifrån vad som presenterats ovan torde emellertid ett typiskt utfall vara att fem justitieråd deltar i avgörandet, och sedan avgörs det vid klagan över domvilla eller ansökan om resning av ett ytterligare justitieråd.

3.3.1 Möjligheten att förordna justitieråd från HFD

Som nämnts i inledningen infördes 2017 en möjlighet för HD att förordna den som är justitieråd i HFD att tjänstgöra i HD.²⁵⁷ I motiven nämns att möjligheten kan vara av stort värde exempelvis inom ämnesområden som någon ledamot i den andra domstolen har särskilda kunskaper om, men även i vissa fall då jävsproblematik kan lösas genom ett förordnande av justitieråd från HFD.²⁵⁸ Vidare anses möjligheten kunna medföra en utbytestjänstgöring mellan de två högsta domstolarna under en viss tidsperiod för att främja ett vidare utbyte av sakkunskap, etc.²⁵⁹

Just på grund av att lagstiftaren önskade att bestämmelsen skulle möjliggöra en generell utbytestjänstgöring under viss tid, utformades bestämmelsen som en generell möjlighet för domstolarna att fritt avgöra när och hur möjligheten skulle användas.²⁶⁰ Utredaren (Domarlagsutredningen) anförde att det fanns en risk att allmänhetens förtroende för domstolens opartiskhet och rättsväsendet i stort påverkades negativt om exempelvis ett justitieråd var part i ett mål som handlades vid den egna domstolen, av domstolens ordinarie justitieråd.²⁶¹ Domarlagsutredningen ansåg således att justitieråden skulle vara tjänstgöringsskyldiga i den andra högsta domstolen om så många av den domstolens justitieråd var jäviga att domstolen inte kunde bli domför.²⁶² För övriga situationer föreslog Domarlagsutredningen att det alltså fortfarande skulle vara en möjlighet, inte en skyldighet, att förordna. Lagstiftaren höll emellertid inte med om detta utan ansåg det tillräckligt att det fanns en möjlighet att förordna den andra domstolens justitieråd om så många justitieråd var jäviga att domstolen inte var domför. Det saknades enligt lagstiftaren anledning att införa en tjänstgöringsskyldighet i sådana situationer.²⁶³

För egen del har jag svårt att förstå logiken i lagstiftarens resonemang; det framgår tydligt att lagstiftaren var positiv till att exempelvis möjliggöra en

---

²⁵⁶ Se *avsnitt 1.1* för målnummer till emissionsgarantimålet och de efterföljande extraordinära prövningarna.

²⁵⁷ Se 3 kap. 4 § 5 st. RB. Se även 3 § LAFD för motsvarande möjlighet i HFD.

²⁵⁸ Prop. 2016/17:174 s. 14 f.

²⁵⁹ *Ibid.* s. 15.

²⁶⁰ *Ibid.* s. 15.

²⁶¹ *Ibid.* s. 250.

²⁶² SOU 2011:42 s. 249.

²⁶³ Prop. 2016/17:174 s. 15.

utbytestjänstgöring under viss tid utan att det skulle vara något krav på detsamma. Däremot omfattade ju Domarlagsutredningens förslag på tjänstgöringsskyldighet endast vissa jävssituationer, och den generella förordnandemöjligheten var alltså orörd. Hur som helst gav lagstiftaren, enligt mig, ingen tydlig anledning till att förslaget om tjänstgöringsskyldighet i vissa jävssituationer lämnades därhän. Möjligtvis kan det ha haft något att göra med Justitiekanslerns (JK), i egenskap av remissinstans, invändning mot att införa en tjänstgöringsskyldighet; JK påpekade att en tjänstgöringsskyldighet inte var lämplig vid exempelvis uppenbart ogrundade resningsansökningar även om alla justitieråd tidigare hade befattat sig med målet.²⁶⁴ Om så var fallet framgår det inte av lagstiftarens resonemang.

Slutligen kan det tilläggas att Domarlagsutredningen inte fann något uttalat och direkt behov av korsvis tjänstgöring annat än i jävssituationer, men att det inte fanns någon anledning att uppställa förbud mot att så skulle ske. Därmed föreslogs att det skulle finnas en generell möjlighet för domstolen att själv besluta om korsvis tjänstgöring.²⁶⁵ Det ansågs alltså inte finnas något behov av kunskapsutbyte mellan de två högsta domstolarna i enskilda mål eller för avgränsade perioder som skäl för korsvis tjänstgöring. Utifrån vad som anförts i detta avsnitt märks det att lagstiftaren valde en helt annan linje än utredningen, då det främst verkar vara kunskapsutbyte som just sattes i fokus vid bestämmelsens utformning.

3.3.2 HD:s tillämpning av förordnandemöjligheten

Under åren 2017, 2018 och 2020 förordnades ett justitieråd från HFD att tjänstgöra i HD under tre månaders tid, och vice versa.²⁶⁶ En utbytestjänstgöring à tre månader varje år genomfördes alltså. Detta verkar emellertid inte ha skett år 2019.²⁶⁷

Efter att ha gått igenom samtliga domar där justitieråd från HFD korsvis tjänstgjort i HD står det klart att detta främst sker genom att ett enskilt justitieråd från HFD förordnas att tjänstgöra i HD.²⁶⁸ I samtliga mål där enskilda förordnanden har skett, och således utanför ramen för utbytestjänstgöringar under viss period, har det rört sig om mål som angränsar till offentlighetsrättsliga frågor. Exempelvis har det handlat om huruvida Trafikverket ska ses som en part som företräder det allmänna när verket

---

²⁶⁴ Se *ibid.* s. 14.

²⁶⁵ SOU 2011:42 s. 251.

²⁶⁶ Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2017 s. 9; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2018 s. 41; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2019; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2020 s. 42.

²⁶⁷ Förmodligen berodde den uteblivna utbytestjänstgöringen detta år på Covid-19-pandemin.

²⁶⁸ Notera att det går att förordna flera justitieråd.

överklagar ett beslut enligt plan- och bygglagen (2010:900).²⁶⁹ Flera mål där korsvis tjänstgöring genomförts har handlat om frågor beträffande storleken på sanktionsavgifter där Finansinspektionen varit klagande.²⁷⁰ Därutöver har det bl.a. rört sig om mål som handlat om överklagande av beslut att avgiftsfritt få kopior av allmänna handlingar,²⁷¹ samt frågor om rätt att överklaga Mark- och miljööverdomstolens beslut.²⁷²

Notera att ovan redogörelse inte är uttömmande. Snarare ger den representativa exempel på hur bestämmelsen har tillämpats. Det framgår alltså att möjligheten främst använts för något slags kunskapsutbyte. Däremot har de två justitieråd som förordnades under 3-månadersperioder till HD (Kristina Ståhl två gånger och Eric Nymansson en gång)²⁷³ deltagit i enstaka avgöranden beträffande ansökan om resning och klagan över domvilla.²⁷⁴ Detta verkar ha skett inom ramen för den längre tjänstgöring de genomfört i HD och alltså inte som ett specifikt förordnande i ett enskilt mål. Under förordnandetiden deltog nämligen dessa justitieråd i alla möjliga typer av mål som togs upp i HD,²⁷⁵ och för mig verkar deras deltagande i dessa enstaka avgöranden endast vara ett led i denna längre utbytestjänstgöring.

Det finns endast ett mål där korsvis tjänstgöring aktualiserats i HD till följd av en jävssituation. Målet rörde en ansökan om resning och klagan över domvilla avseende ett beslut i HD att inte meddela prövningstillstånd i ett skadeståndsmål. Klaganden anförde att justitierådet som fattade beslutet att inte meddela prövningstillstånd, Stefan Lindskog, var jävig till följd av sitt aktieinnehav i ett bolag som var inblandat i tvisten.²⁷⁶ I detta mål var samtliga deltagande justitieråd förordnade från HFD.²⁷⁷ Det måste ha bedömts vara känsligt eller olämpligt för justitieråden i HD att bedöma huruvida en kollega varit jävig, om jag får spekulera fritt kring de bakomliggande anledningarna. Det bör noteras att jag med detta fall inte menar att jävssituationen bestod i vad klaganden anförde som grund för resning och domvilla; snarare menar jag att jävssituationen bestod i att HD:s justitieråd skulle bedöma huruvida en kollega varit jävig. Det var alltså inte klagandens grunder som medförde korsvis tjänstgöring, utan känsligheten i att HD:s justitieråd skulle göra bedömningen beträffande sin kollega.

---

²⁶⁹ Se NJA 2021 s. 490.

²⁷⁰ Se NJA 2020 s. 858 (I–III).

²⁷¹ Se NJA 2020 s. 717.

²⁷² Se NJA 2020 s. 190.

²⁷³ Se Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2017 s. 9; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2018 s. 41; Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2020 s. 42.

²⁷⁴ Se NJA 2020 s. 143 och NJA 2018 N 2.

²⁷⁵ Se NJA 2018 s. 229 I som handlade om människosmuggling respektive NJA 2020 s. 216 om olaga förföljelse.

²⁷⁶ Se Högsta domstolens beslut den 1 februari 2019 i mål Ö 5726-17.

²⁷⁷ Deltagande justitieråd var Helena Jäderblom, Henrik Jermsten, Per Classon (referent), Kristina Svahn Starrsjö och Ulrik von Essen.

3.4 Sammanfattning

Förordnandemöjligheten används alltså i huvudsak för att realisera ett kunskapsutbyte mellan de två domstolarna. Enligt mig borde förordnandemöjligheten i större utsträckning användas för att undvika eventuell jävsproblematik som ligger inbyggd i prövningsordningen, och det är alltså inte tillfredsställande att denna möjlighet inte utnyttjas på det sätt som ursprungligen var tänkt av Domarlagsutredningen. Däremot är det positivt att HD valde att förordna in samtliga justitieråd från HFD i det ovan beskrivna målet där ett justitieråd klandrades för jäv. Det tyder på att det åtminstone finns en medvetenhet om känsligheten i dessa frågor. Därutöver torde det vara ovanligt att en välgrundad resningsansökan respektive klagan över domvilla inkommer till HD som grundar sig på ett avgörande i HD och som dessutom ställer jävsfrågorna på sin spets. Jag tänker mig att det delvis kan förklara varför ett sådant förordnande endast skett en gång.

4 Jävsproblematik i prövningsordningen?

4.1 Inledning

I detta kapitel görs en jävsprövning av nuvarande prövningsordning, det vill säga situationen att ett eller flera justitieråd från HD bedömer huruvida övriga justitieråd i HD, som avgjort ett mål, begått ett grovt rättegångsfel alternativt dömt uppenbart i strid mot lag. Detta är alltså prövningsobjektet.

Prövningen kommer utgå från generalklausulen i 4 kap. 13 § 10 p. RB, som stadgar att jäv föreligger om eljest särskild omständighet föreligger som är ägnad att rubba förtroende till domarens opartiskhet i målet. Bestämmelsen gäller för alla typer av domare i rättssystemet.²⁷⁸ Samtliga jävsgrunder i 4 kap. 13 § RB ska prövas ex officio av rättens ledamöter,²⁷⁹ och en domare är skyldig att anmäla för rätten om vederbörande vet att omständighet föreligger som kan antas utgöra jäv.²⁸⁰ Under tiden får domaren som huvudregel inte vidta några åtgärder i målet.

Eftersom bestämmelsen ska tolkas i ljuset av artikel 6.1 EKMR,²⁸¹ kommer prövningen även att beakta denna artikel. Detta med ett särskilt fokus på kravet på en prövning inför en oavhängig och opartisk domstol.

4.2 Kort bakgrund om EKMR och artikel 6.1 EKMR

4.2.1 EKMR

EKMR ratificerades av Sverige 1952, och vid anslutandet tillkom kravet att svensk rätt skulle överensstämma med rättigheterna som återfanns i konventionen.²⁸² Sedan 1 januari 1995 har EKMR gällt som lag i Sverige.²⁸³

För att säkerställa att de förpliktelser som medlemsstaterna åtagit sig genom EKMR och tilläggsprotokollen fullgörs finns Europadomstolen.²⁸⁴ Domstolen har alltså till syfte att tolka och tillämpa alla frågor som rör

---

²⁷⁸ Lindell (2021) s. 208.

²⁷⁹ Ekelöf m.fl. (2016) s. 172.

²⁸⁰ Se 4 kap. 14 § 1 st. RB.

²⁸¹ Se 2 kap. 19 § RF; prop. 1993/94:117 s. 37; NJA 2010 s. 274.

²⁸² Se prop. 1951:165 s. 11.

²⁸³ Se lag (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

²⁸⁴ Se artikel 19 EKMR.

konventionen och dess tilläggsprotokoll.²⁸⁵ Både medlemsstaters och enskildas klagomål om brott mot konventionen tas upp av Europadomstolen,²⁸⁶ och avgöranden från domstolen är bindande för medlemsstaterna.²⁸⁷

Europadomstolen har poängterat att konventionen utgör ett levande instrument som måste tolkas i ljuset av samhällsliga förändringar och rådande samhällsförutsättningar.²⁸⁸ Denna tolkning måste göras utifrån konventionens syfte, som är att skydda individuella mänskliga rättigheter och bibehålla samt främja värderingar och ideal som utmärker ett demokratiskt samhälle.²⁸⁹

En viktig aspekt i tolkningsarbetet av konventionen är att tolkningen måste göras i syfte att uppnå ett effektivt skydd för de rättigheter som stipuleras. Tolkningen görs alltså med målet att garantera praktiska och effektiva rättigheter snarare än teoretiska och illusoriska sådana.²⁹⁰

4.2.2 Artikel 6.1 EKMR

Artikel 6.1 EKMR stadgar att var och en, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter skall vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skälig tid och inför en oavhängig och opartisk domstol, som upprättats enligt lag.

Syftet med artikeln är att säkerställa att en domstolsprövning inrymmer tillfredsställande rättssäkerhetsgarantier.²⁹¹ För att artikeln ska vara tillämplig krävs att det föreligger en reell och seriös tvist mellan en enskild person och en annan person eller en myndighet, att tvisten gäller en rättighet som har sin grund i den nationella rätten och att denna rättighet är en civil rättighet.²⁹² Eftersom det redan konstaterats att 4 kap. 13 § 10 p. RB ska tolkas i ljuset av artikel 6.1 EKMR, kommer inte tillämpningsområdet att redogöras för närmare här.²⁹³

Det finns en nära relation mellan kravet på *oberoende* respektive *opartiskhet*, och Europadomstolen beaktar ofta de två kraven tillsammans som en helhet snarare än helt åtskilda från varandra.²⁹⁴ *Opertiskhet* syftar på att det inte inom domstolen får finnas någon vilja eller benägenhet att gynna en part

---

²⁸⁵ Se artikel 31 EKMR.

²⁸⁶ Se artikel 33–34 EKMR.

²⁸⁷ Artikel 46 EKMR; Harris m.fl. (2018) s. 5 f.

²⁸⁸ Harris m.fl. (2018) s. 8; *Tyrer mot Förenade kungariket*, p. 31.

²⁸⁹ Harris m.fl. (2018) s. 6 f.; *Soering mot Förenade kungariket*, p. 87; *Kjeldsen, Busk Madsen, och Pedersen mot Danmark*, p. 53.

²⁹⁰ Harris m.fl. (2018) s. 18; *Artico mot Italien*, p. 33.

²⁹¹ Danelius (2015) s. 158.

²⁹² *Ibid.* s. 162.

²⁹³ För den intresserade rekommenderas att vederbörande läser Danelius (2015) s. 161 ff.

²⁹⁴ Harris m.fl. (2018) s. 446; Jfr *Oleksandr Volkov mot Ukraina*, p. 107.

framför en annan, medan *oberoende* syftar till att utesluta möjligheten till obehörig påverkan utifrån.²⁹⁵

Kravet på oberoende omfattar utöver domstolen som helhet även enskilda domare, och kravet anses av Europadomstolen vara oundgängligt och oförytterligt.²⁹⁶ Innebörden av kravet är övergripande att domstolen måste vara oberoende från den verkställande makten, inklusive lagstiftaren, men även i förhållande till parterna.²⁹⁷ För att avgöra huruvida en domstol är oberoende beaktas exempelvis hur domstolens ledamöter utses, längden på deras mandatperioder, förekomsten av garantier mot yttre påtryckningar samt huruvida domstolen ger intrycket av att vara oberoende.²⁹⁸ Även ett sken av beroende måste undvikas.²⁹⁹

Notera att ordet *oavhängig* används synonymt till *oberoende*, och vice versa, samt att så även kommer att göras inom ramen för uppsatsen.³⁰⁰

4.2.3 Förhållandet mellan artikel 6.1 EKMR och 4 kap. 13 § 10 p. RB

Även om 4 kap. 13 § 10 p. RB endast nämner opartiskhet som jävsgrund, inverkar artikel 6.1 EKMR på så sätt att kravet utvidgas till att domaren även ska vara oavhängig.³⁰¹ Vad gäller kravet i 4 kap. 13 § 10 p. RB på en omständighet som ska vara ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet, finns i artikel 6.1 EKMR ett motsvarande krav på att det för en objektiv iakttagare inte får finnas några legitima tvivel beträffande domstolens opartiskhet och oberoende.³⁰² Ordalydelsen av 4 kap. 13 § 10 p. RB är alltså missvisande i förhållande till bestämmelsens reella innebörd, som alltså är vidare än vad som framgår av en läsning av densamma, just på grund av artikel 6.1 EKMR.

Det kan även tilläggas att Europadomstolen i stor utsträckning har tolkat artikel 6.1 och kravet på opartiskhet respektive oberoende utifrån den brittiska maximen "*justice must not only be done, it must also be seen to be done*".³⁰³ Således utgör en fiktiv, objektiv iakttagare måttstock för jävsbedömningen enligt artikel 6.1 EKMR.³⁰⁴ Utöver kravet på subjektiv opartiskhet, vilket innebär att domaren faktiskt dömer opartiskt, finns ett krav på objektiv opartiskhet, som innebär att det för denna objektiva iakttagare inte

---

²⁹⁵ Danelius (2015) s. 212 f.

²⁹⁶ Lawson (2018) s. 249.

²⁹⁷ Barkhuysen m.fl. (2018) s. 600; *Ringelsen mot Österrike*, p. 95.

²⁹⁸ Barkhuysen m.fl. (2018) s. 600; *Langborger mot Sverige*, p. 32.

²⁹⁹ Barkhuysen m.fl. (2018) s. 601.

³⁰⁰ Notera att ordet *independent* används i den engelska varianten av artikel 6.1 EKMR.

³⁰¹ Läs ordalydelsen av artikel 6.1 EKMR samt NJA 2010 s. 274.

³⁰² Danelius (2015) s. 214.

³⁰³ Ehrenkrona (1999) s. 488; Jfr *Delcourt mot Belgien*, p. 31.

³⁰⁴ Sandgren (2014b) s. 868.

får finnas några legitima tvivel gällande domstolens opartiskhet och oberoende.³⁰⁵ Konsekvensen av detta objektiva krav är att det inte är en nödvändig förutsättning att subjektiv opartiskhet föreligger för att ett förfarande ska vara i strid med artikel 6.1 EKMR.

Fitger nämner att det finns många avgöranden från Europadomstolen som kan ha betydelse för tolkningen av 4 kap. 13 § 10 p. RB.³⁰⁶ Sandgren menar att HD har uttryckt ambitioner om att Sverige *med en viss marginal* ska uppfylla kraven som Europakonventionen ställer,³⁰⁷ men även att rättigheterna enligt svensk rätt ska vara längre gående än vad som följer av konventionen och Europadomstolens hittillsvarande praxis.³⁰⁸ Som torde framgå är det alltså högst relevant för prövningen att se hur Europadomstolens praxis ser ut på området.

4.3 En prövning av om jäv föreligger i prövningsordningen

4.3.1 Allmänt om jäv i praxis

De senaste decennierna har det i praxis skett en utveckling som inneburit att fler förhållanden än tidigare anses utgöra jäv, och idag läggs ett stort fokus på allmänhetens förtroende för rättskipningen. Den största utvecklingen i fråga om jäv hänför sig just till praxis kring generalklausulen i 4 kap. 13 § 10 p. RB.³⁰⁹ Utmärkande för en generalklausul är nämligen att det överlämnats åt praxis att utforma den konkreta innebörden av regeln i fråga.³¹⁰

Det har i samband med denna utveckling av jävsfrågorna avgjorts några fall där frågan om jäv aktualiserats för ledamöter som haft en anställning hos en arbetsgivare som förekommer som part i målet. Prövningen inleds med att beakta två sådana fall.

4.3.2 Jäv när arbetsgivaren är part i målet

I *RA 2009 ref. 8*³¹¹ var frågan om en adjungerad ledamot i kammarrätten, som var tjänstledig från Skatteverket var jävig i ett mål där Skatteverket var part.

---

³⁰⁵ Danelius (2015) s. 214.

³⁰⁶ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 4 kap. 13 §, 2022-10-11 (JUNO).

³⁰⁷ Sandgren (2014b) s. 866; se NJA 2012 I s. 211.

³⁰⁸ Sandgren (2014b) s. 867; se NJA 2012 I s. 1038.

³⁰⁹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 4 kap. 13 §, 2022-10-12 (JUNO).

³¹⁰ Tiby (1993) s. 180.

³¹¹ Notera att samma jävsregler gäller i förvaltningsprocessrätten som i civilprocessrätten enligt 41 § FPL.

Regeringsrätten (RegR) hänvisade till artikel 6.1 och konstaterade att det fanns garantier för att varje legitimt tvivel beträffande domarens opartiskhet kunde uteslutas; detta baserat på att Skatteverket var en rikstäckande myndighet med flera olika enheter med sinsemellan vitt skilda uppgifter och funktioner. Därutöver anfördes att Skatteverket förekom i så många mål att sannolikheten för en koppling mellan ett mål och tidigare tjänstgöring hos myndigheten var väldigt liten. Hur som helst konstaterades att en individuell bedömning skulle göras med hänsyn tagen till det aktuella målets karaktär. Jäv ansågs inte föreligga.

I *HFD 2020 ref. 16* ansågs emellertid jäv föreligga när en domare i kammarrätten deltagit i ett mål där Skatteverket var part efter det att domaren fått anställning som sektionschef vid Skatteverkets rättsavdelning. Blotta faktumet att domaren deltog i det slutliga avgöranden med vetskapen om att vederbörande fått anställningen konstituerade alltså en omständighet som var ägnad att rubba förtroende för vederbörandes oberoende och opartiskhet.

Det bör noteras att ordet *oberoende* användes av domstolen i denna senare dom, vilket inte gjordes i *RA 2009 ref. 8*. Det är enligt mig talande för förändringen i synsättet på vad som konstituerar jäv rent juridiskt, men främst är det såklart talande för den inverkan som artikel 6.1 EKMR haft på tolkningen av jävsfrågor.

Med tanke på att det i det först nämnda rättsfallet lades visst fokus på kopplingen mellan en domares tidigare tjänstgöring och målet i fråga är det intressant att blotta faktumet att domaren hade fått en anställning vid Skatteverket ansågs konstituera jäv; det är således uppenbart att domstolen grundar sin bedömning på hur förhållandet ser ut för en objektiv iakttagare, vilket även nämns av domstolen.

Av de två ovan anförda rättsfallen framgår det att jävsförhållandet grundat sig på domarens förhållande till en av parterna. I prövningsordningen är jävsförhållandet snarare mellan domare; det rör sig om de domare som avgjort ett mål och vederbörandes förhållande till de domare som ska bedöma deras handläggning av målet. Det går även att anföra att jävsförhållandet i uppsatsens prövningsobjekt rör sig om en domares lojalitet gentemot sin arbetsgivare, som då är HD. Det är hur som helst tveksamt huruvida ovan nämnda rättsfall över huvud taget är tillämpliga på prövningsordningen. Nedan ska jag emellertid redogöra för ett fall där domstolen uttalar sig något mer direkt om jävsförhållanden som på ett tydligare sätt är relevanta för prövningsordningen.

4.3.3 Jäv vid motstående myndighetsintresse, lojalitet mot arbetsgivare och yrkesrollen som sådan

I *NJA 2014 s. 482* ansågs en adjungerad ledamot i hovrätten vara jävig att handlägga ett brottmål på grund av att vederbörande hade en anställning som åklagare vid Åklagarmyndigheten, även om hen var tjänstledig sex månader för att tjänstgöra i hovrätten. En av parterna i målet var en åklagare som var knuten till en annan åklagarkammare än den vid vilken den adjungerade ledamoten var verksam i. Det var alltså inte, till skillnad från de ovan redogjorda fallen, myndigheten som sådan som var part i målet.

HD anförde att en tilltalads uppfattning att en tjänstledig åklagare som var ledamot av rätten företrädde ett motstående myndighetsintresse eller en tilltalads misstanke att den adjungerade ledamoten hyste lojalitet mot sin ordinarie arbetsgivare och mot yrkesrollen som sådan – och därmed inte var helt fristående från det förhållandet att vederbörande skulle återgå i tjänsten som åklagare – utgjorde en omständighet som objektivt sett var ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet.

Det märks att bedömningen sker utifrån uppfattningen hos en objektiv iakttagare. Vad som är intressant här är att HD öppnar upp för ett generellt resonemang beträffande misstankar om lojalitet mot arbetsgivare och mot yrkesrollen som sådan. Jag frågar mig själv hur långt ett sådant resonemang kan sträcka sig. Sandgren hävdar att avgörandet i vissa situationer kan resultera i att en advokats oväld kan sättas i fråga därför att vederbörande framstår som lojal mot sin yrkesroll.³¹² Likaså föreställer jag mig att justitieråd i HD kan vara lojala mot sin yrkesroll.³¹³ Det torde åtminstone vara en större uppförsbacke för ett justitieråd, eller flera, att underkänna ett avgörande – och även sina kollegors agerande i detsamma – på grund av grovt rättegångsfel respektive uppenbart rättsstridig rättstillämpning med tanke på att vederbörande rimligen torde ha ett intresse av att HD bibehåller ett gott anseende och hög legitimitet i allmänhetens ögon. För en objektiv iakttagare torde faktumet att ett justitieråd i HD bedömer sin egen yrkesroll, arbetsgivare och sina kollegor utgöra en omständighet som objektivt sett är ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet. Såvitt jag kan se det är det inte annorlunda än att en adjungerad ledamot, som även är åklagare, bedömer sin egen yrkesroll, arbetsgivare och åtminstone en kollega i ett mål.

Den enda skillnaden är att det vid klagan över domvilla respektive ansökan om resning inte är justitieråden som indirekt utvärderas som är part i målet i

---

³¹² Sandgren (2014b) s. 868 f.

³¹³ Se exempelvis Lindskog (2020) där före detta justitierådet Stefan Lindskog duktigt försvarar ett avgörande och samtidigt framför att diskussioner rörande huruvida HD dömt fel i allmänhet är ointressanta.

fråga. I *NJA 2014 s. 482* har ju den adjungerade ledamoten ett intresse i förhållande till en av parterna i målet, om än indirekt. Detta är ingen obetydlig skillnad, då justitierådet som granskar avgörandet inte har något intresse i förhållande till någon av parterna i målet.³¹⁴ Justitierådet kan alltså inte klandras för opartiskhet. I stället får bedömningen utgå från vederbörandes oberoende. Med tanke på de senaste årens rättsutveckling där det explicit märks att oberoende har tagits med som en bedömningsfaktor utöver opartiskhet,³¹⁵ bedömer jag att det inte skulle vara märkligt att även beakta aspekter som lojalitet mot yrkesroll och arbetsgivare i kravet på oberoende. Det är emellertid möjligt att HD inte skulle hålla med mig och i stället mena att kraven gör sig mer gällande när det kommer till oberoende strikt i förhållande till parterna jämfört med oberoende i övrigt. Därmed går jag vidare med att undersöka hur prövningsordningen förhåller sig till Europadomstolens avgöranden, och om kravet på oberoende kan sträckas ut till omständigheter som inte blott berör en domares relation till parterna.

4.3.4 Jäv vid ledamots intresse i strid med partens eget intresse

Frågan om hur långt jävsreglerna sträcker sig när frågan om oberoende och opartiskhet inte direkt är kopplad till parterna i ett mål ställdes på sin spets i Europadomstolens avgörande *Langborger mot Sverige*, men kanske framför allt i efterdyningarna av detsamma.

Bakgrunden i målet var att en hyresgäst till sin hyresvärd begärt omförhandling av sina hyresvillkor och borttagning av en förhandlingsklausul som stadgade att hyran för en lägenhet skulle bestämmas vid förhandling mellan Stockholms fastighetsägarförening och Hyresgästföreningen i Stor-Stockholm. Hyresvärden avvisade denna begäran. Hyresgästen förde då tvisten till hyresnämnden, som bestod av en lagfaren ledamot och två intresserepresentanter, varav den ena var utsedd efter förslag av Sveriges Fastighetsägarförbund och den andra efter förslag av Hyresgästernas Riksförbund. Hyresgästen klagade över jäv på grund av att vederbörande ansåg att intresserepresentanterna inte kunde pröva tvisten objektivt och opartiskt eftersom saken rörde organisationernas egen verksamhet. Hyresnämnden ogillade invändningen med motiveringen att det enligt lag framgick att intresserepresentanter utsedda på förslag av ovan nämnda organisationer skulle ingå i hyresnämnden. Hyresgästen överklagade till Bostadsdomstolen, vars sammansättning såg likadan ut som i hyresnämnden, och som även landade i samma slutsats som hyresnämnden med likartad motivering. Hyresgästen klagade då till Europakommissionen

---

³¹⁴ Jfr Ekelöf m.fl. (2016) s. 164.

³¹⁵ Se *avsnitt 4.3.1.1*.

och anförde att han inte hade fått en prövning inför en oavhängig och opartisk domstol i enlighet med artikel 6.1 EKMR.

Europadomstolen konstaterade att en kränkning av artikel 6.1 EKMR förelåg. Domstolen förklarade att även om intresserepresentanterna framstod som mycket väl kvalificerade för att delta i tvister mellan hyresvärdar och hyresgäster uteslöt det inte möjligheten att deras oberoende och opartiskhet kunde framstå som tveksamt i särskilda fall. Eftersom intresserepresentanterna nominerats av samt hade nära kopplingar till två organisationer som hade ett intresse av att förhandlingsklausulen skulle fortsätta existera kunde hyresgästen i fråga rimligen befara att intresserepresentanterna hade ett gemensamt intresse i motsats till hans eget. Intressebalansen som var inbyggd i Bostadsdomstolens sammansättning riskerade därmed att rubbas när domstolen avgjorde fallet.

Till följd av domen restes bland annat frågan om sammansättningsreglerna i partssammansatta domstolar behövde ändras, men även om ändringar av de allmänna reglerna om jäv i RB var påkallade.³¹⁶ Sammansättningsreglerna i Bostadsdomstolen och hyresnämnderna ändrades på så sätt att intresserepresentanter inte längre fick delta om de hade en anknytning till organisationer som kunde antas ha ett gemensamt intresse som stod i strid med den ena partens intresse i tvisten.³¹⁷

Beträffande frågan om ändringar behövdes för de allmänna reglerna om jäv framfördes att reglerna syftade på situationer där en enskild domare hade en viss relation till tvisteföremålet eller till någon av parterna, vilket skulle göra vederbörande olämplig att avgöra tvisten. Något problem bedömdes emellertid inte direkt föreligga då jävet verkade mot domaren personligen och att det var fullt möjligt att byta ut vederbörande mot en annan domare som inte var jävig.³¹⁸

Det anfördes att problemet som aktualiserades med intresseledamöter och kravet på opartiskhet och oavhängighet inte rörde någon personlig relation mellan ledamoten och tvisteföremålet eller parterna, utan problemet låg i att ledamoten var representant för det intresse som han företrädde. Problemet låg alltså i att det organisationsintresse som ledamoten företrädde inte skulle ha plats i domstolen. Därutöver poängterades att det inte var möjligt att byta ut intresseledamöter mot andra ledamöter, föreslagna av samma organisation.³¹⁹

---

³¹⁶ Tiby (1993) s. 268.

³¹⁷ Prop. 1990/91:98; se 14 a § 2 st. i den numera upphävda lagen (1974:1082) om bostadsdomstol.

³¹⁸ Prop. 1990/91:98 s. 34.

³¹⁹ Ibid. s. 34.

Sammantaget landade lagstiftaren i att de jävssituationer som träffades av målet inte skulle lösas genom en ändring av jävsreglerna i RB, utan att sammansättningsreglerna för domstolarna behövde ändras.³²⁰

Det är relevant att undersöka huruvida *Langborger mot Sverige* över huvud taget kan säga något om prövningsordningen. Justitieråd är inte intresseledamöter och inte heller föreslagna av någon organisation med ett särskilt intresse. Däremot kan det tänkas föreligga likheter med domen beträffande organisationsintressen i bemärkelsen att justitieråden kan tänkas företräda sin yrkesroll och även beakta HD:s intressen i bred bemärkelse; det skulle ju vara olyckligt att undergräva HD:s förtroende om avgöranden från HD gång på gång skulle rivas upp på grund av domvilla eller resning. Jag betvivlar inte att justitieråden är extremt skickliga och måna om rättssäkerheten, men onekligen ger det ju ett märkligt intryck när HD i någon mening själv ska bedöma om fel begåtts av HD. Det kan påminnas om att Europadomstolen ansåg att intresseledamöterna var extremt väl kvalificerade, men att det inte förändrade det intryck som ordningen ansågs ge en objektiv iakttagare.

Det motstående intresset mellan part och justitieråd torde ligga i partens intresse av att få rätt i sin dom och få igenom sin klagan, medan justitieråd kan tänkas vara intresserade av HD:s renommé på ett generellt plan, respekten för sin yrkesroll samt att vara på god fot med övriga justitieråd i domstolen. Det må vara kontroversiellt att hävda att justitieråd skulle prioritera dessa intressen över rättssäkerheten, men det är inte det jag påstår; jag menar endast att det för en objektiv iakttagare kan finnas legitima tvivel beträffande förekomsten av andra intressen i domstolen som står i kontrast till partens intresse, och jag anser att det skulle vara olyckligt att inte beakta en sådan invändning.

Langborger mot Sverige meddelades 1989. Vid denna tidpunkt fanns inte 2 kap. 19 § RF som stadgar att svenska lagar eller föreskrifter inte får meddelas i strid med EKMR. Jävsreglerna i RB tolkades alltså inte då, åtminstone inte på samma sätt som idag, i ljuset av EKMR. Det kan möjligen förklara varför någon översyn av jävsreglerna inte ansågs erforderlig, men beaktat att HD idag vill ge längre gående rättigheter i svensk rätt jämfört med EKMR och Europadomstolens praxis³²¹ torde prejudikatet av denna dom omfattas av 4 kap. 13 § 10 p. RB. Således innefattar alltså artikel 6.1 EKMR en jävsbedömning som inte blott ser på en domares relation till parterna och tvisteföremålet, utan även beaktar motstående organisationsintressen. Detta föranleder enligt min mening att jäv kan anses föreligga enligt 4 kap. 13 § 10 p. RB för justitieråd som får i uppgift att bedöma huruvida HD begått fel eller

---

³²⁰ Ibid. s. 34 f.

³²¹ Se avsnitt 4.2.3.

inte i form av grovt rättegångsfel alternativt uppenbart rättsstridig rättstillämpning.

4.3.5 Kravet på internt rättsligt oberoende

Sedan 1990-talet har kravet på oberoende gradvis fått mer fokus av Europadomstolen, och från att ursprungligen främst ha fokuserat på administrativa och disciplinära organ innefattar den praxis som idag återfinns ett större fokus på rättsligt oberoende och skydd för domare mot otillbörliga påtryckningar.³²²

Att en domare är rättsligt oberoende innebär enligt Europadomstolen inte endast att vederbörande måste vara fri från obehöriga influenser från utanför domstolen, utan även inifrån; domaren måste alltså vara *internt rättsligt oberoende*, vilket innebär att vederbörande ska vara fri från direktiv och påtryckningar från andra domare i samma domstol men även från de med administrativt ansvar i domstolen, såsom domstolens ordförande. Om det inte finns tillräckliga skyddsåtgärder för att garantera domarnas interna rättsliga oberoende kan Europadomstolen anse att sökandens tvivel om domstolens oberoende och opartiskhet är legitima.³²³ I de flesta fall där internt rättsligt oberoende har bedömts har det över huvud taget inte spelat någon roll hur en enskild domare agerat i ett mål. Dessutom räcker det ibland att blotta möjligheten att en domares oberoende kan påverkas föreligger. En faktisk påverkan behöver inte alltid visas.³²⁴

Övergripande kan det sägas att kravet på internt rättsligt oberoende inte är uppfyllt om en kollega, som kan utöva press på domaren, försöker påverka domarens beslut i ett enskilt fall.³²⁵ Beträffande vilka som träffas av begreppet *kollega* hänvisas till vad som anförts i föregående stycke. Vid en bedömning av om press kan utövas av en kollega avses främst huruvida befogenheter finns för kollegan att tilldela ett mål till en viss domare eller domarpanel,³²⁶ men även om befogenheter finns att ta bort ett mål från en domare.³²⁷ För dessa nyss nämnda befogenheter krävs att en kollega faktiskt använt sig av dessa för att kravet på internt rättsligt oberoende ska anses vara kränkt.³²⁸ Det räcker alltså inte med att blotta möjligheten att använda befogenheterna finns.

Det finns emellertid vissa befogenheter vars blotta förekomst kan medföra att kravet på internt rättsligt oberoende inte anses uppfyllt, och detta även om de alltså faktiskt inte använts för att påverka ett beslut i ett enskilt fall. Det rör sig om befogenheter att befordra eller meddela disciplinära sanktioner mot

---

³²² Lawson (2018) s. 262.

³²³ *Parlov-Tkalčić mot Kroatien*, p. 86; Barkhuysen m.fl. (2018) s. 601.

³²⁴ Lawson (2018) s. 253 f.

³²⁵ Sillen (2019) s. 110.

³²⁶ *Ibid.* s. 114; Jfr *Daktaras mot Litauen*.

³²⁷ Sillen (2019) s. 116; Jfr *Moiseyev mot Ryssland*.

³²⁸ Sillen (2019) s. 114.

domare, eftersom dessa skulle motverka den interna självständigheten hos domare.³²⁹ Det finns alltså inget som hindrar att en kollega har vissa befogenheter över en domare. Även om all form av övervakning över en domares arbete utgör en risk för det interna rättsliga oberoendet, accepteras vissa risker av Europadomstolen.³³⁰

Uppsatsens prövningsobjekt utgår från att ett eller flera justitieråd granskar ett avgörande från andra justitieråd vid en klagan över domvilla respektive ansökan om resning. Det är alltså lämpligheten i denna situation som beaktas.

I 4 kap. 11 a § RB finns ett krav på att fördelning av mål och ärenden mellan enskilda domare ska vara baserad på objektiva kriterier som domstolen fastställt i förväg. Det står vidare att fördelningen inte får vara ägnad att påverka målens eller ärendenas utgång. I 6 § förordning (1996:377) med instruktion för Högsta domstolen framgår att mål ska fördelas mellan de organisatoriska enheter som anges i arbetsordningen samt att kriterierna för fördelning av mål ska framgå av arbetsordningen. I HD:s arbetsordning för 2022 stadgas att fördelningen av mål sker i turordning med utgångspunkten att åstadkomma en rimlig arbetsfördelning mellan ledamöter. Det finns dock möjligheter att vid fördelningen ta hänsyn till bland annat ledamöters särskilda kunskaper.³³¹

I ljuset av vad som nyss framförts anser jag att kollegorna i HD inte kan utöva press på ett justitieråd genom att frånta eller tilldela justitierådet mål i syfte att påverka beslutet. Det verkar endast rimligt att hänsyn får tas till vissa ledamöters särskilda kunskaper och att det som stark huvudregel fördelas i turordning. Jag bedömer att det inte finns någon risk här i förhållande till kravet på internt rättsligt oberoende eftersom jag har svårt att tänka mig att kollegorna kan utöva press i den bemärkelse som krävs för att kravet inte ska anses vara uppfyllt.

Vad gäller förekomsten av befogenheter att befordra eller meddela disciplinära sanktioner mot justitieråd finns det ingenting som en kollega i HD kan göra. Justitieråd har en väldigt stark anställningstrygghet och får endast skiljas från anställningen om vederbörande genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen alternativt om vederbörande uppnått gällande pensionsålder eller enligt lag är skyldig att avgå på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan.³³² Det är vidare upp till HFD att pröva om ett justitieråd i HD ska skiljas eller avstängas från sin anställning och en sådan talan väcks av Justitieombudsmannen (JO) eller JK.³³³ Även om åtal för brott

---

³²⁹ Ibid. s. 116 f.; *Parlov-Tkalčić mot Kroatien*, p. 91.

³³⁰ Sillen (2019) s. 113; *Lorenzetti mot Italien*, p. 52.

³³¹ 4 § Högsta domstolens arbetsordning 2022.

³³² Se 11 kap. 7 § RF.

³³³ Se 11 kap. 8 § 2–3 st. RF.

i utövningen av en anställning som justitieråd väcks i HD prövas dessa av ledamöter från HFD genom ett särskilt förordnande,³³⁴ och talan väcks även här av JO eller JK.³³⁵ Kollegorna i HD kan alltså inte utöva någon press på justitieråd genom att hota vederbörandes anställningstrygghet. Vidare finns det ingen övrig möjlighet för att meddela disciplinära sanktioner eller dylikt.³³⁶ Kollegorna har heller ingen möjlighet att befordra justitieråd på något sätt.

Sammanfattningsvis anser jag att nuvarande provningsordning inte står i strid med kravet på internt rättsligt oberoende som följer av artikel 6.1 EKMR.

4.3.6 Jäv på grund av domares relation till kollegor och dubbla funktioner i rättsväsendet

I fallet *Steck-Risch m.fl. mot Liechtenstein* anförde sökanden att en domare i en författningsdomstol inte uppfyllde kravet på oberoende vid prövning av ett överklagande eftersom vederbörande var delägare på samma advokatbyrå som den domare som tidigare ogillat sökandens talan i lägre instans. Sökanden framhöll att intryck var av vikt när en domares objektiva opartiskhet stod på spel; således menade vederbörande att det var av vikt att beakta att de två domarna delade kontor, var kollegor på samma advokatbyrå och hade en väletablerad personlig relation. På grund av dessa aspekter anfördes att domarna framstod som en enhet betraktat utifrån. Därutöver menade sökanden att det fanns en risk att domaren i författningsdomstolen vid ett tidigare tillfälle kunde ha diskuterat sökandens fall med den andre domaren eller att han skulle tveka att upphäva den lägre instansens beslut eftersom det kunde inverka negativt på advokatbyråns anseende.

Europadomstolen uppmärksammade att klagomålet skulle betraktas mot bakgrund av att befattningshavare i ett litet land som Liechtenstein verkade på deltid. Samma befattningshavare kunde således utföra dubbla funktioner i rättsväsendet, exempelvis i form av domare och praktiserande jurist. Europadomstolen betvivlade inte att ett sådant rättsväsende kunde organiseras på ett sådant sätt att det inte skulle vara i strid med artikel 6 EKMR. I det aktuella fallet hade emellertid inte domarna utövat några dubbla funktioner.

Det framhölls att arten av domarnas delägarskap var avgörande i fastställandet av huruvida sökandens farhågor var objektivt berättigade. Europadomstolen ansåg inte att det faktum att domarna endast delade

---

³³⁴ Se prop. 2009/10:80 s. 140 f.

³³⁵ 11 kap. 8 § 3 st. RF.

³³⁶ Det kan noteras att justitieråd är undantagna från bestämmelserna om disciplinansvar i 14–21 §§ LOA. Se 3 § 2 st. LOA.

kontorslokaler innebar något yrkesmässigt eller ekonomiskt beroende som skulle föranleda att kravet på oberoende inte var uppfyllt. Annorlunda hade det varit om det fanns yrkesmässiga och ekonomiska band med den part som motsatte sig sökanden.³³⁷ I och med att domarna även var jämställda och oberoende delägare på advokatbyrån ansågs inte domaren i författningsdomstolen vara underordnad domaren i den lägre instansen på något sätt. Inte heller ansågs att ett upphävande av den lägre instansens beslut skulle återverka negativt på advokatbyråns anseende.

Därutöver fann inte Europadomstolen några antydningar om att domarna var särskilt nära vänner eller att deras relation var något mer än en professionell sådan i form av kontorskollegor. Det fanns inte heller något som antydde att de trots sin tystnadsplikt som domare hade delat med sig av väsentlig information angående ärendet som skulle föranleda en viss förutfattad mening om fallet hos domaren i författningsdomstolen. På grund av en avsaknad av yrkesmässigt, ekonomiskt och hierarkiskt beroende landade domstolen i att det inte hade skett någon överträdelse av artikel 6.1 EKMR.

Det ska poängteras att det finns en stor skillnad mellan fallet som nyss redogjorts för och uppsatsens provningsobjekt: justitieråden i HD arbetar i samma domstol och torde således ha närmare yrkesmässiga band än domarna i fallet ovan. I fallet ovan arbetade inte domarna i samma domstol, utan hade yrkesmässiga kopplingar på en annan arbetsplats än domstolen. Detta torde vara en viktig skillnad som möjligtvis resulterar i att fallet ovan egentligen inte säger så mycket om uppsatsens provningsobjekt.

Hur som helst antyder fallet att det inte strider mot artikel 6.1 EKMR att justitieråd bedömer varandra vid resningsansökan eller klagan över domvilla om justitieråden endast har en professionell relation till varandra. Då skulle det också vara acceptabelt att de delar kontor med varandra utan att kravet på oberoende riskeras. Däremot måste en granskning göras i varje enskilt fall utifrån relationen justitieråden emellan; om två justitieråd skulle vara nära vänner finns en risk för att kravet på oberoende inte skulle anses vara uppfyllt vid en prövning.

Det finns även en risk för att Europadomstolen inte skulle godkänna provningsordningen med tanke på att justitieråden har tydligare yrkesmässiga kopplingar till varandra än domarna hade i fallet ovan. Det handlar ju här om att man, i någon mån, underkänner sina kollegor i samma domstol; inte kollegor inom ramen för ett annat arbete (som inte har några kopplingar till fallet i fråga). Detta är emellertid en svårbedömd fråga som inte med absolut säkerhet går att avgöra förrän en prövning sker i det enskilda fallet.

---

³³⁷ Jfr *Pescador Valero mot Spanien*, p. 27.

Min slutsats är att det finns vissa aspekter i nuvarande prövningsordning som riskerar att stå i strid med kravet på oberoende vid en prövning av Europadomstolen. Det är något svårbedömt. Det ska emellertid beaktas att fallet ovan utspelade sig i en kontext där det var vanligt att domare utövade dubbla funktioner inom rättsväsendet. Europadomstolen har påpekat att det i små jurisdiktioner kan uppstå administrativa problem för rättvisan om man tillämpar för höga krav på opartiskhet.³³⁸ I ett land som Sverige, som är ett avsevärt mycket större land än Liechtenstein, kan det argumenteras för att dubbla funktioner borde undvikas i större utsträckning än i Liechtenstein. Det går således att skilja fallen åt än mer med tanke på att det rimligtvis borde finnas större möjligheter i Sverige att undvika sådana dubbla funktioner. Den dubbla funktionen i uppsatsens prövningsobjekt är alltså faktumet att justitieråd i HD delvis får döma i ett fall, men även sedan agera beslutsfattare i fall som avgjorts av HD vid resningsansökan och klagan över domvilla. Det är således möjligt att Europadomstolen skulle ställa högre krav på Sverige än ett litet land som Liechtenstein, varför Europadomstolens avgörande möjligtvis kan anses vara något irrelevant för det svenska rättsväsendet.

4.3.7 Delikatessjäv om jäv enligt lagens mening inte föreligger

Om jäv enligt lagens mening inte föreligger men domaren ändå känner sig jävig, kan vederbörande på egen begäran bli befriad från handläggningen i målet.³³⁹ Detta kallas för delikatessjäv och kan exempelvis aktualiseras om domaren är närmare bekant med en part eller umgås med denne i olika sammanhang, utan att ha en djupare personlig relation till vederbörande. Grunden för befriandet består i att det kan bli svårt för domaren att frigöra sig från vederbörandes privata intryck av partens personliga egenskaper och att det inte bör påverka utgången i målet.³⁴⁰ Det kan noteras att det råder viss begreppsförvirring beträffande termen *delikatessjäv*, men inom ramen för uppsatsen innebär den att en domare självmant avstår från att delta i ett mål även om inget formellt jäv föreligger. Detta på grund av att deltagandet av någon anledning kan framstå som olämpligt ur jävssynpunkt, utan att det står i strid med någon lagbestämmelse.³⁴¹

Fitger lyfter fram att om en vid aktuell domstol tjänstgörande domare är part i ett mål borde oftast alla domare vid domstolen anse att delikatessjäv

---

³³⁸ Jfr *Nicholas mot Cypern*, p. 63.

³³⁹ Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 4 kap. 13 §, 2022-10-12 (JUNO).

³⁴⁰ *Ibid.*; Ekelöf m.fl. (2016) s. 172.

³⁴¹ Jfr Tiby (1993) s. 244 f.

föreligger och undvika befattning med målet. Detta gäller även när en domare inte är part i ett mål men exempelvis ska höras som vittne.³⁴²

JO har även riktat kritik mot att en domare vid en tingsrätt där en anställd domstolssekreterare var part i ett mål hann handlägga just det målet under den skriftliga förberedelsen innan en domare från en annan tingsrätt tog över målet i fråga. JO anförde att domarna vid tingsrätten var jäviga att handlägga målet och att jävet även omfattade andra handläggningsåtgärder än att avgöra målet. Tingsrätten fick kritik för att inte direkt ha anförtrott handläggningen till en domare som inte var jävig.³⁴³

Vid prövning av klagan över domvilla samt ansökan om resning är inga justitieråd parter i de mål som avses. I och med att *Langborger mot Sverige* förtydligar att jäv kan föreligga även när jävet inte grundar sig på en viss relation mellan domaren och parterna eller tvisteföremålet är det alltså möjligt att jäv föreligger även om justitieråden inte är part i målet. HD har själva även indirekt bekräftat att så är fallet åtminstone en gång, nämligen när ett avgörande klandrades för jäv på grund av ett justitieråds aktieinnehav.³⁴⁴ Detta justitieråd var alltså inte part i målet.

Jag föreställer mig att det på en sådan liten arbetsplats som HD, torde vara normalt att man exempelvis äter lunch med sina kollegor några gånger i veckan, och att man då och då deltar på någon social aktivitet med kollegorna. Även i övrigt torde det betraktas som normalt att man delar med sig av sitt privatliv i viss utsträckning med kollegor på en arbetsplats; åtminstone på arbetsplatser där man interagerar mer regelbundet med sina kollegor. Således torde det vara känsligt och svårt att helt fristående avgöra huruvida grund för resning alternativt domvilla föreligger; som justitieråd lär man ha tillgång till en hel del information om övriga justitieråd som inte visar sig i domskälen, vilket man svårligen till fullo borde kunna bortse ifrån när man ska avgöra huruvida fel begåtts. Om man exempelvis vet med sig att några justitieråd är experter på processrätt och ett mål de varit med och avgjort klandras för att vara i strid med dispositionsprincipen, kanske det är rimligt att man tänker några extra varv och verkligen försöker sätta sig in i hur dessa justitieråd tänkte i och med att man vet med sig att de är utomordentligt duktiga på processrätt – exempelvis. Varför skulle dessa experter begå ett sådant misstag som för vissa andra är uppenbart? Blotta faktumet att man skulle tänka på detta sätt ger uttryck för jäv; så skulle man ju inte göra om ett hovrättsavgörande klandrades där man inte kände till domarnas kunskapsområden i samma utsträckning.

---

³⁴² Fitger m.fl., Rättegångsbalken (1942:740), kommentaren till 4 kap. 13 §, 2022-10-12 (JUNO).

³⁴³ JO dnr 2678-2007, beslut 2008-04-15.

³⁴⁴ Högsta domstolens beslut den 1 februari 2019 i mål Ö 5726-17.

Därutöver jobbar justitieråden i samma byggnad och det torde inte vara svårt att helt enkelt knacka på hos de som var med och dömde i ett mål och be dem förklara hur de egentligen tänkte. Kanske förklarar de då sin tankegång och då trillar polletten plötsligt ned. Även en sådan verksamhet anser jag självfallet vara jävsgrundande. Vad jag försöker måla upp är en bild av problematiken i nuvarande prövningsordning. Hela denna hypotetiska verksamhet får under inga omständigheter förekomma.

Vad som också måste läggas i vågskålen är hur det skulle framstå för en objektiv iakttagare att HD själva prövar huruvida HD gjort fel i ett mål. Dessutom företräder ju justitieråden i någon mening HD och kan antas ha ett motstående intresse i förhållande till sökanden, vilket måste framstå som tveksamt för en objektiv iakttagare. Dessa omständigheter har närmare redogjorts för i *avsnitt 4.3.3* men måste beaktas vid en sammantagen bedömning av om delikatessjäv föreligger.

Sammanfattningsvis anser jag att justitieråd åtminstone borde anse sig vara delikatessjäviga när de får i uppgift att pröva huruvida övriga justitieråd begått grova rättegångsfel eller dömt uppenbart i strid mot lag, om det är så att de bedömer att jäv enligt 4 kap. 13 § 10 p. RB inte föreligger. Med tanke på att föregående avsnitt i uppsatsen dessutom påvisar vissa risker vad gäller kravet på oberoende när domare har i uppgift att pröva sina kollegors avgöranden, förstärker det min slutsats om att delikatessjäv torde föreligga.

4.4 Sammanfattning

Utifrån redogörelsen ovan konstaterar jag att HD vid jävsprövningen har beaktat aspekter som lojalitet mot yrkesroll och arbetsgivare. Vidare har Europadomstolen öppnat upp för att motstående organisationsintressen kan utgöra jäv även om jävsgrunden inte avser domarens relation till parterna eller tvisteföremålet. Med tanke på de motstående intressen som justitieråd kan ha i förhållande till en part, i form av att bevara respekten för HD som domstol samt avgöranden därifrån och lojalitet till yrkesrollen, finns en risk att detta skulle anses strida mot artikel 6.1 EKMR om Europadomstolen skulle komma att avgöra frågan. Om så är fallet skulle det även stå i strid med 4 kap. 13 § 10 p. RB. Visserligen går det inte att med säkerhet konstatera att så är fallet, men enligt mig är det inte långsökt att anta detta med tanke på den utveckling som skett de senaste decennierna beträffande de omständigheter som anses konstituera jäv. Med all sannolikhet kommer denna utveckling att fortsätta, och då blir frågan än mer aktuell.

Däremot anser jag att nuvarande prövningsordning uppfyller kravet på internt rättsligt oberoende; det finns, anser jag, inget i prövningsordningen som möjliggör för kollegor att utöva press på ett justitieråd i den bemärkelse som kravet på oberoende avser. Det finns emellertid vissa risker i förhållande till kravet på oberoende när justitieråd får i uppgift att bedöma avgöranden från

sina kollegor. Det är inte helt självklart huruvida det strider mot artikel 6.1 EKMR, men det går att argumentera för att det i ett relativt stort land som Sverige är motiverat att undvika den dubbla funktion HD får spela vid prövning av resningsansökningar och klagomål över domvilla i mål avgjorda av HD.

Även om det skulle vara så att jäv inte bedöms föreligga enligt lagens mening eller artikel 6.1 EKMR, är det för mig tydligt att justitieråd bör anse sig vara delikatessjäviga vid en prövning av sina kollegors avgöranden; detta på grund av en förmodad svårighet att förhålla sig helt objektivt till omständigheterna i fråga när kollegor på en relativt liten arbetsplats är inblandade i bedömningen, om än indirekt så. Därutöver torde det för en objektiv iakttagare framstå som märkligt att HD avgör huruvida HD gjort fel eller inte.

Jag anser alltså att nuvarande prövningsordning inte utan anmärkningar klarar sig igenom en jävsprövning utifrån 4 kap. 13 § 10 p. RB samt artikel 6.1 EKMR.

5 Förbättringsförslag av prövningsordningen utifrån 11 kap. 8 § RF

5.1 Inledning

I detta kapitel behandlas inledningsvis 11 kap. 8 § RF med fokus på bestämmelsens bakgrund och överväganden från lagstiftarens sida vid dess utformande. Detta görs i syfte att uppnå förståelse för huruvida denna bestämmelse, och särskilt bestämmelsens andra stycke, kan representera en lämplig lösning på jävsproblematiken i nuvarande prövningsordning. Efter det att bestämmelsen behandlats görs en analys av lämpligheten i att införa en lösning lik 11 kap. 8 § 2 st. RF för nuvarande prövningsordning. Därefter ges förslag på hur nuvarande prövningsordning kan förbättras utifrån lösningen som återfinns i 11 kap. 8 § 2 st. RF.

5.2 Redogörelse för 11 kap. 8 § RF

11 kap. 8 § RF lyder enligt följande:

Åtal för brott i utövningen av en anställning som ledamot av Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen väcks i Högsta domstolen.

Högsta förvaltningsdomstolen prövar om en ledamot av Högsta domstolen ska skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning. Om en sådan talan avser en ledamot av Högsta förvaltningsdomstolen, prövas den av Högsta domstolen.

Talan enligt första och andra styckena väcks av riksdagens ombudsman eller Justitiekanslern.

5.2.1 Bakgrund och överväganden

I 1974 års RF infördes i 12 kap. 8 § RF en bestämmelse som stadgade att åtal mot justitieråd i de högsta domstolarna för brott som begåtts vid utövningen av anställningen skulle prövas av HD. Enligt samma bestämmelse skulle HD också pröva om dessa justitieråd skulle skiljas eller avstängas från sin tjänst eller vara skyldiga att undergå läkarundersökning. Även för denna ordning gällde att talan väcktes av riksdagens ombudsman eller JK.³⁴⁵

---

³⁴⁵ Se prop. 1973:90 s. 28.

Innan 1974 gällde att HD:s och RegR:s justitieråd prövades i riksätten för grövre fel vid utövningen av domarämbetet. Riksätten avskaffades emellertid genom införandet av 1974 års regeringsform eftersom det antogs att specialdomstolen sällan eller aldrig skulle komma att träda i funktion, beaktat att den inte använts sedan 1854.³⁴⁶ I stället övertog HD prövningsansvaret för åtal mot justitieråd. Med hänsyn till instansordningen ansågs det inte vara lämpligt att åtal mot justitieråd för brott i tjänsten skulle handläggas i samma processuella ordning som andra brott.³⁴⁷ I förarbetena förutsågs emellertid att invändningar skulle kunna riktas mot att HD skulle handlägga mål mot egna ledamöter angående brott i tjänsten, men eftersom då gällande lagstiftning i övrigt godtog att HD ingick i prövning av sina egna avgöranden – exempelvis just vid resningsansökan och klagan över domvilla – ansågs inte detta vara något problem.³⁴⁸

2010 reformerades RF, och 12 kap. 8 § RF ersattes med 11 kap. 8 § RF. Det var först då som HFD övertog prövningsansvaret för mål där frågan rörde huruvida ett justitieråd i HD skulle skiljas eller avstängas från sin anställning eller vara skyldig att genomgå en läkarundersökning. Förändringen motiverades av att den dåvarande prövningsordningen riskerade att leda till misstankar om jäv om justitieråd i HD skulle pröva frågor om åtal mot eller avskedande av ett justitieråd i samma domstol. Systemet riskerade alltså att minska allmänhetens förtroende för domstolarnas opartiskhet och för rättsväsendet i stort.³⁴⁹

HD prövade alltså även i denna nya ordning åtal för brott i utövningen av en anställning som ledamot av HD. Utredaren (Grundlagsutredningen) hade emellertid vissa synpunkter på denna ordning, och föreslog att även åtal mot justitieråd för brott i utövningen av tjänsten skulle prövas av HFD (dåvarande RegR).³⁵⁰ Grundlagsutredningen anförde att den bedömning som lagstiftaren gjort beträffande jävssituationen i prop. 1973:90 fått förnyad aktualitet till följd av en debatt som uppstått efter det att ett justitieråd godkänt ett strafföreläggande som aktualiserade frågan om det fanns skäl för avskedande. Av debatten framgick att många ansåg att en jävssituation förelåg när justitieråd prövade huruvida egna kollegor skulle avskedas och att prövningsordningen således var mindre lämplig. Grundlagsutredningen ansåg att prövningsordningen kunde ifrågasättas då den medförde en betydande risk för misstankar om jäv, och därmed ansågs det föreligga ett behov av en annan ordning för prövningen av nämnda frågor.³⁵¹

---

³⁴⁶ Ibid. s. 421 f.

³⁴⁷ Ibid. s. 441.

³⁴⁸ Ibid. s. 422.

³⁴⁹ Se prop. 2009/10:80 s. 139.

³⁵⁰ Se SOU 2008:125 s. 341.

³⁵¹ Ibid. s. 342 f.

Grundlagsutredningen undersökte huruvida det fanns ett behov av att återinföra riksätten för prövningen av mål av ovan slag. Något praktiskt behov av detta ansågs inte föreligga. Det nämndes att ett alternativ skulle kunna vara något slags sammansatt organ bestående av justitieråd från både HD och HFD med behörighet att pröva aktuella frågor angående ledamöterna från båda domstolarna. En annan lösning som framfördes var att förordna justitieråd från HFD att tjänstgöra i HD för handläggningen av det specifika målet. Den minst ingripande lösningen ansågs emellertid vara att utnyttja systemet vi har med två högsta domstolar och att HD prövade mål som rörde justitieråd från HFD och vice versa.³⁵²

Den sistnämnda lösningen föreslogs av Grundlagsutredningen, och det anfördes att det var möjligt att invända mot den föreslagna ordningen eftersom justitieråd från HFD skulle handlägga brottmål; detta var ju domstolens ledamöter inte vana vid. Däremot betonades att måiltyperna det var fråga om hade inslag av en prövning som närmast var av förvaltningsrättslig karaktär och att de båda högsta domstolarna bestod av synnerligen kvalificerade jurister, som inte sällan hade tidigare erfarenhet från båda domstolsslagen, och som var lämpade att hantera en juridisk prövning av detta slag, även om den inte hade några motsvarigheter i de måltyper som dessa justitieråd vanligtvis handlade.³⁵³

Regeringen höll med Grundlagsutredningen om att det inte ansågs utgöra något problem att HFD var ovana att handlägga brottmål, utan betonade också att de båda högsta domstolarna bestod av synnerligen kvalificerade jurister; således bedömdes det finnas betydande kompetens bland justitieråden i HFD även på straffrättens område. Däremot ansåg regeringen att starka principiella skäl talade mot en överföring av prövningen av straffrättsliga frågor till allmän förvaltningsdomstol. I stället föreslogs att jävsproblematiken som kunde uppkomma i vissa fall skulle få en tillfredsställande lösning om prövningen i HD kunde göras av ledamöter i HFD som särskilt förordnats att handlägga målet i HD. Regeringen bedömde att de nyss redogjorda skälen mot en överföring av prövningen av brottmål till HFD inte aktualiserades med samma styrka för mål om skiljande av ett justitieråd i HD från anställningen eller mål som rörde skyldighet för vederbörande att genomgå läkarundersökning. Dessutom anfördes att denna typ av mål kunde aktualiseras i någon större utsträckning än mål om åtal för brott i anställningen. Således gick regeringen endast vidare med Grundlagsutredningens förslag om att en korsvis prövning skulle ske vid frågor om justitieråd i HD skulle skiljas eller avstängas från anställningen eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning.³⁵⁴ Frågor om åtal mot justitieråd i

---

³⁵² Ibid. s. 343.

³⁵³ Ibid. s. 344.

³⁵⁴ Prop. 2009/10:80 s. 140.

HD för brott i utövningen av anställningen prövas således fortfarande idag av HD.

5.3 Analys i förhållande till nuvarande prövningsordning

Utifrån redogörelsen ovan har det inte framträtt någon aspekt som skulle göra det olämpligt att inspireras av lösningen som finns i 11 kap. 8 § 2 st. RF för nuvarande prövningsordning. En fördel med att ha beaktat just nämnda bestämmelse är att den tillkommit som ett resultat av en strävan att minska en jävsproblematik som är väldigt lik den som uppstår för nuvarande prövningsordning.

Lösningen som inspirerats av ovan redogjorda bestämmelse är alltså att införa en prövningsordning där HFD prövar ansökningar om resning och klagomål över domvilla i mål som har avgjorts av HD, och vice versa. Det är inte nödvändigtvis lämpligt att utan vidare klistra in denna lösning rakt av på nuvarande prövningsordning, utan flera överväganden behöver göras för att presentera ett så bra förbättringsförslag som möjligt. Nedan kommer jag att resonera kring hur en lösning för nuvarande prövningsordning bör se ut för att vara så bra som möjligt, utifrån 11 kap. 8 § 2 st. RF.

5.3.1 Fullständig överföring av prövningen eller förordnande?

Den första frågan som jag anser måste ställas är om HFD till fullo bör ta över prövningen av dessa frågor eller om prövningen fortfarande bör ske i HD fast med justitieråd från HFD som domare.

Om HFD tar över prövningsansvaret kan det medföra att resningsansökningar och klagomål över domvilla i straffrättsliga mål hamnar på HFD:s bord. Vad gäller 11 kap. 8 § RF anförde regeringen att starka principiella skäl talade mot en överföring av prövningen av straffrättsliga frågor till allmän förvaltningsdomstol. Således ändrades inte ordningen bestående av att HD prövar åtal för brott i utövningen av anställning som justitieråd i HD. Den enda skillnaden var att denna prövning i stället skulle göras av justitieråd som förordnats från HFD. Detta bedömer jag vara en mycket märklig lösning; bortsett från domstolsnamnet blir ju resultatet det samma som om prövningen helt och hållet överförts till HFD. Jag ser då inte varför prövningen som helhet inte bara kunde ha överförts till HFD. Eftersom det inte förklaras vilka principiella skäl det är som talar emot överföringen är det emellertid svårt att kommentera dessa.

Det finns däremot en viktig skillnad mellan att överföra prövningen av resningsansökningar och klagomål över domvilla i brottmål avgjorda av HD till HFD och att överföra prövningen av åtal för brott i utövningen av en anställning som justitieråd i HD. I det sistnämnda överförs nämligen hela det straffrättsliga målet. Vad gäller resningsansökningar och klagomål över domvilla blir det endast aktuellt för HFD att ta ställning till resnings- eller domvillogrunderna, och inte hela det straffrättsliga målet. Bedömningen görs alltså utifrån bestämmelserna om resning och domvilla. Jag föreställer mig att justitieråd i de båda högsta domstolarna är väl kvalificerade för att genomföra denna bedömning, vilket även antyds i förarbetena till 11 kap. 8 § RF. Således ser jag inga problem med att överföra prövningen till HFD även när det rör sig om straffrättsliga mål.

Jag anser att det är ett bättre beslut att överföra prövningen helt och hållet till HFD än att förordna in justitieråd från HFD till HD i ett enskilt mål; som framgått i *kapitel 4* lägger ju Europadomstolen ett stort fokus på huruvida ett oberoende intryck ges. Det borde för en objektiv iakttagare framstå som mer oberoende att en annan domstol än den som avgjort ett mål bedömer huruvida ett fel begåtts i målet i fråga jämfört med att samma domstol gör det. Om alternativet skulle vara att förordna in justitieråd från HFD torde den föredragna lösningen vara att helt och hållet överföra prövningen. Särskilt med tanke på att invändningarna om överföringen av brottmål till allmän förvaltningsdomstol inte gör sig gällande på samma sätt för prövningsordningen som nu avhandlas. Dessutom skulle en part eller utomstående person som inte kände till exakt vilka justitieråd som arbetade vid respektive domstol inte veta vilka justitieråd i ett mål som förordnats från HFD respektive inte; det skulle alltså inte synas för vederbörande vid läsning av avgörandet. Att överföra hela prövningen skulle alltså ge ett mer oberoende intryck för den som inte är insatt i vilka justitieråd som arbetar i respektive domstol.

Om resningsansökningar skulle prövas av HFD skulle det emellertid vara i strid med 11 kap. 13 § RF. Bestämmelsen hindrar nämligen att resning beviljas av en förvaltningsdomstol för mål där HD är sista instans. Detta innebär att nämnda bestämmelse skulle behöva ändras för att sådana resningsansökningar skulle kunna prövas av HFD. Detta talar emot överföringen av prövningen av resningsansökningarna till HFD.³⁵⁵ Om man inte önskar ändra 11 kap. 13 § RF, skulle det i stället bli aktuellt att endast överföra klagomål över domvilla i sin helhet till HFD medan resningsansökningar fortfarande skulle prövas i HD med justitieråd från HFD. Detta skulle emellertid skapa en ordning som inte var enhetlig. För enkelhetens skull bedömer jag att den bästa lösningen skulle vara att ändra i 11 kap. 13 § RF och således överföra även prövningen av

---

³⁵⁵ Det tar nämligen relativt lång tid att ändra i grundlagen. Se 8 kap. 14 § RF.

resningsansökningarna till HFD. Detta skulle alltså ge ett starkare intryck av oberoende för en objektiv iakttagare.

5.3.2 Omfattas samtliga resnings- och domvillogrunder?

Frågan är om det är lämpligt att samtliga resningsansökningar respektive klagomål över domvilla överförs till HFD, eller om endast sådana ansökningar respektive klagomål som berör resnings- respektive domvillogrunder där jävsproblematiken gör sig som mest gällande bör överföras. Vad gäller domvillogrunderna innefattar de alla någon typ av grovt rättegångsfel och för mig är det således självklart att prövningen av samtliga domvillogrunder bör överföras till HFD.

För resningsgrunderna är situationen något mer svårbedömd. Det är självklart för mig att resningsgrunden som behandlar uppenbart rättsstridig rättstillämpning bör överföras till HFD på grund av känsligheten i att justitieråd ska bedöma sina kollegor utifrån detta. Utöver denna resningsgrund anser jag endast att resningsgrunden som behandlar en ledamots eller tjänstemans brottsliga förfarande i rätten med avseende å målet aktualiserar jävsproblematiken i sådan utsträckning att den bör överföras till HFD. Dessutom endast vad gäller ledamot av rätten respektive av rätten anställd tjänsteman, och således inte ombud eller ställföreträdare. Det är alltså endast en del av resningsgrunden som omfattas, och totalt anser jag att 1,5 av 4 resningsgrunder aktualiserar jävsproblematik som bör lösas genom en överföring till HFD. Detta skulle emellertid skapa ett svåröverblickbart system som inte skulle fungera i praktiken. Det skulle vara en märklig ordning att exempelvis halva resningsgrunden vad gäller brottsligt förfarande å målet flyttades till HFD medan resten av resningsgrunden stannade kvar i HD. Om en resningsansökan dessutom skulle baseras på flera olika resningsgrunder skulle det i vissa fall medföra att en del av resningsansökningen skulle prövas i HFD och en annan del i HD. Detta skulle inte vara lämpligt rent praktiskt och därmed är det bäst om prövningen av samtliga resningsgrunder flyttades över till HFD.

Det skulle alltså inte fungera att dela upp resningsgrunderna mellan domstolarna och således är det lämpligaste att prövningen av samtliga resnings- och domvillogrunder förs över till HFD. Det skapar ett enkelt system som fungerar i praktiken.

Om man skulle överföra prövningen till HFD så som föreslagits ovan bör 58 kap. 4 § RB och 59 kap. 2 § RB ändras så att det, i stället för HD, framgår att en ansökan om resning respektive klagan över domvilla i mål som avgjorts av HD ska ges in till HFD.

5.3.3 Fakultativ eller obligatorisk överföring/tjänstgöring?

Den nuvarande prövningsordningen är helt fakultativ, vilket alltså innebär att det är upp till HD att själv bedöma huruvida ett förordnande av justitieråd från HFD ska ske. Som det har framgått har förordnanden främst gjorts i syfte att uppnå ett kunskapsutbyte mellan domstolarna genom längre periodvisa tjänstgöringar. Jag anser att den nuvarande fakultativa möjligheten att förordna justitieråd från HFD bör finnas kvar. På så sätt kan justitieråd från HFD förordnas in i enskilda mål där viss kunskap behövs eller bara som ett led i att uppnå ett kunskapsutbyte mellan domstolarna. Det finns alltså inget problem i sig med den möjligheten, varför den följaktligen borde bevaras.

Prövningsordningen som jag vill se innebär emellertid att resnings- och domvilloprövningen för mål avgjorda av HD helt sker i HFD. Om denna möjlighet skulle vara fakultativ är min bedömning att en överföring av prövningen skulle ske ytterst sällan, utifrån hur HD tillämpat nuvarande förordnandemöjlighet. Det skulle inte råda bot på den jävsproblematik som finns i nuvarande prövningsordning. Jag bedömer att det bästa således är en obligatorisk överföring av ärendet till HFD.

Som nämndes i *avsnitt 5.3.1* är en alternativ lösning att endast överföra klagomål över domvilla till HFD och att resningsansökningar prövas i HD med justitieråd från HFD. På så sätt behöver man inte ändra i grundlagen. Även i en sådan prövningsordning är det viktigt att överföringen till HFD såväl som förordnandet av justitieråd till HD är obligatorisk. Annars råder det inte bot på jävsproblematiken. Som framgått anser jag inte att denna är den bästa lösningen, men den är fortfarande möjlig om man inte vill ändra i grundlagen.

5.3.4 Uppenbart ogrundade ansökningar?

Som nämnts i *avsnitt 3.3* avgörs 89% av alla extraordinära mål av ett justitieråd. I samma avsnitt nämns även att kravet för att en resningsansökan respektive klagan över domvilla ska prövas av endast ett justitieråd är att prövningen är mycket enkel. Min gissning är att många av dessa ansökningar är uppenbart ogrundade.

Det går att argumentera för att det skulle vara onödigt att uppenbart ogrundade resningsansökningar respektive klagomål över domvilla överfördes till HFD för att sedan direkt nekas. Jag kan delvis instämma i en sådan argumentation, och kan se framför mig både en lösning där uppenbart ogrundade ansökningar/klagomål prövas av HFD såväl som en lösning där uppenbart ogrundade ansökningar/klagomål prövas i HD likt nuvarande prövningsordning. Fördelen med att föra över även dessa ansökningar skulle vara att man inte behöver göra någon förhandsbedömning och sälla bland

ansökningar/klagomål för att hitta de som ska till HFD. Det skulle spara tid för domstolarna. Dessutom skulle det bli ett enklare och mer överblickbart system om samtliga ansökningar/klagomål prövades av HFD. En nackdel med ett sådant system är emellertid att det skulle vara onödigt att en ansökan som är uppenbart ogrundad inte direkt kan avgöras av justitieråd i HD. Dessutom skulle HFD få mer att göra, men man kan även tänka sig att det skulle jämna ut sig om HD i sin tur även fick ansvaret att pröva uppenbart ogrundade resningsansökningar i mål avgjorda av HFD.

Därutöver skulle en ordning där uppenbart ogrundade resningsansökningar fortsatt prövas i HD kunna ge upphov till vissa oklara situationer, exempelvis om två resningsgrunder anförs och den ena är uppenbart ogrundad medan den andra är välgrundad. Vad händer då? Innebär faktumet att en av resningsgrunderna är välgrundad att HFD övertar prövningen av även den ogrundade resningsgrunden? Till fördel för ett enhetligt och smidigt system där man inte behöver sälla bland ansökningar anser jag att det skulle vara bäst om även uppenbart ogrundade ansökningar/klagomål överförs till HFD.

5.3.5 Upprepad användning av extraordinära rättsmedel?

Om HFD skulle överta prövningen för resningsansökningar samt klagomål över domvilla beträffande mål avgjorda av HD skulle problematiken med nuvarande prövningsordning i vissa fall inte elimineras vid en upprepade användning av extraordinära rättsmedel; om exempelvis en klagan över domvilla skulle grunda sig på en avslagen resningsansökan meddelad av HFD som i sin tur grundade sig på en dom meddelad av HD skulle samma problematik uppstå som i nuvarande prövningsordning. Detta eftersom justitieråd i HFD då skulle få i uppgift att pröva huruvida övriga justitieråd i HFD begått grova rättegångsfel genom den resningsansökan som klagan över domvilla riktade sig mot.

Det absolut vanligaste torde vara att en resningsansökan respektive klagan över domvilla riktar sig mot ett avgörande av ett dispensmål eller dispenserat mål, och alltså inte mot ett beslut/avgörande avseende resnings- eller domvillofrågor. Således tänker jag att det är relativt ovanligt att problematiken som nyss påpekats skulle uppstå genom min föreslagna prövningsordning. Det är däremot fortfarande möjligt och således ett problem som måste beaktas. En resningsansökan riktades exempelvis mot HD:s rättstillämpning i klagan över domvilla gällande emissionsgarantimålet.³⁵⁶ Om min föreslagna prövningsordning hade tillämpats vid behandlingen av emissionsgarantimålet hade det inneburit att HFD hanterat såväl klagan över

---

³⁵⁶ Se avsnitt 1.1.

domvilla som efterföljande ansökan om resning som då skulle ha grundat sig på HFD:s rättstillämpning gällande klagan över domvilla.

För att helt och hållet eliminera förekomsten av den problematik som nuvarande prövningsordning innebär, är det möjligt att införa en ordning där HD får i uppgift att pröva klagan över domvilla respektive ansökan om resning som i sin tur grundar sig på en klagan över domvilla alternativt ansökan om resning som avgjorts av HFD. Om resningsansökan eller klagan över domvilla därefter skulle riktas mot HD:s avgörande går efterföljande prövning tillbaka till HFD, etc. Nackdelen med en sådan ordning är att den är något komplicerad, men den skulle likväl eliminera jävsproblematiken. Detta då justitieråd i någon av de högsta domstolarna inte skulle få i uppgift att bedöma avgöranden som avgjorts av kollegor. I tabellen nedan exemplifieras hur prövningsordningen skulle se ut.

Vad grundar sig ansökan om resning respektive klagan över domvilla på?	Vilken domstol prövar ärendet?
Ett avgörande av HD	HFD
En av HFD avgjord resningsansökan/klagan över domvilla	HD
En av HD avgjord resningsansökan/klagan över domvilla som i sin tur grundar sig på en av HFD avgjord resningsansökan/klagan över domvilla	HFD
En av HFD avgjord resningsansökan/klagan över domvilla som i sin tur grundar sig på en av HD avgjord resningsansökan/klagan över domvilla som sedan i sin tur grundar sig på en av HFD avgjord resningsansökan/klagan över domvilla	HD

Som nämnts ovan torde denna problematik inte göra sig gällande lika ofta som den grundläggande jävsproblematiken i nuvarande prövningsordning. När problematiken väl uppstår torde den däremot behandlas och således

tänker jag att det skulle vara lämpligt att eliminera den helt och hållet med lösningen som presenterats i detta avsnitt. Nackdelen är visserligen en något mer svåröverblickbar prövningsordning, men fördelen är alltså att jävsproblematiken helt elimineras.

5.4 Sammanfattning och förbättringsförslag

Utifrån de överväganden som presenterats i förevarande kapitel har jag alltså landat i slutsatsen att den lämpligaste ändringen skulle vara att överföra hela prövningen av såväl resningsansökningar som klagomål över domvilla till HFD för mål som avgjorts av HD. Jag anser även att prövningen av uppenbart ogrundade ansökningar/klagomål bör överföras till HFD. Detta till förmån för ett så enkelt och överblickbart system som möjligt. Om en resningsansökan eller klagan över domvilla grundar sig på en resningsansökan eller klagan över domvilla som avgjorts av HFD borde prövningen emellertid göras av HD och vice versa.

En sådan förändring kommer emellertid att kräva vissa lagändringar. Det rör sig om ändringar i 11 kap. 13 § RF, 3 kap. 7 § RB, 58 kap. 4 § RB samt 59 kap. 2 § RB. I *Bilaga A* har jag skrivit inledande förslag till de lagändringar som behöver göras för att möjliggöra en sådan ändring i prövningsordningen som jag föreslår. Däremot har inga lagändringsförslag formulerats vad gäller den tilltänkta ordningen vid upprepad användning av extraordinära rättsmedel.³⁵⁷ Som nämnts i *avsnitt 1.4* har inte heller lagändringsförslag gjorts för förvaltningsprocessrättsliga lagar. För att denna ordning ska fungera helt och hållet behöver alltså flera lagändringar genomföras,³⁵⁸ men tanken med denna uppsats är att presentera en utgångspunkt som sedan får byggas vidare på.

Vidare anser jag att 3 kap. 4 § 5 st. RB bör bevaras i nuvarande form. Detta eftersom bestämmelsen möjliggör tjänstgöring i enskilda mål samt ett generellt kunskapsutbyte mellan domstolarna.

Mitt förslag skulle eliminera den jävsproblematik som finns inbyggd i nuvarande prövningsordning. Som svar på den frågeställning kapitlet behandlar anser jag det vara mycket lämpligt att införa en prövningsordning lik den som återfinns i 11 kap. 8 § 2 st. RF. Jag anser att det utgör en rimlig

---

³⁵⁷ Det kan däremot påpekas att tanken är att skriften fortfarande ges in till den instans som presenteras i mina lagändringsförslag för 58 kap. 4 § RB och 59 kap. 2 § RB. Denna instans får sedan hänvisa skriften vidare till rätt forum. Detta för att det ska vara så enkelt som möjligt för sökanden.

³⁵⁸ Exempelvis kan ändringar fordras i lag (1996:242) om domstolsärenden och förvaltningsprocesslag (1971:291).

lösning som även ligger i linje med de överväganden som gjorts av den svenska lagstiftaren under det senaste decenniet.

6 Slutsatser och reflektion

6.1 Inledning

Nedan presenteras de övergripande slutsatser som kan dras utifrån uppsatsen. Därefter förs en avslutande reflektion och förslag ges till framtida forskning.

6.2 Slutsatser

Nuvarande prövningsordning har visat sig inte vara lämplig ur en jävssynpunkt. Man kan på goda grunder misstänka att Europadomstolen skulle underkänna prövningsordningen vid ett avgörande av ett mål om påstådd kränkning av artikel 6.1 EKMR. Även om så inte skulle vara fallet anser jag att prövningsordningen medför delikatessjäv för de justitieråd som får i uppgift att pröva huruvida kollegor i domstolen begått grova rättegångsfel eller dömt uppenbart i strid mot lag. Redan på denna sistnämnda grund torde prövningsordningen anses vara olämplig ur en jävssynpunkt.

Att införa en prövningsordning likt den som stadgas i 11 kap. 8 § 2 st. RF bedömer jag vara en lämplig lösning på problematiken med nuvarande prövningsordning. Enligt mig skulle prövningsordningen kunna förbättras genom att HFD tog över prövningen av resningsansökningar och klagomål över domvilla för mål som avgjorts av HD. En sådan ordning bedömer jag skulle eliminera det intryck av jäv som nuvarande prövningsordning präglas av. Däremot anser jag att den fakultativa möjligheten att förordna justitieråd från HFD till HD borde lämnas orörd. På så sätt möjliggörs ett kunskapsutbyte mellan de båda högsta domstolarna.

6.3 Avslutande reflektion

Av samtliga rättsfall från HD jag tittat på inom ramen för denna uppsats är det endast ett som inte har fått något NJA-nummer, och det är fallet där ett justitieråd klandrades för jäv på grund av sitt aktieinnehav.³⁵⁹ Detta gick inte heller att hitta i notisavdelningen i NJA. Varför är så fallet? Var det ett pinsamt rättsfall för det justitierådet eller vad hände egentligen? Det förefaller mig märkligt då det ger ett intryck av att man velat gömma rättsfallet från allmänhetens ögon. Det torde inte vara en slump att fallet är svårt att hitta om man inte känner till det specifika målnumret. Detta säger mig att något inte riktigt står till som det ska. Visserligen var samtliga närvarande justitieråd i det målet förordnade från HFD, men det är ändå talande att det är det enda rättsfallet inom ramen för denna uppsats som inte fått ett eget namn och därmed är det mest svårfunna fallet. Vad antyder då detta? Enligt mig kan

---

³⁵⁹ Högsta domstolens beslut den 1 februari 2019 i mål Ö 5726-17.

detta tolkas som att det är känsliga frågor som står på spel och att man helst vill sopa alla anklagelser som riktas mot en själv under mattan.

Det är alltså enligt min mening hög tid att prövningsordningen ses över. Rättssäkerheten måste prioriteras högst, och det är av yttersta vikt att alla intryck av jäv som riskerar allmänhetens förtroende för domstolarnas oberoende elimineras. Min gissning är att trenden att minska antalet justitieråd i HD kommer att fortsätta framöver, vilket även justitieråd från HD antytt.³⁶⁰ Med ännu färre justitieråd i HD blir mitt förslag om att föra över resningsansökningar och klagomål över domvilla helt och hållet till HFD ännu mer brännande. Därutöver ska ju också beaktas att utvecklingen beträffande tolkningen av artikel 6.1 EKMR med all sannolikhet inte kommer att stanna av; det är alltså hög tid att jävsproblematiken som är inbakad i prövningsordningen tas på allvar.

Det verkar finnas en god vilja i HD att fördjupa samarbetet med HFD och en önskan om att utveckla det korsvisa dömandet.³⁶¹ Beaktat detta borde mina förslag falla i god jord. Däremot räcker det alltså inte att endast utveckla det korsvisa dömandet. I stället krävs en komplett överföring till HFD för de mål som prövningsordningen omfattar. Jag uppmanar lagstiftaren att ha i åtanke den i uppsatsen nämnda maximin som lyder ”*justice must not only be done, it must also be seen to be done*”.

6.4 Förslag till framtida forskning

Denna uppsats har endast undersökt hur prövningsordningen kan förbättras utifrån lösningen som återfinns i 11 kap. 8 § 2 st. RF. Därutöver har perspektivet begränsats till att fokusera på HD. Det kan således vara relevant att närmare undersöka huruvida denna lösning är relevant att implementera även i HFD. Lösningen som presenterats i denna uppsats fungerar ju självklart bäst om en motsvarande lösning införs i HFD.

Som redogjorts för i uppsatsen har det uppkommit förslag om att lösa jävsproblematiken genom att resningsansökningar och klagomål över domvilla i mål avgjorda av HD prövas av en specialdomstol. Denna eventuella lösning har inte beaktats i denna uppsats och det skulle kunna vara av intresse att undersöka en sådan ordentligt. Slutligen kan det vara relevant att undersöka hur andra nordiska länder har hanterat denna fråga; i Norge duger det exempelvis inte att samma kollegor i en domstol beslutar om resning, utan det görs av en särskild myndighet.³⁶²

---

³⁶⁰ Se avsnitt 3.2.

³⁶¹ Se Mattsson (2022) s. 584.

³⁶² Håstad (2016) s. 622; se 27 kap. i norska straffprocessloven.

Bilaga A – Föreslagna lagändringar

Notera vad som står i avsnitt 1.4 beträffande gjorda avgränsningar för lagändringsförslagen.

6.5 11 kap. 13 § RF

Nuvarande lydelse

Resning i ett avgjort ärende samt återställande av försutten tid beviljas av Högsta förvaltningsdomstolen eller, om det anges i lag, av en lägre förvaltningsdomstol, när det gäller ett ärende för vilket regeringen, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet är högsta instans. I annat fall beviljas resning och återställande av försutten tid av Högsta domstolen eller, om det anges i lag, av en annan domstol som inte är en förvaltningsdomstol.

Närmare bestämmelser om resning och återställande av försutten tid får meddelas i lag.

Föreslagen lydelse

Resning i ett avgjort ärende samt återställande av försutten tid beviljas av Högsta förvaltningsdomstolen eller, om det anges i lag, av en lägre förvaltningsdomstol, när det gäller ett ärende för vilket regeringen, förvaltningsdomstol eller förvaltningsmyndighet är högsta instans. I annat fall beviljas resning och återställande av försutten tid av Högsta domstolen eller, om det anges i lag, av en annan domstol som inte är en förvaltningsdomstol.

Resning i ett mål eller ärende som avgjorts av Högsta domstolen får beviljas av Högsta förvaltningsdomstolen.

Närmare bestämmelser om resning och återställande av försutten tid får meddelas i lag.

6.6 3 kap. 7 § RB

Nuvarande lydelse

När Högsta domstolen behandlar en ansökan om resning eller en klagan över domvilla i ett mål som har avgjorts av Högsta domstolen får inte någon ledamot som deltagit i det tidigare avgörandet ingå i rätten, om ett tillräckligt antal ledamöter ändå finns tillgängligt inom domstolen.

Föreslagen lydelse

Högsta förvaltningsdomstolen prövar en ansökan om resning och klagan över domvilla i ett mål som har avgjorts av Högsta domstolen.

6.7 58 kap. 4 § RB

Nuvarande lydelse

Den som vill ansöka om resning skall göra detta skriftligen hos hovrätten, om domen meddelats av tingsrätt, och i annat fall hos Högsta domstolen.

Ansökan om resning i tvistemål på grund av något sådant förhållande som avses i 1 § första stycket 1, 2 eller 3 samt ansökan om resning i brottmål till men för den tilltalade skall göras inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningen grundas på. Åberopas annans brottsliga gärning som grund för ansökan, får tiden räknas från det dom över gärningen vann laga kraft. Resning i tvistemål på grund av något sådant förhållande, som avses i 1 § första stycket 4, skall sökas inom sex månader från det att domen vann laga kraft.

Föreslagen lydelse³⁶³

Den som vill ansöka om resning skall göra detta skriftligen. Skrivelsen skall ges in till hovrätten, om domen meddelats av tingsrätt, och till Högsta domstolen om domen meddelats av hovrätt. Om domen meddelats av Högsta domstolen ges skrivelsen in till Högsta förvaltningsdomstolen.

Ansökan om resning i tvistemål på grund av något sådant förhållande som avses i 1 § första stycket 1, 2 eller 3 samt ansökan om resning i brottmål till men för den tilltalade skall göras inom ett år från det att sökanden fick kännedom om det förhållande som ansökningen grundas på. Åberopas annans brottsliga gärning som grund för ansökan, får tiden räknas från det dom över gärningen vann laga kraft. Resning i tvistemål på grund av något sådant förhållande, som avses i 1 § första stycket 4, skall sökas inom sex månader från det att domen vann laga kraft.

---

³⁶³ Notera att det i denna föreslagna ändring även gjorts vissa stilistiska förändringar från mitt håll jämfört med nuvarande lydelse.

6.8 59 kap. 2 § RB

Nuvarande lydelse

Den som vill klaga över domvilla skall göra detta skriftligen. Skrivelsen skall ges in till hovrätten, om domen meddelats av tingsrätt, och i annat fall till Högsta domstolen.

Om klagan grundas på någon omständighet som avses i 1 § 1 eller 4 skall skrivelsen ges in inom sex månader från det att domen vann laga kraft. Grundas klagan på någon omständighet som avses i 1 § 2, skall skrivelsen ges in inom sex månader från det att klaganden fick kännedom om domen. Fick han kännedom om domen innan den vann laga kraft, skall tiden räknas från den dag då domen vann laga kraft.

Föreslagen lydelse

Den som vill klaga över domvilla skall göra detta skriftligen. Skrivelsen skall ges in till hovrätten, om domen meddelats av tingsrätt, och till Högsta domstolen om domen meddelats av hovrätt. Om domen meddelats av Högsta domstolen ges skrivelsen in till Högsta förvaltningsdomstolen.

Om klagan grundas på någon omständighet som avses i 1 § 1 eller 4 skall skrivelsen ges in inom sex månader från det att domen vann laga kraft. Grundas klagan på någon omständighet som avses i 1 § 2, skall skrivelsen ges in inom sex månader från det att klaganden fick kännedom om domen. Fick han kännedom om domen innan den vann laga kraft, skall tiden räknas från den dag då domen vann laga kraft.

Källförteckning

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1951:165	angående godkännande av Sveriges anslutning till Europarådets konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
Prop. 1971:45	med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken, m.m.
Prop. 1973:90	med förslag till ny regeringsform och ny riksdagsordning, m.m.
Prop. 1980/81:154	med förslag angående ändrade arbetsformer i Högsta domstolen, m.m.
Prop. 1990/91:98	om bostadsdomstolens och hyresnämndernas sammansättning i vissa fall, m.m.
Prop. 1993/94:117	Inkorporering av Europakonventionen och andra fri- och rättighetsfrågor
Prop. 1993/94:190	Enhetliga regler för överklagande till hovrätt och Högsta domstolen m.m.
Prop. 1995/96:116	Antalet ledamöter i Högsta domstolen och Regeringsrätten m.m.
Prop. 2003/04:23	Antalet ledamöter i Högsta domstolen
Prop. 2008/09:117	Sammansättningsreglerna för Högsta domstolen och Regeringsrätten
Prop. 2009/10:80	En reformerad grundlag

Prop. 2016/17:174

Utökad samverkan mellan
domstolar

Utredningsbetänkanden

SOU 1938:44

Processlagberedningens förslag till
rättegångsbalk

SOU 2008:125

En reformerad grundlag

SOU 2011:42

En reformerad domstolslagstiftning

Myndighetstryck

Högsta domstolen, *Arbetsordning för Högsta domstolen. Beslutad av Högsta domstolen i plenum den 5 september 2022*. Diarienummer HDO 2022/743. [cit. Högsta domstolens arbetsordning 2022]

Högsta domstolen, *Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2016*. [cit. Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2016]

Högsta domstolen, *Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2017*. [cit. Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2017]

Högsta domstolen, *Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2018*. [cit. Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2018]

Högsta domstolen, *Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2019*. [cit. Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2019]

Högsta domstolen, *Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2020*. [cit. Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2020]

Högsta domstolen, *Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2021*. [cit. Högsta domstolens verksamhetsberättelse 2021]

Litteratur

Barkhuysen, Tom, van Emmerik, Michiel, Jansen, Oswald och Fedorova, Masha (2018), 'Right to a Fair Trial', i: van Dijk, Pieter, van Hoof, Fried, van Rijn, Arjen och Zwaak, Leo (red.), *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*. 5 uppl., Intersentia. [cit. Barkhuysen m.fl. (2018)]

Bergholtz, Gunnar (1987). *Ratio et Auctoritas: ett komparativrättsligt bidrag till frågan om domsmotiveringens betydelse främst i tvistemål*. Juristförlaget i Lund. [cit. Bergholtz (1987)]

Cane, Peter och Kritzer, Herbert M. (2010), 'Introduction', i: Cane, Peter och Kritzer, Herbert. M. (red.), *The Oxford Handbook of Empirical Legal Research*. Oxford University Press. [cit. Cane och Kritzer (2010)]

Cars, Thorsten (1959), *Om resning i rättegångsmål*. Nordiska Bokhandeln. [cit. Cars (1959)]

Danelius, Hans (2015), *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis: en kommentar till Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna*. 5 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Danelius (2015)]

Ekelöf, Per Olof, Andersson, Simon, Bellander, Henrik, Bylund, Torleif, Edelstam, Henrik och Pauli, Mikael (2018), *Rättegång. Tredje häftet*. 8 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Ekelöf m.fl. (2018)]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik och Pauli, Mikael (2015), *Rättegång. Andra häftet*. 9 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Ekelöf m.fl. (2015)]

Ekelöf, Per Olof och Edelstam, Henrik (2008), *Rättsmedlen*. 12 uppl., Iustus Förlag AB. [cit. Ekelöf och Edelstam (2008)]

Ekelöf, Per Olof, Edelstam, Henrik, Heuman, Lars och Pauli, Mikael (2016), *Rättegång. Första häftet*. 9 uppl., Wolters Kluwer AB. [cit. Ekelöf m.fl. (2016)]

Gärde, Natanael, Engströmer, Thore, Strandberg, Tore och Söderlund, Erik (1949), *Nya rättegångsbalken jämte lagen om dess införande: med kommentar*. P.A Norstedt & Söners Förlag. [cit. Gärde m.fl. (1949)]

Harris, David, O'Boyle, Michael, Bates, Ed, och Buckley, Carla (2018), *Law of the European Convention on Human Rights*. 4 uppl., Oxford University Press. [cit. Harris m.fl. (2018)]

Kleineman, Jan (2018), 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*. 2 uppl., Studentlitteratur. [cit. Kleineman (2018)]

Lindell, Bengt (2021), *Civilprocessen – rättegång samt skiljeförfarande och medling*. 5 uppl., Iustus Förlag AB. [cit. Lindell (2021)]

Mellqvist, Mikael och Lind, Anna-Karin (2020), *Processrätt: grunderna för domstolsprocessen*. 4 uppl., Iustus Förlag AB. [cit. Mellqvist och Lind (2020)]

Olivecrona, Karl (1943), *Domen i tvistemål*. Juridiska fakulteten i Lund. [cit. Olivecrona (1943)]

Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*. 5 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Sandgren (2021)]

Tiby, Eva (1993), *Domarjäv*. Juristförlaget JF AB. [cit. Tiby (1993)]

Welamson, Lars (1956), *Domvillobesvär av tredje man: ett bidrag till läran om tredjemansskyddet i civilprocessen*. P.A Norstedt & Söners Förlag. [cit. Welamson (1956)]

Welamson, Lars och Munck, Johan (2022), *Processen i hovrätt och Högsta domstolen. Rättegång VI*. 6 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Welamson och Munck (2022)]

Westberg, Peter (2021), *Civilrättskipning I*. 3 uppl., Norstedts Juridik AB. [cit. Westberg (2021)]

Tidskrifter

Ehrenkrona, Carl Henrik (1999), 'Europakonventionens betydelse för den svenska rättegångsordningen' *SvJT* s. 486–495. [cit. Ehrenkrona (1999)]

Freivalds, Laila (1989), 'Högsta domstolens roll – dagsläget och framtiden' *SvJT* s. 170–177. [cit. Freivalds (1989)]

Heuman, Lars (2005), 'Domarens och åklagarens skyldighet att vara objektiva' *JT*, nr. 1 2004/05 s. 42–60. [cit. Heuman (2005)].

Hirschfeldt, Johan (2017), 'En enda högsta domstol – ett första steg?' *SvJT* s. 257–268. [cit. Hirschfeldt (2017)]

Håstad, Torgny (2016), 'Emissionsgarantimålet NJA 2016 s. 107; nu fråga om domvilla och resning samt lämplig domstol för vissa extraordinära ärenden' *JT*, nr. 3 2016/17 s. 605–624. [cit. Håstad (2016)]

Håstad, Torgny (2017), 'Ingen resning i emissionsgarantimålet' *JT*, nr. 1 2017/18 s. 137–145. [cit. Håstad (2017)]

Höglund, Olof (1989), 'Högsta domstolen – en jubilar i utveckling' *SvJT* s. 178–196. [cit. Höglund (1989)]

Lambertz, Göran (2017), 'Processrätten i emissionsgarantidomen' *SvJT* s. 334–338. [cit. Lambertz (2017)]

Lawson, Rick (2018), 'Protecting the independence of the judiciary: Possibilities and limits of the European Convention on Human Rights' *Revista do Instituto Brasileiro de Direitos Humanos*, nr. 17/18 s. 249–268. [cit. Lawson (2018)]

Lindblom, Per Henrik (2004), 'Smygreform i Högsta domstolen?' *SvJT* s. 11–24. [cit. Lindblom (2004)]

Lindskog, Stefan (2020), 'Tillitsfullmakten – en replik' *SvJT* s. 785–797. [cit. Lindskog (2020)]

Mattson, Dag (2022), 'Reformen år 1971 och en framåtblick' *SvJT* s. 580–589. [cit. Mattsson (2022)]

Sandgren, Claes (2014a), 'Jäv mot domare, särskilt nämndemän' *SvJT* s. 446–463. [cit. Sandgren (2014a)]

Sandgren, Claes (2014b), 'Jäv mot extern adjungerad ledamot och nämndeman' *SvJT* s. 864–876. [cit. Sandgren (2014b)]

Schöldström, Patrik (2017), 'Helgar ändamålet medlen? Emissionsgarantimålet och processrätten' *SvJT* s. 142–151. [cit. Schöldström (2017)]

Sillen, Joost (2019), 'The concept of 'internal judicial independence' in the case law of the European Court of Human Rights' *European Constitutional Law Review*, vol. 15 nr. 1 s. 104–133. [cit. Sillen (2019)]

Strömholm, Stig (1989), 'Vid foten av en areopag. Högsta domstolen 200 år' *SvJT* s. 165–169. [cit. Strömholm (1989)]

Svensson, Bo (2002), 'Målhanteringen i Högsta domstolen' *SvJT* s. 657–667. [cit. Svensson (2002)]

Unnersjö, Alexander (2016), 'Emissionsgarantiens bindande verkan och interventionsbetalarens ställning' *JT*, nr. 2 2016/17 s. 409–439. [cit. Unnersjö (2016)]

Wersäll, Fredrik (2017), 'Ökad domarmakt och makten över domstolarna' *SvJT* s. 1–8. [cit. Wersäll (2017)]

Elektroniska källor

Fitger, Peter, Sörbom, Monika, Eriksson, Tobias, Hall, Per, Palmkvist, Ragnar och Renfors, Cecilia (2022), *Rättegångsbalken*, kommentaren till 3 kap. 6–7 §§, 4 kap. 13 §, 17 kap. 11 §, 54 kap. 8 §, 54 kap. 10 §, 58 kap., 58 kap. 1 § och 59 kap. 1 §, Norstedts Juridiks lagkommentar, JUNO. [cit. Fitger m.fl., *Rättegångsbalken* (1942:740)]

Högsta domstolen, 'Justitieråd' <<https://www.domstol.se/hogstodomstolen/justitierad/>> (besökt 2022-10-03).

Högsta förvaltningsdomstolen, 'Justitieråd' <<https://www.domstol.se/hogstaforvaltningsdomstolen/justitierad/>> (besökt 2022-09-12).

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Artico mot Italien, nr. 6694/74, dom meddelad 13 maj 1980

Daktaras mot Litauen, nr. 42095/98, dom meddelad 10 oktober 2000

Delcourt mot Belgien, nr. 2689/65, dom meddelad 17 januari 1970

Fazli Aslaner mot Turkiet, nr. 36073/04, dom meddelad 4 mars 2014

Kjeldsen, Busk Madsen, och Pedersen mot Danmark, nr. 5095/71; 5920/72 och 5926/72, dom meddelad 7 december 1976

Langborger mot Sverige, nr. 11179/84, dom meddelad 22 juni 1989

Lorenzetti mot Italien, nr. 32075/09, dom meddelad 10 april 2012

Moiseyev mot Ryssland, nr. 62936/00, dom meddelad 9 oktober 2008

Nicholas mot Cypern, nr. 63246/10, dom meddelad 9 januari 2018

Oleksandr Volkov mot Ukraina, nr. 21722/11, dom meddelad 9 januari 2013

Parlov-Tkalčić mot Kroatien, nr. 24810/06, dom meddelad 22 december 2009

Pescador Valero mot Spanien, nr. 62435/00, dom meddelad 17 juni 2003

Ringeisen mot Österrike, nr. 2614/65, dom meddelad 16 juli 1971

Soering mot Förenade kungariket, nr. 14038/88, dom meddelad 7 juli 1989

Steck-Risch m.fl. mot Liechtenstein, nr. 63151/00, dom meddelad 19 maj 2005

Tyrer mot Förenade kungariket, nr. 5856/72, dom meddelad 25 april 1978

Högsta domstolen

Högsta domstolens beslut den 1 februari 2019 i mål Ö 5726-17

NJA 1953 s. 120

NJA 1957 s. 769

NJA 1963 s. 398

NJA 1979 C 310

NJA 1982 s. 321

NJA 1983 s. 893

NJA 1985 s. 543

NJA 1985 s. 649

NJA 1986 s. 666

NJA 1989 s. 461

NJA 1989 s. 843

NJA 1991 s. 37

NJA 1992 s. 517

NJA 1993 s. 607

NJA 1995 s. 686

NJA 1996 C 78

NJA 1999 s. 629 "*Sydkraft*"

NJA 2001 s. 282

NJA 2001 s. 593

NJA 2003 s. 141

NJA 2004 s. 728

NJA 2010 s. 274

NJA 2010 s. 643

NJA 2011 s. 884 "*Ojnareskogen*"

NJA 2012 I s. 1038 "*De kompensatoriska rättsmedlen I*"

NJA 2012 I s. 211 "*Den långsamma tingsrätten*"

NJA 2012 N 36

NJA 2013 s. 42 *"De uppsagda piloterna"*

NJA 2014 s. 482

NJA 2015 s. 882

NJA 2016 N 11

NJA 2016 s. 107 *"Labs2-avgörandet"*

NJA 2016 s. 668

NJA 2017 N 7

NJA 2017 s. 382 *"Rättelsebeslutet"*

NJA 2018 N 2

NJA 2018 s. 229 I *"Lernacken II"*

NJA 2018 s. 361

NJA 2019 s. 802

NJA 2020 s. 143

NJA 2020 s. 147 *"Unionens resningsansökan"*

NJA 2020 s. 190 *"Bygglovet i Svarträ"*

NJA 2020 s. 216 *"Nio månaders förföljelse"*

NJA 2020 s. 717 *"De avgiftsbelagda kopiorna"*

NJA 2020 s. 858 (I–III) *"Enpetarna"*

NJA 2021 s. 490 *"Vitesspikningen"*

Högsta förvaltningsdomstolen (tidigare Regeringsrätten)

HFD 2020 ref. 16

RÅ 2006 ref. 76

RÅ 2009 ref. 8

Justitieombudsmannen

JO dnr 2678-2007, beslut 2008-04-15